

Ž. VERNAS

NUO ŽEMĖS Į MĖNULĮ

Ž. VERNAS

NUO ŽEMĖS Į MĖNULĮ

FANTASTINĖ APYSAKA

VILNIUS * 1964

J u l e s V e r n e
DE LA TERRE A LA LUNE
Paris, 1960

V e r t ė *D. ČIURLIONYTĖ*

I SKYRIUS

PATRANKOS KLUBAS

Jungtinių Valstijų pilietinio karo metu įsisteigė naujas, labai įtakingas klubas Baltimorės mieste, Merilendo Valstijoje. Mes žinome, kaip smarkiai tada nubudo karinis instinktas toje įmonininkų, verteivų ir mechanikų tautoje. Paprasti pirkliai mesdavo savo prekystalius ir, net nelankę Vest-Pointo [1] mokyklos, beregint tapdavo kapitonais, pulkininkais ir generolais; jie greitai prilygdavo „karo mene" savo kolegoms iš senojo kontinento ir, kaip ir anie, pasiekdavo pergalę, nesigailėdami šovinių, milijonų ir žmonių.

Tačiau balistikos moksle amerikiečiai toli pralenkė europiečius. Tai įvyko ne todėl, kad jų pabūklai būtų buvę labai tobuli, bet todėl, kad jie buvo neįprasto dydžio ir jų šoviniai negirdėtai toli nešdavo. Anglai, prancūzai ir prūsai pasiekė puikių rezultatų, naudodami dengiamąją, užtvarinę ir uraganinę ugnį, apšaudydami iš sparno, išilgai ir frontaliai, tačiau jų patrankos, jų

[1] Karo mokykla Jungtinėse Valstijose.

haubicos, jų mortyros, palyginus su nuostabiais amerikiečių artilerijos pabūklais, tebuvo kišeniniai pistoletai.

Ir nėra ko stebėtis. Jankiai, tie pirmieji pasaulyje mechanikai, iš prigimties yra inžinieriai, taip kaip italai muzikai, o vokiečiai metafizikai. Taigi visai natūralu, kad jie į balistikos mokslą įdėjo visą savo drąsų išradingumą. Taip atsirado jų gigantiškos patrankos, kurios nebuvo naudingos kaip jų siuvamosios mašinos, tačiau tokios pat nuostabios ir kėlė dar didesnį pasigėrėjimą. Visiems gerai žinomi Paroto, Dalgrino ir Rodmeno nuostabūs šaunamieji ginklai, Armstrongams, Palizerams ir Trej de Bolje beliko tik nulenkti galvas užjūrio konkurentams.

Taigi to žiauraus šiauriečių ir pietiečių karo metu artileristai vaidino itin svarbų vaidmenį. Jungtinių Valstijų laikraščiai su entuziazmu skelbė jų išradimus, ir nebuvo nė vieno smulkaus pirklio ar naivaus „booby" [1], kuris dieną naktį nebūtų skaičiavęs beprotiškų trajektorijų.

Kai amerikietis turi kokią nors idėją, jis ieško draugo, kuris jai pritartų. Kai jau susiranda trys, jie išsirenka pirmininką ir du sekretorius. Jeigu keturi — jie paskiria archyvarą, ir biuras pradeda veikti. Penkiese jie sušaukia visuotinį susirinkimą, ir klubas jau įsteigtas. Taip įvyko ir Baltimorėje. Naujos patrankos išradėjas susidėjo su pirmuoju, kuris apsiėmė ją nuliedinti, ir su pirmuoju, apsiėmusiu pragręžti vamzdį. Toks buvo Patrankos klubo branduolys. Mėnesiui praslinkus, klubas jau turėjo tūkstantį aštuonis šimtus trisdešimt tris tikrus narius ir trisdešimt tūkstančių penkis šimtus septyniasdešimt penkis narius korespondentus.

Kiekvienam, norinčiam stoti į Patrankos klubą, buvo

---

[1] Prasčiokas, vėpla (*angl.*).

statoma sąlyga sine qua non; jis turėjo būti išradęs naują patranką arba bent patobulinęs seną, o jei ne patranką, tai nors kokį kitą šaunamąjį ginklą. Tačiau, reikia pasakyti, kad penkiolikos šūvių revolverių, graižtvinių šautuvų, kardų, pistoletų išradėjai nebūdavo labai gerbiami, visur ir visada juos nustelbdavo artileristai.

— Pagarba, kurią jie nusipelno,— pasakė kartą vienas mokyčiausias Patrankos klubo oratorius,— yra tiesiai proporcinga „patrankų masėms" ir „nuotolių, kuriuos praskrieja jų sviediniai, kvadratams".

Dar kiek ir Niutono visuotinės traukos dėsnį galima būtų pritaikyti dvasiniam gyvenimui.

Nesunku įsivaizduoti, ką sukūrė amerikiečių išradingasis genijus, kai buvo įsteigtas Patrankos klubas. Karo pabūklai įgavo milžinišką dydį, o sviediniai lėkė už visų nustatytų ribų, sudraskydami į gabalus nekaltus praeivius. Visi tie išradimai toli pralenkė kuklius europiečių artilerijos laimėjimus. Spręskite patys iš sekančių skaičių.

Kadaise, „gerais laikais", trisdešimt šešių svarų sviedinys iš trijų šimtų pėdų atstumo galėjo peršauti trisdešimt šešis skersai išrikiuotus arklius arba šešiasdešimt aštuonis vyrus. Tai buvo artilerijos meno vaikystėje. Nuo to laiko sviediniai labai patobulėjo. Rodmeno patranka nešdavo septynias mylias, ir jos pusės tonos sviedinys lengvai galėjo partrenkti šimtą penkiasdešimt arklių ir tris šimtus vyrų. Patrankos klube buvo kilęs sumanymas tai patikrinti. Tačiau jeigu arkliai ir būtų sutikę dalyvauti bandyme, tai žmonių tarpe norinčių tikrai nebūtų atsiradę.

Ką ir besakyti, tų patrankų padariniai buvo siaubingi — nuo kiekvieno šūvio kariai krito kaip dalgio pakirstos varpos. Ir koks menkas pasirodytų, palyginus su tais šoviniais, garsusis sviedinys, kuris 1587 metais

mūšyje prie Kutros išvedė iš rikiuotės dvidešimt penkis vyrus; ir tas kitas, kuris 1758 metais prie Corndorfo užmušė keturiasdešimt pėstininkų ir pagaliau Austrijos patranka, kuri 1742 metais mūšyje prie Keseldorfo kiekvienu savo iššovimu paklodavo septyniasdešimt priešų. Ką dabar reikštų tos nuostabios patrankos, nulėmusios mūšį prie Vienos ar Austerlico? Ne tokių patrankų teko matyti per pilietinį karą! Mūšyje prie Getisbergo kūginis sviedinys, paleistas iš graižtvinės patrankos, nukovė šimtą septyniasdešimt tris priešus, o keliantis per Potomako upę, vienas Rodmeno sviedinys nusiuntė du šimtus penkiolika pietiečių į kitą, be abejo, geresnį pasaulį. Reikia dar paminėti didžiulę mortyrą, kurią išradęs Mastonas, nusipelnęs Patrankos klubo narys ir nuolatinis jo sekretorius. Tos mortyros padariniai buvę tikrai pragaištingi, nes, paleidus bandomąjį šūvį, ji pati sprogus ir užmušus tris šimtus trisdešimt septynis žmones.

Ką bepridėsi prie tų skaičių, kurie kalba patys už save? Taip pat negalime nuneigti statistiko Pitkerno apskaičiavimų: šovinių aukas dalindamas iš Patrankos klubo narių skaičiaus, jis nustatė, kad kiekvienas klubo narys vidutiniškai nužudė du tūkstančius tris šimtus septyniasdešimt penkis su trupmena vyrus.

Įsigilinus į tuos skaičius, darosi aišku, kad vienintelis tos mokslinės draugijos rūpestis buvo naikinti žmoniją filantropiniais tikslais, tobulinant karo pabūklus, vadinamus civilizacijos įrankiais.

Tai buvo mirties angelų sąjunga, kurie šiaip gyvenime buvo geriausi žmonės.

Reikia pasakyti, kad jankiai, tie šaunūs vyrai, neapsiribodavo vien matematiniais skaičiavimais, bet, reikalui esant, rizikuodavo ir savo gyvybe. Jų tarpe buvo įvairių laipsnių karininkų, pradedant leitenantais, bai-

giant generolais; tie skirtingo amžiaus kariškiai vieni buvo ginklo karjeros naujokai, kiti jau pasenę prie savo lafetų. Daugelis krito mūšio lauke, ir tik jų vardai buvo įrašyti į Patrankos klubo garbės knygą, o didesnioji dalis grįžo iš karo su neišdildomomis drąsos žymėmis. Patrankos klube galėjai matyti tikrą kolekciją ramentų, medinių kojų, dirbtinių plaštakų, rankų protezų su kabliais, guminių žandikaulių, sidabrinių kiaušų bei platininių nosių. Jau minėtas Pitkernas apskaičiavo, kad Patrankos klube ketvertui žmonių teko ne visai pilna ranka, o kievienam šešetui — dvi kojos.

Tačiau tie narsūs artileristai nebuvo perdaug smulkmeniški, jie teisėtai didžiavosi, kai karo lauko biuletenis paskelbdavo aukų skaičių dešimteriopai didesnį už sunaudotų šovinių skaičių.

Pagaliau atėjo diena, deja, liūdna ir nelemta diena,— kada išlikę gyvi pasirašė taiką. Pamažu nutilo šūviai, nebegaudė mortyros, ilgam laikui užčiaupė gerkles haubicos, ir patrankos nuleistomis galvomis grįžo į arsenalus, o sviediniai buvo vėl sukrauti artilerijos parkuose. Kruvini prisiminimai išblėso, gerai patręštoje žemėje vešliai ėmė augti medvilnė, nyko skausmas drauge su plyštančiais gedulo rūbais, ir Patrankos klubo nariai visai neturėjo ką veikti.

Kai kurie darbštuoliai, uolūs išradėjai, negalėdami nurimti, ėmėsi balistinių skaičiavimų; jie tebesvajojo apie gigantiškas bombas ir milžiniškas granatas. Bet kas iš tų teorijų be praktikos? Patrankos klubo salės ištuštėjo, prieškambariuose snaudė tarnai, laikraščiai pelijo ant stalų, o tamsiose pakampėse girdėjosi liūdnas knarkimas. Klubo nariai, kadaise tokie triukšmingi, dabar, nutildyti tos pragaištingos taikos, snaudė, liūliuojami platoniškų svajonių apie artilerijos laimėjimus.

— Nepakenčiamas gyvenimas,— pasakė vieną vakarą šaunusis Tomas Hanteris rūkomajam kambary, kai jo medinės kojos, prikištos prie židinio, ėmė anglėti,— visai nėra kas veikti! Ir nieko negali tikėtis! Koks nuobodus gyvenimas! Kurgi tie laikai, kai kas rytą džiaugsmingu gaudesiu mus žadino patrankos?

— Tie laikai praėjo,— atsakė smarkusis Bilsbis, bandydamas ištiesti rankas, kurių neturėjo.— Tai bent buvo gyvenimas. Išrandi, būdavo, haubicą ir, vos spėjęs nuliedinti, leki išbandyti ją tiesiai į priešą, o paskui grįžti į stovyklą, ir tave pagiria Šermanas arba pats Mak-Klelanas ranką paspaudžia. Bet šiandien generolai grįžę į savo kontoras ir vietoj šovinių išleidžia nepavojingus medvilnės ritinius! Prisiekiu šventąja Barbora! Amerikoje nebėra ateities artilerijai.

— Taip, Bilbsi! — sušuko pulkininkas Blemsberis.— Koks žiaurus nusivylimas! Mes metėme ramų gyvenimą, išmokome vartoti ginklą ir, palikę Baltimorę, atsidūrėme karo lauke. Mes kovėmės kaip herojai, o dabar, dvejiems-trejiems metams praslinkus, niekais nuėjo visi to darbo vaisiai, ir turime sėdėti be darbo, susikišę rankas į kišenes.

Nors šaunusis pulkininkas vaizdžiai išsireiškė, tačiau jam labai sunku buvo parodyti savo neveiklumą gestais, deja, ne kišenių jam trūko...

— Ir jokio karo nematyti! — pasakė garsusis Dž. T. Mastonas, savo geležiniu kabliu kasydamas gutaperčinį pakaušį.— Jokio debesėlio horizonte, o tiek daug būtų ką nuveikti artilerijos moksle! Aš pats šįryt baigiau naujos mortyros brėžinius — planą, piūvį ir projekciją; šiam ginklui skirta padaryti perversmą karo moksle.

— Tikrai? — sušuko Tomas Hanteris, nenoromis prisimindamas paskutinįjį garbingojo Mastono išradimo bandymą.

— Tikrai,— atsakė šis.— Bet kas iš tų sėkmingų studijų, kas iš tų nugalėtų sunkumų? Juk tai bergždžias darbas. Atrodo, kad naujojo pasaulio tautos pasižadėjo gyventi taikoje. Mūsų karingoji „Tribūna" [1] pranašauja, kad toks besaikis gyventojų dauginimasis liūdnai baigsis!

— Tačiau, Mastonai,— pertraukė jį pulkininkas Blemsberis,— Europoje vis dar kariaujama dėl tautinių nesantaikų!

— Tai kas?

— Taigi, gal galima būtų ką nors tenai išbandyti, jeigu jie priimtų mūsų patarnavimus...

— Ką jūs galvojate! — sušuko Bilsbis.— Tobulinti balistiką svetimšalių naudai!

— Vis geriau, negu visai nieko neveikti! — atkirto pulkininkas.

— Žinoma,— pasakė Mastonas,— geriau būtų, tačiau nereikia taip galvoti.

— Kodėl nereikia? — nustebo pulkininkas.

— Todėl, kad senajame pasaulyje karo karjeros supratimas prieštarauja amerikiečių papročiams. Tie žmonės neįsivaizduoja, kad galima tapti vyriausiu kariuomenės vadu, netarnavus jaunesniuoju leitenantu. Tai lygu tvirtinimui, kad negali būti geras taikytojas, jei nemoka pats nulieti patrankos! Tačiau tai visai paprasta...

— Nesąmonė! — pertraukė jį Tomas Hanteris, piaustinėdamas savo krėslo ranktūrį medžiokliniu peiliu.— Jeigu jau viskas taip susiklostė, mums nelieka nieko kito, kaip sodinti tabaką arba lydyti banginio taukus.

— Kaip?! — sušuko Mastonas griausmingu balsu.— Nejaugi mes savo paskutiniųjų gyvenimo metų negalė-

---

[1] Abolicionistų laikraštis Jungtinėse Valstijose.

sime paskirti artilerijos pabūklų tobulinimui! Argi neatsiras progos išbandyti, kaip toli lekia mūsų sviediniai? Argi nebesušvis dangus nuo mūsų patrankų ugnies! Argi neiškils tarptautiniai nesutarimai, kurie duotų progos paskelbti karą kuriai nors valstybei anapus Atlanto? Gal kartais prancūzai paskandins kokį mūsų garlaivį? O gal anglai pažeis tarptautinę teisę, pakars kokius tris-keturis mūsų tautiečius?

— Ne, Mastonai,— atsakė jam pulkininkas Blemsberis,— mes neturėsime tos laimės! Ne! Nieko panašaus neįvyks, o jei ir įvyktų, mes tuo net nepasinaudotume! Amerikiečių tautinis išdidumas nyksta diena iš dienos, ir mes greit pasijusime beesą tikromis bobomis.

— Taip, mes save žeminam,— sutiko Bilsbis.

— Mus žemina,— atkirto Tomas Hanteris.

— Tikriausia teisybė,— ėmė vėl karščiuotis Mastonas,— tūkstančiai priežasčių kautis, tačiau nesikaujama. Tausojamos rankos ir kojos tų žmonių, kurie nežino, ką su jomis veikti! Klausykit, neieškokime taip toli karo priežasčių, argi Šiaurės Amerika nepriklausė kitados Anglijai?

— Be abejo,— pritarė Tomas Hanteris, ramento galu piktai žarstydamas anglis.

— Taigi,— tęsė Mastonas,— kodėl dabar Anglija negalėtų savo ruožtu priklausyti amerikiečiams.

— Tai būtų labai teisinga! — sutiko pulkininkas Blemsberis.

— Eikite ir pasiūlykite tai Jungtinių Valstijų prezidentui! — sušuko Mastonas,— ir pamatysite, kaip jis jus sutiks!

— Jis mus sutiks blogai,— prašvokštė Bilsbis pro savo keturis dantis, išlikusius po mūšio.

— Duodu žodį! — karščiavosi Mastonas,— per sekančius rinkimus jis gali nesitikėti mano balso.

— Nei mūsų,— atsakė sutartinai karingieji invalidai.

— Taigi,— vėl prabilo Mastonas,— paskutinis mano žodis: jeigu man nebus duota proga išbandyti naujos mortyros tikrame karo lauke, aš išstosiu iš Patrankos klubo ir vyksiu gyvas pasilaidoti Arkanzaso savanose.

— Mes vyksime paskui jus,— atsakė drąsiojo Mastono pokalbininkai.

Taigi maištingos nuotaikos vis didėjo ir kad kiek būtų sužlugęs visas klubas, bet vienas netikėtas įvykis nukreipė tą nelemtą katastrofą.

Kitą dieną po šio pasikalbėjimo kiekvienas sąjungos narys gavo tokį raštą.

Baltimorė, spalio 3 dieną

Patrankos klubo pirmininkas savo kolegoms turi garbės pranešti, kad šio mėnesio 5 dienos posėdyje skaitys labai įdomų pranešimą. Todėl jus prašo, atidėjus visus reikalus, atvykti.

Nuoširdžiai Jūsų

Impis Barbikenas.

II SKYRIUS

PIRMININKO BARBIKENO PRANEŠIMAS

Spalio penktą dieną, aštuntą valandą vakaro, visa minia grūdosi Patrankos klubo salėse — Juniono skvere 21. Atsiliepdami į savo pirmininko kvietimą, atvyko visi sąjungos nariai, gyveną Baltimorėje. O iš ateinančių greitųjų traukinių pasipildavo į gatves šimtai narių korespondentų. Kad ir kokia didelė buvo paskaitų salė, tačiau ji negalėjo sutalpinti visos tos daugybės

mokslininkų, kurie užtvindė net gretimas sales, koridorius ir dalį kiemo. Kieme jie susidūrė su minia miestiečių, kurie veržėsi prie klubo durų; kiekvienas stengėsi prasiskverbti arčiau, ištroškęs kuo greičiau išgirsti svarbų pirmininko Barbikeno pranešimą. Žmonės stumdėsi, grūdosi ir spraudėsi su tuo ypatingu laisvumu, charakteringu masėms, išauklėtoms „self government" [1] dvasia.

Tą vakarą svetimšalis, atsidūręs Baltimorėje, už jokius pinigus nebūtų gavęs vietos didžiojoj salėj; ji buvo rezervuota tik tikriesiems nariams ir nariams korespondentams, niekas kitas negalėjo ten patekti, ir miesto kilmingieji bei Tarybos nariai turėjo stumdytis savo pavaldinių minioje, norėdami nugirsti žinias, skelbiamas iš salės.

Didžiulė klubo salė turėjo nuostabų interjerą. Ši erdvi patalpa buvo puikiai pritaikyta savo paskirčiai. Aukštos, iš patrankų vamzdžių sumontuotos kolonos, kurių bazes sudarė stambios mortyros, laikė plonytę skliauto armatūrą, tartum mezginius, iškaltus iš geležies. Sienas puošė dekoratyviai iškabinėti šarvai, dideli ir maži muškietai, arkebuzos, karabinai bei kiti senoviški ir moderniški šaunamieji ginklai. Degančių dujų liepsna tviskėjo iš tūkstanties revolverių, kurie buvo sujungti į sietynus, o pistoletų žirandoliai ir sustatytų šautuvų kandeliabrai skleidė tikrai nuostabią šviesą. Patrankų modeliai, bronziniai šablonai, šovinių išvarpyti taikiniai, Patrankų klubo sviedinių suplėšytos plokštės, visų rūšių stūmokliai ir šepečiai patrankų vamzdžiams valyti, bombų vėriniai, šovinių karoliai, granatų girliandos, vienu žodžiu, įvairiausi artilerijos reikmenys stebino žiūrovą savo menišku išdėstymu ir kėlė mintį, kad jų paskirtis yra daugiau dekoratyvinė, negu mirtį nešanti.

---

[1] Savivaldos (*angl.*).

Garbingoj vietoj, puikioje vitrinoje, buvo įdėtas ugnies sulankstytas uoksas — brangi Mastono mortyros liekana.

Salės gilumoje, ant erdvios pakylos, sėdėjo pirmininkas, keturių sekretorių apsuptas. Pirmininko krėslas, pastatytas ant išraižyto lafeto, turėjo įspūdingos 32 colių mortyros pavidalą, jis buvo pakreiptas devyniasdešimt laipsnių kampu ir pamautas ant ašies tokiu būdu, kad pirmininkas, dideliems karščiams esant, galėjo supdamasis maloniai pasivėdinti, kaip „rocking chair" (krėsle). Ant stalo — plačios metalinės plokštės, paremtos šešiomis senoviškomis jūrų patrankomis — stovėjo rašalinė, meniškai iškalta iš granatos galvutės, ir varpelis, kurio garsas prilygo revolverio šūviams. Kilus smarkioms diskusijoms, tas naujoviškas varpelis vos pajėgdavo nuslopinti įsikarščiavusių artileristų balsus.

Priešais stalą zigzagais sustatyti suolai priminė apkasų liniją su eile bastionų ir kurtinų. Čia sėdėjo Patrankos klubo nariai, ir tą vakarą galėjai drąsiai sakyti, kad visa Patrankos klubo įgula buvo kovinėj parengty. Visi labai gerai pažinojo savo pirmininką ir suprato, kad jis niekados nebūtų sušaukęs savo kolegų be labai svarbios priežasties.

Impis Barbikenas turėjo apie keturiasdešimt metų, buvo ramaus būdo, šaltas, griežtas, be galo rimtas ir susikaupęs, niekad nesijaudinąs, tikslus kaip chronometras, geležinės valios vyras; nors ir nepasižymįs riteriškumu, tačiau labai mėgstąs nuotykius, o savo praktiškas idėjas pratęs taikyti drąsiems sumanymams. Tai buvo tipiškas Naujosios Anglijos atstovas, šiaurės kolonizatorius, „apskritagalvių", taip pragaištingų Stiuartų dinastijai, palikuonis, amžinas priešas pietiečių džen-

telmenų, tų buvusių senosios Anglijos kavalierių. Vienu žodžiu, nuo galvos iki kojų tikras jankis.

Barbikenas susikrovė turtą, prekiaudamas miškais. Per karą paskirtas artilerijos vadu, pasižymėjo gausiais išradimais, jis darė didelius bandymus, ir jo drąsios idėjos labai prisidėjo prie artilerijos patobulinimo.

Tai buvo vidutinio ūgio vyras, tebeturįs visas sveikas galūnes — tikrai reta išimtis Patrankos klube. Jo ryškūs bruožai atrodė nubrėžti su kampainiu ir braižikliu ir, jeigu tiesa, kad žmogaus charakterį galima nuspėti žiūrint iš profilio, tai Barbikeno profilis aiškiai bylojo apie jo energiją, drąsą ir šaltą kraują.

Dabar jis sėdėjo nė nekrustelėdamas savo krėsle, tylus ir giliai susimąstęs, su juodu šilko cilindru, kuris atrodo tartum sraigtu prisuktas prie amerikiečių galvos.

Barbikenas visai nesiklausė triukšmingo savo kolegų pokalbio, nors jie garsiai klausinėjo vienas kitą, darė prielaidas; daugelis tiriamai žiūrėjo į savo pirmininką, veltui stengdamiesi atspėti paslaptį iš jo šalto veido.

Pagaliau, kai didžiosios salės laikrodis išmušė aštuonias, Barbikenas staigiai pašoko, tarsi spyruoklės išmestas, visi nuščiuvo, ir oratorius prabilo kiek pakeltu balsu:

— Šaunieji kolegos, per ilgai užsitęsusi bevaisė taika jau seniai pasmerkė Patrankos klubo narius tūnoti nieko neveikiant. Praėjus nuotykingam kelerių metų periodui, mums teko palikti savo darbą ir iškart sustoti progreso kelyje. Aš nebijau garsiai pareikšti, kad bet koks karas, kuris duotų progos vėl paimti į rankas ginklą, būtų mūsų mielai sutiktas.

— Taip! Karas! — sušuko karštuolis Mastonas.

— Klausykite! Klausykite! — pasigirdo iš visų pusių.

— Tačiau karas,— tęsė Barbikenas,— dabartinėmis sąlygomis yra negalimas, nors ir kaip jo norėtų ką tik

mane pertraukęs gerbiamasis kolega. Dar daug metų turės praeiti, kol mūsų patrankos sugaus karo lauke. Su tuo reikia sutikti ir ieškoti išeities kitoje srityje, kuri numalšintų mūsų veiklos troškulį.

Susirinkusieji pajuto, kad pirmininkas tuoj palies svarbiausią temą. Visi dar labiau sukluso.

— Prieš kelis mėnesius, gerbiamieji kolegos,— tęsė Barbikenas,— man kilo klausimas, ar mes negalėtume savo specialybės srityje imtis kokio nors didelio sumanymo, verto XIX amžiaus vardo, ar balistikos pažanga nepadėtų jo įgyvendinti? Aš ieškojau, dirbau, skaičiavau ir pagaliau studijų dėka priėjau išvados, kad mums turėtų pavykti sumanymas, kuris bet kurioje kitoje valstybėje atrodytų neįgyvendinamas. Mano projektas smulkiausiai paruoštas ir apie jį dabar noriu papasakoti savo pranešime. Tai dalykas vertas jūsų, vertas garbingos Patrankos klubo praeities, ir jis, be abejo, turės sukelti didelį triukšmą visame pasaulyje.

— Didelį triukšmą!? — sušuko kažkuris aistringas artileristas.

— Didelį triukšmą, tikra to žodžio prasme,— atsiliepė Barbikenas.

— Nepertraukinėkit! — pasigirdo keli balsai.

— Gerbiamieji kolegos,— tęsė toliau Barbikenas,— prašom dabar visus susitelkti.

Šiurpulys perbėgo salę. Barbikenas, kilstelėjęs ranką, pasitaisė ant galvos cilindrą ir kalbėjo toliau ramiu balsu:

— Kiekvienas iš jūsų, gerbiamieji kolegos, ne kartą yra matęs Mėnulį, arba bent apie jį girdėjęs. Nesistebėkite, kad aš pradėjau kalbėti apie tą nakties šviesulį. Gal būt, mums lemta būti to nežinomo pasaulio kolumbais! Supraskite ir palaikykite mane kiek begalėdami, o aš vesiu jus užkariauti Mėnulio, ir jo vardas bus

pridurtas prie trisdešimt šešių valstijų, sudarančių didžiulį Amerikos Jungtinių Valstijų kraštą!

— Tegyvuoja Mėnulis! — sušuko visas Patrankos klubas vienu balsu.

— Mėnulis yra gerai ištirtas,— tęsė Barbikenas.— Jau seniai tiksliai nustatyta jo masė, standumas, svoris, apimtis, sandara, judėjimas, nuotolis nuo Žemės ir padėtis saulės sistemoje. Mėnulio žemėlapiai nubraižyti, gal būt, net tiksliau už Žemės. Yra padarytos nuotraukos, rodančios nepaprastą mūsų palydovo grožį. Vienu žodžiu, apie Mėnulį žinome viską, ką tik galima buvo sužinoti matematikos, astronomijos, geologijos ir optikos mokslų pagalba, tačiau iki šiol dar niekas nebuvo į jį nuskridęs.

Nustebusi ir susidomėjusi sujudo visa auditorija.

— Leiskite man,— tęsė Barbikenas,— keliais žodžiais priminti jums tuos svajotojus, kurie leidosi į įsivaizduojamas keliones ir tvirtino esą atskleidę mūsų palydovo paslaptis. Septynioliktame amžiuje visiems žinomas Davidas Fabricijus gyrėsi savo akimis matęs Mėnulio gyventojus. 1649 metais Žanas Boduenas išleido knygą: *„Nuotykių ieškotojo, ispano Domininko Gonsalo kelionė į Mėnulį"*. Tuo pat metu Siranas de Beržerakas aprašė ekspediciją į Mėnulį, jo knyga turėjo didelį pasisekimą Prancūzijoje. Vėliau kitas prancūzas Fontenelis (ši tauta labai domisi Mėnuliu) parašė *„Daugybė pasaulių"*, tikrą savo laikų šedevrą, tačiau mokslas, žengdamas pirmyn, sutriuškina net ir šedevrus! 1835 metais iš žurnalo „New York American", buvo perspausdinta brošiūra, kur pasakojama, kad astronomas Džonas Heršelis, pasiųstas į Gerosios Vilties ragą, sukūrė tokį tobulą teleskopą su „vidiniu apšvietimu", kad priartinęs Mėnulį aštuoniasdešimt jardų. Tas astronomas tartum aiškiai įžiūrėjo urvus, kuriuose gyveno hipopotamai,

žalius kalnus, padabintus auksiniais miškų mezginiais, matęs avinus su didžiuliais dramblio kaulo spalvos ragais, baltas stirnas ir Mėnulio gyventojus su plėvėtais it šikšnosparnio sparnais. Ta brošiūra, parašyta amerikiečio Loko, turėjo didelį pasisekimą. Tačiau greitai paaiškėjo, kad tai buvo mokslinė mistifikacija, ir prancūzai pirmieji iš jo pasijuokė.

— Juoktis iš amerikiečio! — sušuko Mastonas,— štai kur casus belli [1].

— Nusiramink, garbingasis mano drauge, prancūzai pakankamai ilgai buvo mulkinami mūsų tautiečio, kol susiprato pasijuokti. Baigdamas šią trumpą istorinę apžvalgą, paminėsiu žinomą Hansą Pfalį iš Roterdamo, kuris, pripildęs balioną azoto dujomis, trisdešimt septynis kartus lengvesnėmis už vandenilį, pakilo ir pasiekė Mėnulį per devyniolika dienų. Ši kelionė, kaip ir ankstesnės, buvo tik fantastinė, tačiau ją sukūrė amerikiečių mylimas rašytojas, savitas, lakios vaizduotės talentas. Aš kalbu apie Edgarą Po!

— Tegyvuoja Edgaras Po! — sušuko savo pirmininko žodžių įelektrinti klausytojai.

— Aš baigiau kalbėti apie tuos bandymus, kuriuos pavadinsiu grynai literatūriniais ir visai nepakankamais ryšiui užmegzti tarp Žemės ir Mėnulio. Tačiau aš turiu pridurti, kad buvo ir rimtų, mokslu pagrįstų bandymų susisiekti su Mėnuliu. Prieš kelerius metus vienas vokiečių geometras pasiūlė nusiųsti mokslininkų ekspediciją į Sibiro stepes. Ten plačiose lygumose jie turėjo reflektorių pagalba pavaizduoti milžiniškas geometrines figūras, tarp kitų ir Pitagoro trikampį, paprastai vadinamą „Pitagoro kelnėmis". „Kiekviena protinga būtybė,— teigė geometras,— turi suprasti to brėžinio

---

[1] Karo priežastis (*lot.*).

mokslinę paskirtį. Selenitai [1], jeigu jie egzistuoja, atsakys panašiu brėžiniu, ir, jau kartą užmezgus ryšį, bus nesunku sukurti alfabetą ir susikalbėti su Mėnulio gyventojais." Taip aiškino vokiečių matematikas, bet jo projektas nebuvo įgyvendintas, ir iki šiol nebuvo jokio tiesioginio ryšio tarp Žemės ir jos palydovo. Aš esu įsitikinęs, kad praktiškajam amerikiečių genijui yra lemta susisiekti su tuo dangaus kūnu. Yra būdas pasiekti Mėnulį; tas būdas paprastas, lengvas, tikras, patikimas, ir aš tuoj tą savo pasiūlymą jums išdėstysiu.

Salė suūžė, suklegėjo, kalbėtojo žodžiai buvo sutikti visa audra ovacijų,— visi buvo pritrenkti, sužavėti ir sujaudinti oratoriaus kalba.

— Klausykite! Klausykite! Nutilkite! — pasigirdo iš visų pusių.

Kai salė aprimo, Barbikenas tęsė toliau labai rimtu balsu.

— Jūs žinote,— pasakė jis,— kokių laimėjimų pasiekė balistikos mokslas per pastaruosius kelerius metus ir kaip būtų ištobulėję artilerijos pabūklai, jei karas tebesitęstų. Jūs žinote ir tai, kad patrankų tvirtumas ir parako dujų išmetamoji galia gali būti be galo didinama. Man kilo mintis, ar nebūtų galima pagal tą principą, iš pakankamai tvirto ir atsparaus, tinkamai pastatyto pabūklo iššauti sviedinį į Mėnulį.

Galingas nuostabos šūkis „O!", ištrūkęs iš tūkstančio sujaudintų krūtinių, palydėjo tuos žodžius. Paskui užstojo valandėlė gilios tylos, tarsi prieš perkūno trenksmą. Ir tikrai trenkė perkūnas — sugriaudė aplodismentai ir riksmai, kad net salės sienos drebėjo. Pirmininkas norėjo kalbėti, tačiau negalėjo. Tik po kokių dešimties minučių jam pavyko nutildyti salę.

---

[1] Mėnulio gyventojai.

— Leiskite man baigti,— pasakė jis šaltai.— Aš drąsiai ėmiausi to sumanymo, išnagrinėjau jį visapusiškai ir, remdamasis savo neginčijamu apskaičiavimu, priėjau išvados, kad kiekvienas sviedinys, paleistas pradiniu greičiu 1200 jardų per sekundę ir nukreiptas į Mėnulį, būtinai nulėks iki jo. Aš turiu garbės pasiūlyti jums, mano šaunieji kolegos, padaryti tą mažą bandymą.

III SKYRIUS

ĮSPŪDIS, KURĮ PADARĖ BARBIKENO PRANEŠIMAS

Sunku ir apsakyti tą įspūdį, kurį padarė paskutinieji garbingojo pirmininko žodžiai. Visi šaukė, rėkė, staugė! Aidėjo valiavimai, „hip! hip" ir kiti amerikiečių mėgiami jaustukai. Kilo neapsakomas sąmyšis ir klegesys. Patrankos klubo nariai plyšojo visa gerkle, plojo rankomis, trypė kojomis, kad net grindys drebėjo. Jeigu visi artilerijos muziejaus pabūklai būtų iššovę vienu metu, tikrai nebūtų sukėlę didesnio triukšmo. Ir nenuostabu — būna kanonierių beveik tokių pat triukšmingų kaip ir jų patrankos.

Tam entuziastingam klegesiui aidint, Barbikenas stovėjo visiškai ramus: jis, matyt, norėjo dar kažką pasakyti savo kolegoms, nes vis kėlė ranką juos tildydamas; varpelis gaudė be paliovos, tačiau niekas jo negirdėjo. Ištikimieji draugai pagriebė Barbikeną iš krėslo ir iškilmingai išnešė į gatvę ant rankų, o paskui jį paėmė ne mažiau susijaudinusi minia.

Amerikiečio niekuo nenustebinsi. Dažnai yra sakoma, kad žodis „neįmanoma" neegzistuoja prancūzams. Tačiau tai reiktų pasakyti apie amerikiečius. Amerikoje

viskas yra lengva, viskas paprasta, o apie techninius sunkumus nėra ką ir kalbėti. Joks tikras jankis nebūtų sau leidęs įžiūrėti skirtumo tarp Barbikeno projekto ir jo įvykdymo. Pasakyta — padaryta.

Iki vėlyvo vakaro užtruko pirmininko triumfinės eitynės, šviečiant deglų ugnims. Visi, įvairiausių tautybių Merilendo gyventojai — airiai, vokiečiai, prancūzai, škotai — kiekvienas savo gimtąja kalba šaukė „vivat!" „valio!" „bravo!", ir tie jų balsai liejosi į vieną pergalingą gausmą.

Tarytum suprasdamas, kad jis to triukšmo kaltininkas, Mėnulis švietė visame gražume, užtemdydamas savo blizgesiu visus kitus šviesulius. Jankiai įsistebeilijo į tą blizgantį diską: vieni jam mojo ranka, kiti vadino švelniausiais vardais, treti tarytum matavo jį žvilgsniu, o buvo ir tokių, kurie grasė kumščiu. Tuo tarpu vienas optikas, kurio krautuvė yra Džons-Folstrite, nuo aštuntos valandos vakaro iki vidurnakčio susikrovė kapitalą, prekiaudamas žiūronais. Mėnulis buvo stebimas tarsi aukštuomenės ledi. Amerikiečiai nesivaržydami jautėsi jo savininkai. Atrodė, kad geltonplaukė Febė [1] priklauso tiems drąsiems nukariautojams ir kad ji jau yra Jungtinių Valstijų teritorijos dalis. Tuo tarpu buvo tik ketinama paleisti sviedinį į Mėnulį. Aišku, gana storžieviškas būdas santykiams užmegzti kad ir su palydovu, tačiau labai paplitęs civilizuotuose kraštuose.

Išmušė dvylika, o entuziazmas neatlyžo; jis buvo vienodai pagavęs visus gyventojų sluoksnius: teisininkai, mokslininkai, pirkliai, krautuvininkai, nešėjai, inteligentai ir gatvės žiopliai — visi buvo sukrėsti iki sielos gelmių, nes juk tai buvo visos tautos sumanymas. „Aukštajame" ir „žemajame" mieste, Patapsko upės

---

[1] Mėnulio deivė graikų mitologijoj.

krantinėse ir garlaiviuose, kurie stovėjo dokuose, minia svaigo iš džiaugsmo, gerdamą džiną ir viskį. Visi šnekėjo, sakė kalbas, svarstė, ginčijosi, pritarė, plojo — visi, pradedant džentelmenais, patogiai išsitiesusiais baro minkštasuoliuose ir sriubčiojančiais iš taurių „šeri", ir baigiant uosto darbininkais, kurie gėrė „trejos devynerios" tamsiose Fels-Pointo smuklėse!

Vis dėlto apie antrą valandą nakties susijaudinimas atslūgo. Pirmininkas Barbikenas pagaliau grįžo namo, jausdamasis visai sutrankytas, sulamdytas, iškankintas. Pats Heraklis nebūtų atlaikęs tokio entuziastų užpuolimo. Žmonės pradėjo skirstytis, aikštės ir gatvės pamažu tuštėjo. Ohajo, Suskehanos, Filadelfijos ir Vašingtono geležinkelio linijų traukiniai, kurie prasilenkdavo Baltimorėje, išvežiojo svečius į visas Jungtinių Valstijų puses, ir mieste pasidarė beveik visai ramu.

Labai suklystume manydami, kad tik Baltimorėje buvo toks didelis sujudimas tą atmintiną vakarą. Visi didieji Jungtinių Valstijų miestai — Niujorkas, Bostonas, Olbanis, Vašingtonas, Ričmondas, Kresent Sitis, San Franciskas, Čarlstaunas, Mobilis, visi, nuo Techaso iki Masačusetso ir nuo Mičigano iki Floridos, buvo apimti džiaugsmingos karštligės. Juk trisdešimt tūkstančių Patrankos klubo narių korespondentų irgi buvo gavę savo pirmininko laišką ir nekantriai laukė spalio penktos pranešimo. Tą vakarą žodžiai, tik išsprūdę iš kalbėtojo lūpų, lėkė telegrafo vielomis į visas Jungtines Valstijas du šimtu keturiasdešimt aštuonių tūkstančių keturių šimtų keturiasdešimt septynių mylių greičiu per sekundę. Galime drąsiai tvirtinti, kad visose Jungtinėse Valstijose, dešimt kartų didesnėse už Prancūziją, beveik tą pačią minutę visi piliečiai sušuko vieną galingą „valio!", ir dvidešimt penki milijonai kupinų išdidumo širdžių ėmė plakti vienu ritmu.

Kitą rytą tūkstantis penki šimtai įvairių laikraščių, savaitinių ir mėnesinių žurnalų išspausdino Barbikeno projektą. Jis buvo nagrinėjamas fiziniu, meteorologiniu, ekonominiu ir moraliniu požiūriu, buvo svarstoma jo politinė reikšmė ir nauda civilizacijai. Spauda kėlė klausimą, ar Mėnulis yra jau užšalusi planeta, ar dar tebėra keitimosi stadijoj? Gal jis panašus į Žemę tais laikais, kai ji dar neturėjo atmosferos? Kas vyksta toje Mėnulio pusėje, kuri nematoma Žemei. Ir nors dar tik buvo kalbama, kaip paleisti į mūsų nakties šviesulį sviedinį, visi jautėsi bepradedą naujų eksperimentų erą, visi tikėjosi, kad vieną gražią dieną Amerika ištirs dar nežinomas to mįslingo disko paslaptis, o kai kurie net baiminosi, kad ši pergalė gali sugriauti politinę Europos pusiausvyrą.

Visi laikraščiai nagrinėjo Barbikeno projektą, tačiau nei viename puslapyje nepasirodė nė mažiausios abejonės dėl jo įvykdymo. Visokie rinkiniai, brošiūros, biuleteniai, įvairių draugijų moksliniai, literatūriniai ir religiniai žurnalai liaupsino projektą, o Bostono „Gamtininkų draugija", Olbanio „Amerikiečių mokslo ir meno sąjunga", Niujorko „Geografijos ir statistikos draugija", Filadelfijos „Amerikiečių filosofijos sąjunga" ir Vašingtono „Smitsono institutas" pasiuntė Patrankos klubui tūkstančius laiškų, sveikindami ir siūlydami piniginę bei kitokią paramą.

Galima pasakyti, kad joks projektas iki šiol nebuvo susilaukęs tiekos šalininkų. Barbikeno sumanymas nekėlė jokios abejonės, jokio svyravimo, jokios baimės. O ką jau bekalbėti apie pašaipą, apie karikatūras ir dainuškas, kurios Europoje, o ypač Prancūzijoje, būtų sutikusios kelionės į Mėnulį idėją. Amerikoje tokios satyros autoriui pačiam būtų buvę riesta,— jis jokiomis priemonėmis nebūtų galėjęs apsiginti nuo visuotinio

pasipiktinimo. Yra dalykų, iš kurių Naujame pasaulyje nesijuokiama. Todėl Impis Barbikenas staiga pasidarė vienas garsiausių žmonių Jungtinėse Valstijose, maždaug toks, koks buvo Vašingtonas mokslo srityje. Vienas įvykis parodys jums, ką padaro staiga atsiradęs liaudies prisirišimas prie vieno žmogaus.

Praėjus kelioms dienoms po to garsaus Patrankos klubo susirinkimo, vienas anglų dramos trupės direktorius paskelbė Baltimorės teatre spektaklį — Šekspyro komediją „Daug triukšmo dėl nieko". Miesto gyventojai, įžiūrėję šiame skelbime įžeidžiančią užuominą apie pirmininko Barbikeno projektą, įsiveržė į salę ir, sulaužę kėdes, privertė vargšą direktorių pakeisti skelbimą. Šis išmaningas žmogus nusilenkė publikos valiai ir pakeitė nelemtąją komediją kita: „Kaip jums patinka!" — ir kelias savaites rinko negirdėtai didelius pinigus.

IV SKYRIUS

KEMBRIDŽO OBSERVATORIJOS ATSAKYMAS

Ovacijos neapsuko Barbikenui galvos. Negaišdamas nė akimirkos, jis tučtuojau sušaukė savo kolegas į Patrankos klubą. Ten po ilgų diskusijų buvo nutarta projektą liečiančiais astronomijos klausimais pasitarti su specialistais, o jau gavus jų atsakymą, svarstyti technines galimybes. Viskas buvo daroma, kad tik pavyktų tas didysis eksperimentas.

Tuojau buvo suredaguotas specialių klausimų raštas ir pasiųstas į Kembridžo observatoriją Masačusetso valstijoje. Kembridžo mieste buvo įsteigtas pirmasis Jungtinių Valstijų universitetas, garsus savo observatorija. Čia dirba žymiausi mokslininkai, čia yra stiprus telesko-

pas, kuriuo Bondas ištyrė Andromedos ūką ir Klarkas surado Sirijaus palydovą. Ta garsi mokslo įstaiga visais atžvilgiais pateisino Patrankos klubo pasitikėjimą.

Po dviejų dienų pirmininkas Barbikenas jau turėjo savo rankose taip nekantriai lauktą atsakymą:

Kembridžo observatorijos direktorius — „Patrankos klubo" pirmininkui Baltimorėje

Kembridžas, spalio 7 dieną

Kembridžo observatorija, spalio 6 dieną gavusi Baltimorės Patrankos klubo narių raštą, tuoj sušaukė mokslininkų tarybą ir štai ką nutarė:

Observatorijai buvo duoti šie klausimai:

1. Ar gali patrankos sviedinys nulėkti į Mėnulį?
2. Koks yra tikslus atstumas tarp Žemės ir jos palydovo?
3. Kiek laiko skris sviedinys, paleistas pakankamu pradiniu greičiu, ir kokiu momentu turi būti paleistas, kad nukristų į Mėnulį nustatytoje vietoje?
4. Kokiu momentu mėnulis bus patogiausioj padėty, kad sviedinys jį pasiektų?
5. Į kurį dangaus tašką reikia nutaikyti patranką, iš kurios bus paleistas sviedinys?
6. Kokioje dangaus skliauto vietoje bus Mėnulis tuo momentu, kai iššaus patranka.

Atsakymas į pirmąjį klausimą:

„Ar gali patrankos sviedinys nulėkti į Mėnulį?

Taip, patrankos sviedinys gali nulėkti į Mėnulį, jeigu bus paleistas pradiniu greičiu dvylika tūkstančių jardų per sekundę. Skaičiavimai patvirtino, kad toks greitis pakankamas. Tolstant nuo Žemės, traukos jėga mažės atvirkščiai proporcingai nuotolio kvadratui, kitaip sakant, nuotoliui tris kartus padidėjus, traukos jėga sumažės devynis kartus. Tokiu būdu, sviedinio svoris greitai mažės ir pagaliau visai išnyks, kai Mėnulio traukos

jėga, veikianti sviedinį, pasidarys lygi žemės traukos jėgai, o tai įvyks tuo momentu, kai sviedinys bus padaręs keturiasdešimt septynias penkiasdešimt antrąsias kelio. Tuo metu sviedinys bus nustojęs svorio ir, jeigu jis dar kiek skris, būtinai nukris į Mėnulį, patekęs į Mėnulio traukos sferą. Teoretiškai tokio bandymo galimybė yra visiškai įrodyta; ar jis praktiškai pavyks, priklausys tik nuo patrankos galingumo.

Atsakymas į antrąjį klausimą:

„Koks yra tikslus atstumas tarp Žemės ir jos palydovo?"

Mėnulis skrieja aplink Žemę ne apskritimu, bet elipse, kurios viename židiny yra mūsų planeta; dėl tos priežasties Mėnulis kartais būna daugiau, kartais mažiau nutolęs nuo Žemės. Astronomijos terminais tariant, kartais savo apogėjuj, kartais perigėjuj. Skirtumas tarp didžiausio ir mažiausio nuotolio yra toks didelis, kad negalima jo nepaisyti. Iš tikrųjų savo apogėjuje Mėnulis nutolsta nuo žemės du šimtus keturiasdešimt septynis tūkstančius penkis šimtus penkiasdešimt dvi mylias, o savo perigėjuje tik du šimtus aštuoniolika tūkstančių šešis šimtus penkiasdešimt septynias mylias, skirtumas tarp tų dviejų nuotolių yra dvidešimt aštuoni tūkstančiai aštuoni šimtai devyniasdešimt penkios mylios, arba daugiau negu devinta sviedinio kelio dalis. Taigi skaičiavimo pagrindu reikia imti Mėnulio perigėjų.

Atsakymas į trečiąjį klausimą:

„Kiek laiko skris sviedinys, paleistas pakankamu pradiniu greičiu, ir kokiu metu turi būti iššautas, kad nukristų į Mėnulį nustatytoje vietoje?"

Jeigu sviedinys galėtų visą laiką lėkti pradiniu greičiu dvylika tūkstančių jardų per sekundę, jis pasiektų Mėnulį maždaug per devynias valandas, bet kadangi tas pradinis greitis palaipsniui mažės, tai pagal apskaičia-

vimus reikės trijų šimtų tūkstančių sekundžių, tai yra aštuoniasdešimt trijų valandų ir dvidešmt minučių, kol sviedinys pasieks tašką, kuriame Žemės trauka prilygs Mėnulio traukos jėgai, nuo šito taško jis nukris į Mėnulį per penkiasdešimt tūkstančių sekundžių, tai yra per trylika valandų penkiasdešimt tris minutes ir dvidešimt sekundžių. Todėl sviedinį reikia paleisti devyniasdešimt septynias valandas trylika minučių ir dvidešimt sekundžių prieš ateinant Mėnuliui į taikomą tašką.

Atsakymas į ketvirtą klausimą:

„Kokiu momentu mėnulis bus patogiausioj padėty, kad sviedinys jį pasiektų?"

Remiantis tuo, kas buvo aukščiau pasakyta, reikia pirmiausia apskaičiuoti laiką, kada Mėnulis bus perigėjuje ir tuo pačiu metu momentą, kada jis pasieks zenitą, tada atstumas dar sumažės ir jis bus lygus Žemės rutulio spinduliui, kitaip sakant, tris tūkstančius devynis šimtus devyniolika mylių. Taigi visas kelias, kurį turės padaryti sviedinys, bus lygus du šimtai keturiolika tūkstančių devyni šimtai septyniasdešimt šešioms myliomS. Tačiau nors Mėnulis kiekvieną mėnesį pasiekia perigėjų, jis ne visuomet tuo pat metu būna zenite. Toks sutapimas pasitaiko tik po ilgų laikotarpių. Vadinasi, reikia sulaukti momento, kai Mėnulis bus tuo pat metu savo perigėjuje ir zenite. Mūsų laimė, kad toks sutapimas numatomas ateinančiais metais gruodžio ketvirtą dieną: vidurnakty jis bus savo perigėjuje, tai yra mažiausiame atstume nuo Žemės, ir tuo pat metu pasiekęs zenitą.

Atsakymas į penktą klausimą:

„Į kurį tašką danguje reikia nutaikyti patranką, iš kurios bus paleistas sviedinys?"

Iš ankstesnių nurodymų aišku, kad patranką reikia nutaikyti į tos vietos zenitą, į kurį bus šaunama, tada

sviedinys lėks statmenai su horizonto plokštuma ir greičiau atitrūks nuo Žemės traukiamosios jėgos. Bet kad mėnulis pakiltų į paskirtos vietos zenitą, reikia, kad tos vietos geografinė platuma neviršytų šito šviesulio orbitos pakrypimo laipsnio, kitais žodžiais tariant, ji turi būti tarp 0° ir 28° pietų arba šiaurės platumos. Kiekvienoje kitoje Žemės vietoje šauti reikėtų nuožulniai, ir tai galėtų pakenkti eksperimentui.

Atsakymas į šeštą klausimą:

„Kokioje dangaus skliauto vietoje bus Mėnulis tuo momentu, kai iššaus patranka?"

Mėnulis, kuris kiekvieną parą pajuda iš vakarų į rytus trylika laipsnių dešimt minučių ir trisdešimt penkias sekundes (13° 10′ 35″), tuo momentu, kai iššaus patranka, turės būti į vakarus nuo zenito keturis kartus toliau, tai yra penkiasdešimt du laipsnius keturiasdešimt dvi minutes ir dvidešimt sekundžių (52° 42′ 20″), tas nuotolis atitinka keliui, kurį Mėnulis padarys per sviedinio skridimo laiką. Be to, reikia atsižvelgti į sviedinio nukrypimą nuo vertikalios krypties dėl Žemės sukimosi aplink ašį. Tuo momentu, kai sviedinys pasieks Mėnulį, padaręs kelią lygų šešiolikai Žemės spindulių, Mėnulio orbitoje sudarys maždaug vienuolika laipsnių. Tuos vienuolika laipsnių tenka pridėti prie jau minėto skaičiaus, rodančio Mėnulio nukrypimą nuo zenito, ir tada gausime lygų skaičių — šešiasdešimt keturis laipsnius. Taigi sviedinio paleidimo momentu regėjimo spindulys, nukreiptas nuo duotosios vietos į Mėnulio centrą, sudarys su duotos vietos vertikale šešiasdešimt keturių laipsnių kampą.

Tokie yra Kembridžo observatorijos atsakymai į Patrankos klubo narių klausimus.

Trumpai išdėsčius, išeitų:

1. Patranka turi būti pastatyta vietovėje, esančioje tarp 0° ir 28° pietų arba šiaurės geografinės platumos.

2. Ji turi būti nutaikyta į tos vietos zenitą.

3. Sviedinys turi lėkti pradiniu greičiu dvylika tūkstančių jardų per sekundę.

4. Jis turi būti paleistas ateinančiais metais, gruodžio pirmą dieną vienuoliktą valandą be trylikos minučių ir dvidešimties sekundžių.

5. Po keturių dienų — gruodžio 4 dieną, lygiai dvyliktą valandą nakties — sviedinys pasieks Mėnulį, kuris tuo metu eis per zenitą.

Patrankos klubo nariai turi nedelsdami imtis parengiamųjų darbų ir iki nurodyto laiko būti pasiruošę, nes, praleidę gruodžio ketvirtą, turės laukti aštuoniolika metų ir vienuolika dienų, kol vėl Mėnulio perigėjus sutaps su jo zenitu.

Kembridžo observatorijos taryba siūlosi ir ateityje padėti spręsti visus astronomijos teorijos klausimus, o tuo tarpu sveikina kartu su visa Amerika.

Už tarybą

J. M. Belfastas

Kembridžo observatorijos direktorius.

V SKYRIUS

SAKMĖ APIE MĖNULĮ

Jei stebėtojas, turįs be galo geras akis, būtų atsidūręs tame nežinomame centre, apie kurį sukasi visata, tuo metu, kai pasaulis dar buvo chaosas, jis būtų pamatęs nesuskaitomą daugybę atomų kosminėj erdvėj. Bet pamažu, amžių bėgyje, viskas keitėsi — atsirado traukos dėsnis, kuriam pakluso iki tol klajoję atomai. Tie atomai ėmė jungtis, grupuodamiesi pagal savo cheminį

gimininguma, taip atsirado molekulės, kurios sudarė miglų telkinius, pasklidusius dangaus erdvėse.

Tie miglų telkiniai pradėjo suktis aplink savo centrą. Tas centras, sudarytas iš palaidų molekulių, irgi ėmė suktis apie savo ašį, palaipsniui tirštėdamas. Be to, pagal nekintamus mechanikos dėsnius tirštėjant masei, mažėja centro tūris ir didėja sukimosi greitis. Tų dviejų faktorių nepaliaujamo veikimo dėka viduryje miglų telkinio atsirado centrinė žvaigždė.

Atidžiai žiūrėdamas, stebėtojas būtų pamatęs kitus molekulių telkinius, kurie irgi tirštėjo vis didesnio sukimosi veikiami ir virto žvaigždėmis, keliaujančiomis aplink centrinę žvaigždę. Tokiu būdu susidarė galaktikos, kurių astronomai yra suskaičiavę iki penkių tūkstančių.

Vieną iš tų penkių tūkstančių galaktikų žmonės praminė Paukščių taku. Paukščių taką sudaro aštuoniolika milijonų žvaigždžių, kurių kiekviena yra savo pasaulio centras.

Jeigu stebėtojas būtų itin susidomėjęs viena iš tų aštuoniolikos milijonų žvaigždžių — maža ir nelabai šviesia ketvirtos eilės žvaigžde, turinčia garbingą saulės vardą, jis būtų pamatęs, kaip ji palaipsniui pereina visas stadijas to proceso, kuris padėjo susidaryti kosmiMiams kūnams.

Jis būtų pamatęs, kaip saulė, dar dujų ir judrių molekulių pavidalo, sukosi aplink savo ašį, palaipsniui tirštėdama. Pagal mechanikos dėsnius tas judėjimas, mažėjant tūriui, vis didėjo, ir pagaliau turėjo ateiti momentas, kai išcentrinė jėga nugalėjo jėgą, traukiančią molekules į centrą.

Tada stebėtojas būtų pamatęs naują reiškinį: molekulės, esančios ekvatoriuje, tartum akmuo, paleistas iš laidynės, atsiplėšia nuo saulės ir sudaro aplink ją eilę koncentrinių žiedų, panašių į Saturno žiedą. Tie kosminės

materijos žiedai nuo sukimosi aplink centrinę masę savo ruožtu sutrūksta ir sudaro antraeilius miglų telkinius — planetas.

Jeigu dabar stebėtojas įsižiūrėtų į tas planetas, jis pamatytų, kad jos pakartoja visas Saulės nueitas stadijas ir kad aplink jas atsiranda vienas ir keli kosminiai žiedai, duodą pradžią žemesnio rango šviesuliams, vadinamiems satelitams.

Taigi matome, kad dangaus kūnai nuo pat pirmųjų pasaulio dienų nuolatos kito: iš atomų susidarė molekulės, iš molekulių — miglų telkiniai, iš miglų telkinio — centrinė žvaigždė, iš centrinės žvaigždės — Saulė, iš Saulės — planetos, iš planetų — jų palydovai.

Saulė mums atrodo kažkur nuklydusi bekraštėj žvaigždžių visatoje, tačiau dabartinė mokslo teorija ją priskiria Paukščių tako galaktikai, Saulė, pasaulio centras, yra visai mažytė palyginus su visatos beribe, mums ji — labai didelė, nes yra milijoną keturis šimtus tūkstančių kartų didesnė už Žemę. Aplink ją sukasi aštuonios planetos, išėjusios iš jos įsčių pirmomis kūrimo dienomis. Artimiausia saulei planeta — Merkurijus, toliau — Venera, Žemė, Marsas, Jupiteris, Saturnas, Uranas ir Neptunas. Be to, erdvėje tarp Marso ir Jupiterio juda taisyklingomis orbitomis mažesni kūnai, gal būt, kažkada sudužusios žvaigždės skeveldros. Tokių asteroidų iki šiai dienai teleskopo pagalba surasta devyniasdešimt septyni.

Kai kurie kūnai, kuriuos Saulė palaiko jų elipsinėse orbitose visuotinės traukos dėsnio jėga, turi savo palydovus: Uranas — aštuonis, Saturnas — aštuonis, Jupiteris — keturis, Neptunas, rodos,— tris, Žemė — vieną. Šis pastarasis šviesulys, vienas iš nereikšmingiausių saulės sistemoje, vadinasi Mėnulis, ir jį drąsusis amerikiečių genijus nutarė užkariauti.

Mėnulis — nakties šviesulys, dėl savo artumo Žemei ir dėl reguliariai besikeičiančių fazių, taip pat kaip saulė, traukia žemės gyventojų akį; tačiau saulė mus akina ir, kas į ją žiūri, nuo jos spindulių švytėjimo turi nuleisti akis.

Šviesiaplaukė Febė artimesnė žmogui ir leidžia stebėti savo kuklų grožį. Jos šviesa maloni akims, ji švelni, tačiau kartais ji užtemdo savo brolį spinduliuojantį Apoloną, o pati nesiduoda jo užtemdoma. Mahometonai seniai įvertino ištikimą Žemės palydovą ir pagal jo apsisukimą aplink Žemę skaičiuoja savo laiką.

Senovės tautos ypatingai garbino tą mergelę deivę. Egiptiečiai ją vadino Izide, finikiečiai — Astarta, graikams ji buvo Febė, Latonos ir Jupiterio duktė, o jos užtemimus jie aiškino paslaptingais Dianos pasimatymais su gražuoliu Endimionu. Jei tikėsime mitologine legenda, tai Nemėjos liūtas vaikštinėjęs Mėnulio slėniais dar prieš pasirodydamas Žemėje. Plutarcho cituojamas poetas Agesianaksas apdainavo savo eilėse tas meiliai šviečiančias Selenės akis, puikią nosį ir žavias lūpas.

Nors senovės žmonės gerai pažino mitologiniu požiūriu Mėnulio būdą, temperamentą, vienu žodžiu, moralines jo ypatybes, tačiau patys mokyčiausieji iš jų buvo visiški nemokšos selenografijos srityje.

Vis dėlto ir žiloje senovėje kai kurie astronomai yra padarę atradimų, kuriuos šiandien mokslas patvirtina. Arkadiečiai teigė, kad jų protėviai gyvenę žemėje, kai Mėnulio dar nebuvę, Tatijas jį laikė saulės disko nuolauža, o Aristotelio mokinys Klearkas — poliruotu veidrodžiu, kuriame atsispindi okeanas, dar kiti tvirtino Mėnulį esant iš Žemės kylančių garų telkiniu ar besisukančiu aplink savo ašį gaubliu, kurio viena pusė iš ugnies, kita — iš ledo. Vis dėlto ir tada keli mokslininkai

be optikos prietaisų, vien savo akimis stebėdami dangų, nuspėjo daugelį dėsnių, valdančių nakties šviesulį.

Taip antai miletietis Talis, gyvenęs 460 m. prieš mūsų erą, pareiškė nuomonę, kad Mėnulis gauna šviesą iš saulės. Aristarchas iš Samo teisingai išaiškino Mėnulio fazes. Kleomenas tvirtino, kad Mėnulis atspindįs kito kūno šviesą. Chaldėjas Berosas išaiškino, kad Mėnulio apsisukimo aplink savo ašį laikas lygus jo apsisukimo aplink Žemę laikui, todėl mes matome Mėnulio vis tą pačią pusę. Pagaliau Hiparchas, antrame amžiuje prieš krikščionišką erą, pastebėjo kai kuriuos netolygumus matomame Žemės palydovo judėjime.

Tie visi atradimai pasitvirtino ateityje ir labai patarnavo vėlesnių laikų astronomams. Ptolomėjus antrame amžiuje ir arabas Abul-Vefa dešimtame amžiuje papildė Hiparcho stebėjimus ir išaiškino Mėnulio judėjimo netolygumus tuo, kad jis, Saulės veikiamas, rieda savo orbita banguota linija. Paskui Kopernikas penkioliktame amžiuje ir Ticho Brahė šešioliktame amžiuje smulkiai aprašė Saulės sistemą ir Mėnulio vaidmenį dangaus kūnų sistemoje.

Jei tuo metu Mėnulio judėjimo dėsniai buvo žinomi, tai fizinė jo struktūra buvo dar mįslė; Galilėjus pirmas išaiškino šviesos reiškinius, pasikartojančius kai kuriose Mėnulio fazėse tuo, kad Mėnulyje yra kalnai, kurių vidutinis aukštis maždaug keturi tūkstančiai penki šimtai tuazų.

Po jo Dancigo astronomas Hevelijus sumažino didžiausiųjų kalnų aukštį iki dviejų tūkstančių šešių šimtų tuazų, tačiau jo kolega Ričiolis vėl padidino juos iki septynių tūkstančių tuazų.

Aštuonioliktojo amžiaus gale Heršelis, naudodamasis stipriu teleskopu, labai sumažino tuos skaičius. Jis tvir-

tino, kad aukščiausieji kalnai turį ne daugiau kaip tūkstantį devynis šimtus tuazų, o kalnų aukštumo vidurkis esąs tik kokie keturi šimtai tuazų. Tačiau ir Heršelis klydo, ir tik tokių mokslininkų darbai, kaip Šreterio, Luvilio, Helio, Nesmito, Biančinio, Pastorfo, Lormano, Greiheizeno, o ypatingai ilgamečiai Bero ir Medlero stebėjimai, galutinai išsprendė klausimą. Tų mokslininkų dėka Mėnulio kalnų aukštis mums šiandien yra tiksliai žinomas. Beras ir Medleras išmatavo tūkstantį devynis šimtus penkis kalnus, iš kurių šeši neviršija dviejų tūkstančių šešių šimtų tuazų, o dvidešimt du turi du tūkstančius keturis šimtus. Aukščiausia jų viršūnė yra trys tūkstančiai aštuoni šimtai vienas tuazas.

Tuo pat metu buvo išaiškintos ir kitos Mėnulio struktūros ypatybės, jis pasirodė nusėtas užgesusių ugnikalnių krateriais, ir visi stebėjimai patvirtino jo vulkaninę prigimtį. Vėliau buvo konstatuota, kad Mėnulio užstojamų planetų spinduliai nelūžta pasiekę jo paviršių, vadinasi, jis beveik neturi atmosferos. Jeigu ten nėra oro, tai, galimas daiktas, nėra ir vandens. Taigi aišku, kad selenitai, tokiose sąlygose gyvendami, turėtų būti visai kitokios prigimties ir labai skirtis nuo Žemės gyventojų.

Pagaliau, naudodamiesi naujais metodais ir tobulesniais instrumentais, mokslininkai ištyrinėjo visus Mėnulio paviršiaus kampelius, o juk mūsų palydovas nemažas, jo diametras lygus dviem tūkstančiams šimtui penkiasdešimt mylių, jo paviršius tik trylika kartų mažesnis už žemės paviršių, o tūris sudaro vieną keturiasdešimt devintą dalį Žemės tūrio; tačiau jokia paslaptis negalėjo prasprūsti nuo astronomo akies, ir tie stropūs mokslininkai vis tęsė vaisingus savo stebėjimus.

Taigi jie pamatė, kad pilnatyje Mėnulio diskas vietomis nuruožuotas baltais ruožais, kurie kitų fazių metu

atrodo juodi. Atidžiai išstudijavę tuos ruožus, jie tiksliai nustatė, kad tai ilgos ir siauros, lygiagrečiais krantais vagos, einančios dažniausiai į kraterius; vagų ilgis nuo dešimties iki šmto mylių, o plotis aštuoni tuazai. Astronomai praminė tas vagas plyšiais, tai ir viskas, ką jie galėjo padaryti. Iki šiol dar nėra išspręstas klausimas, ar tie plyšiai yra kadaise išdžiūvusių upių vagos, ar kokios kitos kilmės. Taigi amerikiečiai nutarė greitu laiku iširti tą geologinį reiškinį. Juos domino taip pat ir eilė lygiagrečių pylimų, kuriuos buvo pastebėjęs Mėnulio paviršiuje Miuncheno profesorius Greiheizenas ir kuriuos jis manė esant selenitų inžinierių pastatytais sutvirtinimais. Tie du neaiškūs klausimai ir, be abejo, eilė kitų tegalėjo būti galutinai išspręsti nulėkus į Mėnulį.

Mėnulio šviesos stiprumas buvo jau galutinai išaiškintas — nustatyta, kad jo šviesa šimtus tūkstančių kartų silpnesnė už saulės šviesą ir kad jo spinduliai neveikia termometro. O reiškinys, žinomas „pilkosios šviesos" vardu, atsiranda, Žemei atspindint saulės šviesą į Mėnulį; ta šviesa apšviečia tamsiąją Mėnulio disko dalį pirmosios ir paskutiniosios fazės metu.

Tokios buvo mokslininkų žinios apie Žemės palydovą, kai Patrankos klubo nariai pasiryžo jas papildyti kosmografijos, geologijos, politikos ir moralės srityje.

VI SKYRIUS

TAI, KO NEGALIMA NEŽINOTI, IR TAI, KUO NEBELEIDŽIAMA TIKĖTI JUNGTINĖSE VALSTIJOSE

Barbikeno pasiūlymas sukėlė visuotinį susidomėjimą astronomijos klausimais, liečiančiais nakties šviesulį. Visi atsidėję pradėjo jį tyrinėti. Atrodė, kad Mėnulis

pirmą kartą pasirodė virš horizonto arba kad niekas anksčiau nebuvo jo pastebėjęs. Jis įėjo į madą, tapo dienos įžymybe, tačiau išliko kuklus ir, turėdamas dangaus kūnų tarpe pirmąją vietą, visai nesididžiavo. Laikraščiai atgaivino senus anekdotus apie tą „vilkų saulę", priminė, kokia įtaka buvo priskiriama Mėnuliui tamsiais senovės laikais, liaupsino jį įvairiais balsais, mažai betrūko, kad imtų cituoti jo paties žodžius. Visa Amerika buvo apimta selenomanijos.

Tuo tarpu moksliniai žurnalai skyrė daug dėmesio klausimams, kurie lietė Patrankos klubo sumanymą: jie išspausdino Kembridžo observatorijos laišką, nuodugniai jį išnagrinėjo ir visiškai jam pritarė.

Vienu žodžiu, net mažiausiai apsišvietęs jankis nebegalėjo ko nors nežinoti apie Žemės palydovą ir net siauraprotės senos misis liovėsi tikėjusios prietarais apie Mėnulį. Mokslinės žinios sklido iš visų pusių, skverbėsi į žmogaus protą per ausis ir akis, ir neįmanoma buvo likti asilu astronomijos srityje.

Iki šiol dauguma žmonių nežinojo, kaip apskaičiuojamas nuotolis nuo Žemės iki Mėnulio. Tuo pasinaudodami, žurnalai rašė, kad tą nuotolį galima sužinoti išmatavus Mėnulio paralaksą. Nesuprantantiems žodžio „paralaksas" buvo išaiškinta, kad tai esąs kampas, kurį sudaro dvi tiesės, išvestos iš abiejų Žemės spindulio galų į Mėnulio centrą. Kad nebūtų jokių abejonių — tuoj pat buvo pranešta, jog vidutinis nuotolis nuo Žemės į Mėnulį lygus dviem šimtams trisdešimt keturiems tūkstančiams trims šimtams keturiasdešimt septynioms mylioms, o paklaida galima ne didesnė, kaip 70 mylių.

Tiems, kuriems dar nebuvo aiškus mėnulio judėjimas, laikraščiai kasdien įrodinėjo, kad jis turįs du skirtingus judėjimus — jis sukasi aplink savo ašį ir drauge

skrieja aplink Žemę, abu apsisukimus atlikdamas per vienodą laiką — dvidešimt septynias ir vieną trečdalį paros.

Mėnulyje irgi yra diena ir naktis, kurios atsiranda jam besisukant aplink savo ašį, tiktai Mėnulio para trunka visą mėnesį, ir jo diena, kaip ir naktis, turi tris šimtus penkiasdešimt keturias valandas ir dvidešimt minučių. Mėnulio laimei, tą ilgą naktį vieną jo pusę apšviečia Žemė, kurios šviesa lygi keturiolikos Mėnulių šviesai. Kitoj mums nematomoj pusėj per tris šimtus penkiasdešimt keturias valandas būna visiška tamsa, tik truputėlį apšviečiama blyškios žvaigždžių šviesos. Šis reiškinys priklauso nuo to, kad Mėnulio sukimosi aplink savo ašį laikas tiksliai sutampa su jo apsisukimo aplink Žemę laiku. Kasinis ir Heršelis pastebėjo, kad lygiai tokiu pat būdu keliauja Jupiterio palydovai ir, labai galimas daiktas, visi kiti planetų palydovai.

Buvo ir tokių, nors patiklių, tačiau sunkiai nutuokiančių protų, kurie niekaip negalėjo suprasti, kokiu būdu Mėnulis, visą laiką atsigręžęs viena puse į Žemę ir keliaudamas aplink ją, kartu apsisuka ir aplink savo ašį. Jiems buvo sakoma: „Eikite į savo valgomąjį kambarį, tenai imkit eiti aplink stalą, vis žiūrėdami į vidurį, baigę pasivaikščiojimą ratu, būsite apsisukę aplink save, nes jūsų akys bus mačiusios visas keturias kambario sienas. Na, štai! Kambarys tai dangus, stalas — žemė, o Mėnulis — jūs patys!" Ir jie buvo labai patenkinti tokiu palyginimu.

Taigi Mėnulis visą laiką yra atsigręžęs į Žemę ta pačia puse, tačiau, norėdami būti tikslūs, turime pridėti, kad nuo nežymių jo svyravimų iš šiaurės į pietus ir iš vakarų į rytus, kuriuos vadiname „libracija", jis parodo truputį daugiau negu pusę savo paviršiaus, tiksliau sakant, pusę ir keturiasdešimt septynias šimtąsias.

Kai eiliniams piliečiams Mėnulio rotacija pasidarė aiški kaip pačiam Kembridžo Observatorijos direktoriui, jie susidomėjo palydovo skriejimu aplink Žemę, ir tuoj bent dvidešimt mokslinių žurnalų ėmėsi juos šviesti. Jie sužinojo, kad dangaus skliautas su begale žvaigždžių gali būti įsivaizduojamas kaip didžiulis ciferblatas, po kurį juda Mėnulis, rodydamas Žemės gyventojams tikslų laiką, kad nuo nakties šviesulio judėjimo priklauso jo fazės. Mėnulio pilnatį mes matome, kai jis yra dangaus taške, priešingame Saulei, tai yra, kai trys dangaus kūnai atsiduria vienoje linijoje, o Žemė tarp Saulės ir Mėnulio; kad Mėnulis būna jaunas, kai jis atsiduria greta Saulės, tai yra, kai atsiranda tarp jos ir Žemės; ir pagaliau Mėnulis būna priešpilnis, arba delčia, kai linijos, einančios nuo Mėnulio centro į Saulės ir Žemės centrus, sudaro statų kampą. To kampo viršūnėje tada ir yra Mėnulis.

Iš tų reiškinių kai kurie galvotesni jankiai patys galėjo padaryti išvadą, kad Mėnulio ir Saulės užtemimai tegalimi tais atvejais, kai Mėnulis yra greta Saulės arba priešais ją. Ir iš tikrųjų, kai Mėnulis stovi šalia Saulės, jis gali ją užtemdyti, o kai stovi priešais ją — Žemė užtemdo Mėnulį. Ir jeigu užtemimai nesikartoja tiksliai du kartus per Mėnulio mėnesį, tai tik todėl, kad Mėnulio orbitos plokštuma šiek tiek palinkusi į ekliptiką, tai yra į Žemės orbitą.

Į klausimą, kaip aukštai Mėnulis gali iškilti virš horizonto, išsamiai atsakė Kembridžo observatorijos laiškas. Kiekvienas iš jo sužinojo, kad Mėnulio pakilimo aukštis pareina nuo stebėjimo vietos geografinės platumos. Mėnulis gali pasiekti zenitą, tai yra atsidurti tiesiai virš galvos, tik stebėtojams, esantiems tarp 28° pietų ir 28° šiaurės geografinės platumos. Iš čia svarbus nurodymas, kad šauti į Mėnulį reikia kurioje nors minėtosios

zonos vietoje, kad sviedinys, paleistas statmenai horizonto plokštumai, greičiau ištrūktų iš Žemės traukos veikimo. Tai buvo svarbiausia sąlyga bandymo sėkmei, ir todėl tuo klausimu labai domėjosi visuomenė.

Po Kembridžo observatorijos išaiškinimo net didžiausieji visų šalių nemokšos sužinojo, jog Mėnulis skrieja aplink mūsų planetą ne ratu, bet elipse, kurios viename židiny yra Žemė. Kitos planetos ir jų palydovai irgi keliauja elipsės formos orbitomis, ir teorinė mechanika nenuginčijamai įrodinėja, kad kitaip nei būti negali. Kiekvienas jau gerai suprato, kad Mėnulis savo apogėjuje yra toliausiai nutolęs nuo Žemės, o perigėjuje yra arčiausiai jos.

Visa tai noromis nenoromis sužinodavo visi amerikiečiai, nes tokių paprastų dalykų nežinoti nepritiko. Tačiau, nors neginčijamas tiesas visi greit suprato, buvo nelengva su šaknimis išrauti klaidingas teorijas bei prietaringą nepagristą baimę.

Taip, pavyzdžiui, kai kurie garbingi žmonės tvirtino, kad Mėnulis kažkada labai seniai buvęs kometa, kuri, sukdamasi aplink saulę savo pailga orbita, perdaug prisiartino prie Žemės ir pakliuvo į jos traukos sferą. Tie saloniniai astronomai bandė aiškinti, kad dėl Mėnulio paviršiaus apdegimo, tos nepataisomos nelaimės, esanti kalta saulė. Tačiau, kai jiems buvo sakoma, kad kometos turi atmosferą, o Mėnulyje jos labai maža arba visai nėra, jie nebežinojo, ką atsakyti.

Kiti, iš bailiųjų giminės, nuogąstavo dėl Mėnulio vietos dangaus skliaute; jie buvo girdėję, kad palyginus Kalifato laikų stebėjimus su vėlesniaisiais, pasirodė, kad Mėnulio judėjimas aplink Žemę kiek pagreitėjęs. Iš to jie padarė logišką išvadą, kad tas greitėjimas neišvengiamai mažins nuotolį tarp dviejų šviesulių, ir galų gale Mėnulis vieną gražią dieną nukrisiąs ant Žemės. Vis

dėlto jie aprimo ir nustojo jaudintis dėl būsimų kartų likimo, paaiškinus, kad pagal didžiojo prancūzų matematiko Laplaso apskaičiavimus tas judėjimo greitėjimas visai mažas ir, pasiekęs tam tikro laipsnio, proporcingai vėl pradės lėtėti. Taigi Saulės sistemos lygsvarai ateityje negresia joks pavojus.

Pagaliau buvo dar minia prietaringų nemokšų, kurie, užuot tylėję apie tai, ko nesupranta, gyrėsi viską žiną, o apie Mėnulį jie itin daug žinojo. Vieni sakė, kad Mėnulis didžiulis veidrodis, kuriame įvairių Žemės vietų žmonės galėjo vienas kitą pamatyti ir perduoti vienas kitam savo mintis. Kiti tvirtino, kad iš tūkstanties jaunų mėnulių devyni šimtai penkiasdešimt užtraukią dideles nelaimes: kataklizmus, revoliucijas, žemės drebėjimus, potvynius ir t. t. Jie tikėjo paslaptinga nakties šviesulio įtaka žmonių likimui ir laikė jį tikra Žemės gyvenimo atsvara; jie manė, kad tarp kiekvieno selenito ir kiekvieno Žemės gyventojo yra kažkoks simpatijos ryšys; drauge su daktaru Medu jie tvirtino, kad mūsų organizmo gyvenimas visiškai priklauso nuo Mėnulio, jie net teigė, kad berniukai dažniausiai gimsta jaunaty, o mergaitės delčioje ir t. t.

Tačiau galų gale teko atsisakyti kvailų paistymų ir pripažinti mokslo tiesą. Nors Mėnulis be paslaptingos savo įtakos nustojo kai kurių garbintojų akyse viso savo žavumo ir jie nusigręžė nuo jo, didžioji dauguma pasisakė už Mėnulį. Garbėtroškos jankiai nieko kito taip negeidė, kaip užkariauti tą naują kontinentą ir įsmeigti į aukščiausią jo kalnų viršūnę žvaigždėtą Amerikos Jungtinių Valstijų vėliavą.

HIMNAS SVIEDINIUI

Kembridžo observatorija savo pagarsėjusiame spalio septintos dienos laiške išnagrinėjo klausimą astronominiu požiūriu, beliko išspręsti techninę jo dalį. Dabar ir iškilo sunkumai, kurie bet kokioje kitoje šalyje būtų pasirodę nenugalimi; amerikiečiams jie buvo vieni juokai.

Pirmininkas Barbikenas, negaišdamas laiko, paskyrė vykdomojo komiteto narius. Tas komitetas turėjo per tris susirinkimus išspręsti tris svarbius klausimus: patrankos, sviedinio ir parako. Į komitetą įėjo keturi tos srities žinovai: Barbikenas su sprendžiamuoju balsu nuomonių skirtumo atveju, generolas Morganas, majoras Elfistonas ir pagaliau neišvengiamas Mastonas, kuriam buvo pavestos sekretoriaus-pranešėjo pareigos.

Spalio aštuntą dieną komitetas susirinko pas pirmininką Barbikeną, Respublikos gatvė 3. Kadangi buvo labai svarbu, kad skrandis savo urzgimu netrukdytų taip svarbaus pasitarimo, keturi Patrankos klubo nariai susėdo prie stalo, apkrauto sumuštiniais ir dideliais arbatiniais indais. Mastonas prisuko plunksnakotį prie savo geležinio protezo kablio, ir susirinkimas prasidėjo.

Žodis buvo suteiktas Barbikenui:

— Brangūs kolegos! Mums teks išspręsti vieną iš svarbiausių balistikos problemų. Balistika tai nuostabus mokslas, nagrinėjantis sviedinių judėjimą, tai yra judėjimą tokių kūnų, kurie, gavę tam tikrą smūgį, išlekia į erdvę, o paskui jau skrieja iš inercijos.

— O balistika! balistika! — sušuko susijaudinęs Mastonas.

— Gal būtų tiksliausia,— tęsė toliau Barbikenas,— jei mes tą pirmą susirinkimą paskirtume diskusijoms apie patranką...

— Teisingai! — pritarė Morganas.

— Tačiau,— vėl pradėjo Barbikenas,— gerai apsvarsčius, man atrodo, kad visų pirma turime išspręsti sviedinio klausimą, nes patrankos dydis priklausys nuo sviedinio didumo.

— Prašau žodžio! — sušuko Mastonas.

Žodis jam buvo duotas atsižvelgiant į didelius, netolimos praeities jo nuopelnus.

— Brangūs draugai,— pradėjo jis, pagautas įkvėpimo,— mūsų pirmininkas teisingai daro, visų pirma keldamas sviedinio klausimą. Sviedinys, kurį paleisim į Mėnulį, tai mūsų pasiuntinys, mūsų ambasadorius, ir prašau leisti į tą klausimą pažiūrėti grynai moralės požiūriu.

Toks naujas požiūris į sviedinį iškart sužadino komiteto narių smalsumą, ir jie labai susidomėję ėmė klausytis Mastono žodžių.

— Mano brangūs kolegos,— tęsė pastarasis,— kalbėsiu trumpai, neliesiu fizinio sviedinio; sviedinio, kuris žudo, kalbėsiu apie sviedinį matematinį — sviedinį moralinį. Sviedinys, mano supratimu, yra ryškiausias žmogaus galybės pasireiškimas, sviedinyje sukaupta visa jo jėga; sukūręs sviedinį, žmogus labiausiai priartėjo prie pasaulio kūrėjo!

— Puiku! — sušuko majoras Elfistonas.

— Ir iš tikrųjų,— šaukė oratorius,— jeigu dievas sukūrė žvaigždes ir planetas, tai žmogus sukūrė sviedinį, pasiekusį didžiausią greitį žemėje; sviedinys — tai miniatiūrinė žvaigždė, o juk žvaigždė yra ne kas kita, kaip visatoje skriejantis sviedinys! Dievui priklauso

elektros greitis, šviesos greitis, žvaigždžių greitis, kometų greitis, planetų greitis, jų palydovų greitis, garso greitis, vėjo greitis! Bet mums priklauso sviedinio greitis, šimtą kartų viršijantis traukinių ir eikliausių žirgų greitį!

Mastonas buvo pagautas ekstazės — jis giedojo šventą himną sviediniui, o jo balse skambėjo lyrinės gaidelės.

— Norite skaičių? — tęsė jis toliau,— štai keletas iškalbingesnių! Paimkite mažutį, dvidešimt keturių svarų sviedinį. Nors jis lekia aštuonis šimtus tūkstančių kartų lėčiau už elektrą, šešis šimtus keturiasdešimt tūkstančių kartų lėčiau už šviesą, septyniasdešimt tris kartus lėčiau už Žemę, skriejančią aplink Saulę, tačiau, išlėkdamas iš patrankos, jis pralenkia garso greitį, jis lekia du šimtus tuazų per sekundę, du tūkstančius tuazų per dešimt sekundžių, keturiolika mylių per minutę, aštuonis šimtus keturiasdešimt mylių per valandą, dvidešimt tūkstančių šimtą mylių per parą, o tai yra greitis, kuriuo ekvatoriaus taškai sukasi aplink žemės ašį, per metus jis nulėktų septynis milijonus tris šimtus trisdešimt šešis tūkstančius penkis šimtus mylių. Taigi sviedinys į Mėnulį nulėktų per vienuolika dienų — į Saulę per dvylika metų, o į Neptuną, tai yra iki Saulės sistemos ribos,— per tris šimtus šešiasdešimt metų. Štai ką galėtų padaryti mažutis, mūsų rankų sukurtas, sviedinys! O kas bus, jei mes, padidinę šovinio greitį dvidešimt kartų, paleisime jį septynių mylių per sekundę greičiu! O nuostabusis sviediny! Stebuklingasis šoviny! Aš įsivaizduoju, kad tu būsi sutiktas ten aukštai su tinkama Žemės pasiuntiniui pagarba!

Ta išpūsta kalba buvo sutikta garsiu „valio!", ir sujaudintas Mastonas, širdingai kolegų sveikinamas, atsisėdo.

— O dabar,— pasakė Barbikenas,— atidavę didelę duoklę poezijai, imsimės svarstyti klausimą iš esmės.

— Mes pasiruošę,— atsakė jam komiteto nariai, šveisdami sumuštinius.

— Jūs žinote, kokią problemą turime išspręsti,— tęsė pirmininkas,— reikia paleisti sviedinį dvylikos tūkstančių jardų per sekundę greičiu. Manau, kad tai mums pavyks. Dabar pažiūrėkime, kokie greičiai buvo pasiekti iki šiol. Tikslius davinius tuo klausimu galės mums duoti generolas Morganas.

— Man tai visai nesunku,— atsakė generolas,— nes per karą aš buvau ginklų bandymo komisijoje. Galiu pasakyti, kad Dalgrino patrankų sviediniai nulėkdavę du tūkstančius penkis šimtus tuazų su pradiniu greičiu penkių šimtų jardų per sekundę.

— Taip. O Rodmeno kolumbiada? — paklausė pirmininkas.

— Rodmeno kolumbiada, bandoma prie Hamiltono forto netoli Niujorko, iššovė pusės tonos sviedinį, kuris aštuonių šimtų jardų per sekundę greičiu nulėkė šešias mylias. Tokio rezultato niekados nepavyko pasiekti Armstrongui ir Palizerui Anglijoje.

— O tie anglai! — sušuko Mastonas, pagrasinęs į rytų pusę savo protezo kableliu.

— Ar tie aštuoni šimtai jardų yra didžiausias, iki šiol pasiektas, greitis? — paklausė Barbikenas.

— Taip,— atsakė Morganas.

— Turiu pasakyti,— įsiterpė Mastonas,— jeigu mano mortyra nebūtų sprogus...

— Tačiau ji sprogo,— pasakė Barbikenas, maloniai šyptelėjęs.— Taigi tenka paimti pagrindu aštuonių šimtų jardų pradinį greitį. Jį reikia padauginti dvidešimt kartų. Palikdamas sekančiam susirinkimui diskusijas, kuriuo būdu reikės pasiekti minėtą greitį, aš noriu

nurodyti, brangūs kolegos, kokio dydžio turės būti sviedinys. Suprantama, kad čia jau nebėra kalbos apie sviedinį, sveriantį kokia pusę tonos!

— Kodėl gi ne? — paklausė majoras.

— Todėl, kad tas sviedinys turi būti labai didelis, kitaip Mėnulio gyventojai, jeigu jų ten yra, jo nepamatys,— greitai paaiškino Mastonas.

— Žinoma,— sutiko Barbikenas,— tačiau yra kita, dar svarbesnė priežastis.

— Ką jūs tuo norite pasakyti? — paklausė majoras.

— Aš noriu pasakyti, kad neužtenka paleisti sviedinį, reikia ir toliau juo rūpintis — turime jį sekti visą jo skridimą, kol pasieks Mėnulį.

— Ką? — sušuko generolas su majoru, kiek nustebinti tokio pasiūlymo.

— Be abejo,— tvirtai atkirto Barbikenas,— nes kitaip mūsų bandymas nepasieks jokių rezultatų.

— Bet tada mūsų sviedinys turės būti milžiniško didumo? — įterpė majoras.

— Ne! Būkite malonūs ir išklausykite manęs. Jūs žinote, kad optiniai prietaisai yra labai ištobulėję, kai kurie teleskopai padidina šešis tūkstančius kartų, tai yra priartina mėnulį per keturiasdešimt mylių, o tokiame nuotolyje šešiasdešimties pėdų ilgio daiktai yra gerai matomi. Jeigu ne silpna Mėnulio, šito Saulės veidrodžio, šviesa trukdanti dar daugiau didinti ryškumą, būtų galima panaudoti kur kas stipresnius teleskopus.

— Na, ką jūs sakote? — paklausė generolas.— Nejaugi norite padaryti šešiasdešimt pėdų diametro sviedinį.

— Visai ne!

— Tai jūs bandysite paryškinti Mėnulio šviesą?

— Žinoma.

— Tai bent išmonė! — sušuko Mastonas.

— Dalykas visai paprastas,— pasakė Barbikenas.— Jeigu man pavyks sumažinti atmosferos sluoksnį, per kurį turi pereiti Mėnulio šviesa, tuo pačiu padarysiu ją ryškesnę.

— Aišku.

— O sumažinti atmosferos sluoksnį nesunku, užtenka pastatyti teleskopą ant kurio nors aukštesnio kalno. Tai mes ir padarysime.

— Suprantu, suprantu! —pasakė majoras,— jūs sumaniai suprastinote uždavinį!.. Kiek kartų tikitės padidinti Mėnulį?

— Tikiuos padidinti Mėnulį keturiasdešimt aštuonis tūkstančius kartų. Tada jis atrodys tik penkios mylios nuo mūsų ir tokiu atstumu bus matomi devynių pėdų diametro daiktai.

— Puiku! — sušuko Mastonas,— mūsų sviedinys turės devynių pėdų diametrą.

— Kaip tik tiek.

— Leiskite man pridurti,— įsiterpė majoras Elfistonas,— kad tokiu atveju gausime svorį, kuris...

— O majore! — pertraukė jį Barbikenas, — prieš svarstant sviedinio svorį, leiskite man priminti, kad mūsų protėviai darė toje srityje tikrus stebuklus. Aš nemanau tvirtinti, kad balistika neprogresuoja, bet turėtumėt žinoti, kad jau viduramžiais buvo pasiekta nuostabių rezultatų, drįstu pasakyti, dar nuostabesnių už mūsiškius.

— Pavyzdžiui?! — nustebo Morganas.

— Įrodykite savo žodžius! — sušuko guvusis Mastonas.

— Tai man nesunku,— atsakė Barbikenas,— aš galiu savo pasiūlymą paremti pavyzdžiais. 1542 metais, Mahometui II apgulus Konstantinopolį, buvo mėtomi akmeniniai sviediniai, kurie svėrė po tūkstantį devynis šimtus svarų, taigi jie turėjo būti labai dideli.

— O! O! — sušuko majoras,— tūkstantis devyni šimtai svarų, tai nemažas svoris!

— Maltoje dar riterių laikais viena Sent Elmos fortų patranka mėtė dviejų tūkstančių penkių šimtų svarų sviedinius.

— Negali būti!

Pagaliau vienas prancūzų istorikas pasakoja, kad Liudviko XI laikais viena mortyra svaidė tik penkių šimtų svarų sviedinius, tačiau vienas toks sviedinys, išlėkęs iš Bastilijos, kur bepročiai laikydavo uždarę protinguosius, nukrito į Šarantoną, kur protingieji kalino bepročius.

— Nuostabu! — sušuko Mastonas.

— Ką gi matome mūsų laikais? Armstrongo patrankos svaido tik penkių šimtų svarų sviedinius, o Rodmeno kolumbiados pusės tonos sviedinius. Vadinasi, sviedinys lekia toliau, bet jo svoris sumažėjęs. Mes turime eiti kita kryptimi ir, pasinaudodami mokslo pažanga, dešimteriopai padidinti Mahometo II bei Maltos riterių sviedinių svorį.

— Tai aišku,— atsakė majoras,— bet iš kokio metalo jūs galvojate liedinti sviedinį?

— Iš ketaus, visai paprastai, — pasakė generolas Morganas.

— Iš ketaus?! — sušuko baisiai pasipiktinęs Mastonas,— tai per menkas metalas sviediniui, skirtam skristi į Mėnulį.

— Neperdėk, kilnusis drauge,— pasakė Morganas,— bus geras ir ketus.

— Bet palaukit,— vėl įsiterpė majoras Elfistonas,— kadangi sviedinio svoris yra proporcingas tūriui, tai devynių pėdų diametro ketaus sviedinys turės milžinišką svorį!

— Taip, jei jis bus kompaktiškas, tačiau jis bus žymiai lengvesnis, jei jis bus tuščiaviduris, — paaiškino Barbikenas.

— Tuščiaviduris? Tai bus bomba?

Į ją galima bus sudėti telegramas ir mūsų žemės gaminių pavyzdžius,— įsiterpė Mastonas.

— Taigi, bomba,— atsakė Barbikenas.— Būtinai turi būti bomba. Kompaktiškas sviedinys šimto aštuonių colių diametro svertų daugiau kaip du šimtus tūkstančių svarų, tai, žinoma, būtų per didelis svoris; tačiau, kadangi sviediniui reikia tam tikro tvirtumo, siūlau padaryti jį penkių tūkstančių svarų.

— Kokio storumo bus jo sienos? — paklausė majoras.

— Jeigu mes laikysimės nustatytų proporcijų,— pasakė Majoras,— tai šimto aštuonių colių diametro sviedinys turės mažiausiai dviejų pėdų storio sienas.

— Per daug,— pasakė Barbikenas,— įsidėmėkit, kad tai nėra sviedinys geležinėms plokštėms pramušti; užteks, jei sviedinio sienos atlaikytų parako dujų spaudimą. Reikia išspręsti klausimą, kokio storumo turi būti ketaus sienos, kad bomba nesvertų daugiau kaip dvidešimt tūkstančių svarų? Mūsų gabus matematikas, šaunusis Mastonas, tučtuojau apskaičiuos.

— Tai visai paprasta,— atsakė garbingasis komiteto sekretorius.

Ir tai sakydamas, jis brūkštelėjo popieriuje kelias algebros formules: iš po jo plunksnos pasirodė keli π ir keli x, kuriuos jis pakėlė kvadratu. Paskui mintyse ištraukė kubinę šaknį ir pasakė:

— Sienos turės du colius storio.

— Argi to užtenka? — suabejojo majoras.

— Ne, — atsakė pirmininkas Barbikenas, — tikriausiai neužteks.

— Tai ką daryti? — paklausė sutrikęs Elfistonas.

— Reikia panaudoti ne ketų, bet kitą metalą.

— Varį? — paklausė Morganas.

— Ne — jis dar sunkesnis, aš turiu kai ką geresnio jums pasiūlyti.

— Ką? — susidomėjo majoras.

— Aliuminį,— atsakė Barbikenas.

— Aliuminį?! — sušuko nustebę visi trys pirmininko draugai.

— Be abejo, mano draugai. Jūs žinote, kad 1854 metais vienam garsiam prancūzų chemikui Anri Sent-Kler-Deviliui pavyko gauti didelį kiekį aliuminio. Tas brangus metalas turi sidabro spalvą, jis nerūdyja kaip auksas, kalus kaip geležis, lydosi kaip varis ir lengvas kaip stiklas. Aliuminis lengvai apdirbamas ir labai paplitęs gamtoje, nes yra pagrindinė daugelio uolienų sudėtinė dalis. Be to, jis yra tris kartus lengvesnis už geležį ir atrodo sutvertas tik tam, kad mes turėtume medžiagą savo sviediniui.

— Tegyvuoja aliuminis! — sušuko komiteto sekretorius, kuris visuomet triukšmingai rodydavo savo entuziazmą.

— Bet, mielas pirmininke, ar aliuminis nebus per brangus? — paklausė majoras.

— Jis buvo brangus anksčiau, — atsakė Barbikenas, — kai aliuminį tik surado, jo svaras kainavo nuo dviejų šimtų šešiasdešimt iki dviejų šimtų aštuoniasdešimt dolerių, paskui kaina krito iki dvidešimt septynių dolerių, ir šiandien jis tekainuoja devynis dolerius.

— Bet devyni doleriai svaras vis dėlto labai aukšta kaina,— įsiterpė majoras, kuris nenorėjo lengvai pasiduoti.

— Be abejo, mano brangusis majore, tačiau ji nėra neprieinama.

— Kiekgi svertų sviedinys? — paklausė Morganas.

— Štai mano skaičiavimų duomenys,— pasakė Barbikenas,— sviedinys šimto aštuonių colių diametro, su dvylikos colių storumo sienomis, padarytas iš ketaus, svers šešiasdešimt septynis tūkstančius keturis šimtus keturiasdešimt svarų: nulydytas iš aliuminio, svers žymiai mažiau — devyniolika tūkstančių du šimtus penkiasdešimt svarų.

— Puiku! — sušuko Mastonas.— Tai mums visai priimtina.

— Puiku tai puiku,— pridūrė majoras,— bet ar jūs žinote, kad, jei svaras aliuminio kainuoja devynis dolerius, tai sviedinys kainuos...

— Šimtą septyniasdešimt tris tūkstančius du šimtus penkiasdešimt dolerių, aš tai tiksliai žinau, bet nebijokit, mano draugai, pinigai nesukliudys mūsų sumanymui, aš laiduoju.

— Į mūsų kasą pinigai plaukte plauks, — pridūrė Mastonas.

— Taigi! Ką galvojate dabar apie aliuminį? — paklausė pirmininkas.

— Priimta,— atsakė visi trys komiteto nariai.

— Sviedinio forma,— vėl prabilo Barbikenas,— visai nesvarbu, nes jis, išėjęs iš žemės atmosferos, atsiras tuštumoje, taigi aš siūlau apvalų sviedinį, kuris galės suktis aplink savo ašį kiek tik jam patiks.

Taip baigėsi pirmasis komiteto susirinkimas. Sviedinio klausimas buvo galutinai išspręstas, ir Mastonas liko sužavėtas minties, kad selenitai, išvydę aliuminio bombą, kaip reikiant įvertins žemės gyventojus!

VIII SKYRIUS

PATRANKOS ISTORIJA

Pirmojo susirinkimo nutarimai padarė didelį įspūdį visuomenei. Skrupulingesni žmonės truputį nuogąstavo, kad į erdvę bus paleistas sviedinys, sveriantis dvidešimt tūkstančių svarų. Jie svarstė, kokia patranka galėtų iššauti tokią masę pakankamu pradiniu greičiu. Į tuos klausimus turėjo įtikinamai atsakyti antrojo susirinkimo protokolas.

Kitą vakarą keturi Patrankos klubo nariai vėl susėdo prie sumuštinių kalno, prie tikro arbatos vandenyno. Šį kartą diskusijos buvo pradėtos be įžanginių kalbų.

— Mano brangūs kolegos,— pasakė Barbikenas,— šiandien mes svarstysim patranką: jos formą, ilgį, medžiagą, svorį. Galimas daiktas, kad teks ją padaryti milžinišką, tačiau kokie bebūtų dideli sunkumai, mūsų pramonės genijus juos nugalės. Išklausykite manęs ir nepagailėkit kritikos, aš nebijau!

Tą pirmininko pareiškimą komiteto nariai sutiko palankiu murmėjimu.

— Prisiminkime,— tarė Barbikenas,— kuo mes baigėme vakarykščias diskusijas, uždavinys dabar toks: reikia suteikti pradinį greitį dvylika tūkstančių jardų per sekundę bombai, kurios diametras turės šimtą aštuonis colius ir kuri svers dvidešimt tūkstančių svarų.

— Taip, tai reikia mums išspręsti, — pasakė Elfistonas.

— Aš tęsiu toliau,— vėl pradėjo Barbikenas,— kas nutinka paleistam į erdvę sviediniui? Jį pradeda veikti trys nepriklausomos jėgos: aplinkos pasipriešinimas, Žemės trauka ir sviedinį išstūmusio smūgio jėga. Išnagrinėkime tas tris jėgas. Aplinkos, tai yra oro, pasipriešinimas, mažai ką reikš. Ir tikrai, žemės atmosfera teturi

kokia keturiasdešimt mylių. Taigi sviedinys, kurio greitis dvylika tūkstančių jardų, perskros ją per penkias sekundes ir per tokį trumpą laiką galima nepaisyti oro pasipriešinimo. Paimkime dabar Žemės trauką, kitaip sakant, sviedinio svorį. Mes žinome, kad svoris tolydžio kinta atvirkščiai proporcingai nuotolio kvadratui. Ir tikrai taip yra. Štai ko mus moko fizika: kai kūnas, niekieno neveikiamas, krinta į Žemės paviršių, pirmąją sekundę jis nukrinta penkiolika pėdų, ir jeigu tas kūnas kristų nuo Mėnulio į Žemę, tai yra nuo dviejų šimtų penkiasdešimt septynių tūkstančių penkių šimtų keturiasdešimt dviejų mylių, tai pirmąją sekundę jis tenukristų pusę linijos — krentantis daiktas beveik nejudėtų. Taigi mums reikia nugalėti Žemės trauką. Kaip mes tai padarysime? Tiktai smūgio stiprumu.

— O tai ir yra sunkiausia,— pasakė majoras.

— Sutinku su jumis,— vėl prašneko pirmininkas,— tačiau mes ir tą sunkumą įveiksime, nes juk smūgio jėga priklausys nuo pabūklo ilgio ir nuo panaudoto parako kiekio. Parako kiekį riboja tik patrankos vamzdžio sienų atsparumas. Taigi šiandien nuspręskime, kokio dydžio turės būti mūsų patranka. Savaime suprantama, kad, norėdami gauti pakankamai atsparias sienas, turėsime didinti patranką, o didinti ją galėsime kiek tinkami, nes jos nereikia kilnoti.

— Tai aišku,— pritarė generolas.

— Iki šiol,— tęsė Barbikenas,— pačios ilgiausios patrankos, milžiniškos kolumbiados, neviršijo dvidešimt penkių pėdų ilgio, o mes daugelį nustebinsime savo patrankos didumu.

— O! Nėra abejonės! — sušuko Mastonas.— Aš siūlau patranką mažiausia pusės mylios ilgio!

— Pusės mylios?! — sušuko majoras ir generolas.

— Taip! Pusės mylios, ir tai dar maža, ji galėtų būti dvigubai didesnė.

— Klausykit, Mastonai, jūs perdedat,— pasakė Morganas.

— Nė trupučio! — užginčijo karštuolis sekretorius,— ir aš tikrai nesuprantu, kodėl jūs manote, kad aš perdedu.

— Nes jūs per aukštai pakilote!

— Žinokite, pone,— atsikirto išdidžiai Mastonas,— žinokite, kad artileristas, kaip ir jo sviedinys, negali pakilti per aukštai.

Būtų jie ir susivaidiję, bet įsikišo pirmininkas:

— Nurimkite, draugai, ir pasvarstykime tą klausimą kartu. Aišku, patranka turi būti labai didelė, nes juo ji bus ilgesnė, tuo ilgiau veiks dujos, kurios atsiras užsidegus parakui, tačiau mums nereikia peržengti kai kurių ribų.

— Teisingai,— pridūrė majoras.

— Kokių taisyklių laikomasi panašiu atveju? Paprastai patrankos ilgis turi būti dvidešimt penkis kartus ilgesnis už sviedinio diametrą ir turi sverti du šimtus trisdešimt penkis — du šimtus keturiasdešimt kartų daugiau už jį.

— Tai per mažai! — sušuko smarkusis Mastonas.

— Sutinku, mano kilnusis drauge; iš tikrųjų pagal tą proporciją devynių pėdų pločio ir trisdešimt tūkstančių svarų sviediniui reikalingas dviejų šimtų dvidešimt penkių pėdų ilgio ir septynių milijonų dviejų šimtų tūkstančių svarų pabūklas.

— Tai juokinga! — vėl įsiterpė Mastonas.— Tai jau geriau būtų paėmus pistoletą!

— Aš irgi taip galvoju,— pasakė Barbikenas,— ir todėl siūlau padauginti tą ilgį keturis kartus ir sukonstruoti patranką devynių šimtų pėdų.

Generolas su majoru buvo bebandą prieštarauti, tačiau tas pasiūlymas, karštai palaikomas Patrankos klubo sekretoriaus, buvo galutinai priimtas.

— Dabar,— pasakė Elfistonas,— reikia nutarti, kokio storumo turės būti patrankos vamzdžio sienos.

— Jos bus šešių pėdų storumo,— atsakė Barbikenas.

— Jūs, žinoma, nemanote tokią masę statyti ant lafeto? — paklausė majoras.

— O vis dėlto būtų nuostabu! — sušuko Mastonas.

— Tačiau tai neįvykdoma,— atsakė Barbikenas.— Aš galvoju mūsų pabūklą nuliedinti pačioje žemėje, apkalti jį geležiniais lankais ir įmūryti į storas akmenines sienas, kad tos sienos ir visas jas supantis gruntas padidintų pabūklo atsparumą. Kai patranka bus nuliedinta, reikės kruopščiai ištekinti ir iškalibruoti jos kanalą, kad neprasiskverbtų dujos tarp sviedinio ir vamzdžio sienų, tada visa varomoji parako jėga bus sunaudota smūgiui.

— Valio! Valio! — sušuko Mastonas,— jau turime patranką.

— Dar ne! — atsakė Barbikenas, rankos mostu tildydamas savo nekantrų draugą.

— Kodėl ne?

— Mes dar nenutarėme, kokio tipo bus pabūklas: patranka, haubica ar mortyra?

— Patranka,— pasakė Morganas.

— Haubica,— pasiūlė majoras.

— Mortyra! — sušuko Mastonas.

Vėl buvo beįsiliepsnoją karšti ginčai, kiekvienam begiriant savo mėgiamąjį pabūklą, tačiau pirmininkas staiga visus nutildė:

— Mano draugai,— pasakė jis,— aš jus sutaikysiu: mūsų kolumbiadoj bus sujungti visi trys pabūklų tipai. Tai bus patranka, nes parako kameros diametras bus lygus kanalo diametrui. Tai bus haubica, nes ji paleis

sviedinį. Pagaliau ją galima bus pavadinti mortyra, nes ji bus nustatyta devyniasdešimties laipsnių kampu ir įtvirtinta žemėje, tai padės išvengti atatrankos, ir sviediniui teks visa varomoji jėga iš parako kameros.

— Priimta, priimta! — vienu balsu pritarė komiteto nariai.

— Leiskite paklausti,— pasakė Elfistonas,— ar ta patranka-haubica-mortyra bus graižtvinė?

— Ne,— atsakė Barbikenas,— mums reikalingas nepaprastai didelis pradinis greitis, o jūs gerai žinote, kad sviedinys greičiau išlekia iš lygaus vamzdžio, negu iš graižtvinio.

— Tai tiesa.

— Pagaliau mes turime pabūklą! — sušuko Mastonas.

— Dar ne visai,— atsakė pirmininkas.

— Ko dar reikia?

— Nes mes dar nenutarėme, iš kokio metalo jį nuliesime.

— Tad nutarkime greičiau!

— Kaip tik tai aš ir norėjau jums pasiūlyti.

Kiekvienas komiteto narys prarijo po tuziną sumuštinių, užgėrė juos puoduku arbatos, ir diskusijos prasidėjo.

— Gerbiamieji kolegos,— pradėjo Barbikenas,— mūsų patranka turi būti nepaprastai tvirta, labai kieta, atspari karščiui ir nesioksiduojanti.

— Tuo niekas neabejoja,— pasakė majoras,— ir kadangi reikės panaudoti didelę daugybę metalo, nesunku bus ir pasirinkti.

— Aš siūlau,— prabilo Morganas,— mūsų kolumbiadai geriausią iki šiol žinomą lydinį: šimtas dalių vario, dvylika dalių alavo ir šešios dalys žalvario.

— Mano draugai,— atsakė pirmininkas,— aš sutinku, kad tas lydinys duos puikių rezultatų, bet jis labai brangus ir sunku jį apdirbti. Aš manau, kad turėtume panaudoti ketų, tai puiki medžiaga ir visai nebrangi. Jūs sutinkate su manim, majore?

— Visai sutinku,— atsakė Elfistonas.

— Iš tikrųjų,— tęsė toliau Barbikenas,— ketus yra dešimt kartų pigesnis už bronzą, jis lengvai lydosi, jį galima lydyti molinėse formose ir greitai apdirbti; ketus sutaupys mums pinigus ir laiką. Be to, jis puiki medžiaga. Prisimenu, kaip per karą, apsupus Atlantą, kiekviena ketaus patranka paleisdavo po tūkstantį sviedinių, jos šaudė kas dvidešimt minučių ir nė viena nepagedo.

— Tačiau ketus labai trapus,— pasakė Morganas.

— Taip, tačiau jis atsparus; aš laiduoju, kad mūsų patranka neišlėks į orą.

— Kad ir išlėktų, vis tiek mes liksime dorais žmonėmis,— pasakė pamokomai Mastonas.

— Tikrai taip,— sutiko Barbikenas.— O dabar aš paprašysiu mūsų garbingąjį sekretorių apskaičiuoti, kiek svers ketaus patranka, turinti devynis šimtus pėdų ilgio, devynių pėdų vidaus diametrą ir šešių pėdų storio vamzdžio sienas.

— Tučtuojau,— atsakė Mastonas.

Ir taip, kaip praeitą kartą, jis neišpasakytai mikliai parašė savo formules ir po valandėlės pasakė:

— Patranka svers šešiasdešimt aštuonis tūkstančius keturiasdešimt tonų.

— Jei svaras ketaus du centai, tai patranka kainuos...

— Du milijonai penki šimtai dešimt tūkstančių septynis šimtus vieną dolerį.

Mastonas, majoras ir generolas susirūpinę sužiuro į Barbikeną.

— Tai nieko, ponai,— pasakė pirmininkas,— aš jums pakartosiu tai, ką esu sakęs vakar: būkite ramūs, milijonų mums netruks!

Taip savo pirmininko užtikrintas, komitetas išsiskirstė, atidėjęs trečiąjį pasitarimą rytojaus vakarui.

IX SKYRIUS

PARAKO KLAUSIMAS

Liko nesvarstytas parako klausimas. Visuomenė ramiai laukė paskutinio nutarimo. Jau buvo žinomas sviedinio dydis ir patrankos ilgis, o kiek reikės parako šūviui? Ta baisi, žmogaus valdoma sprogmenų jėga, turės būti panaudota negirdėtai dideliu kiekiu.

Yra žinoma ir mielai kartojama, kad paraką išradęs XIV amžiuje vienuolis Švarcas, kuris tą didelį išradimą apmokėjęs savo gyvybe. Bet dabar beveik įrodyta, kad ši istorija priklausė viduramžių legendoms. Parako niekas neišrado, jis kilo betarpiškai iš „graikiškos ugnies" ir susideda, kaip ir ji, iš sieros ir salietros. Tiktai laikui bėgant, tas ramiai liepsnojantis mišinys virto sprogstamąja medžiaga.

Nors išsilavinusiems žmonėms yra žinoma parako atsiradimo legenda, mažai kas įsivaizduoja jo mechaninę jėgą. O tai reikia žinoti, norint suprasti, kokį svarbų uždavinį pasiėmęs komitetas.

Vienas litras parako sveria du svarus (900 gramų); užsidegęs jis pagamina keturis šimtus litrų dujų; tos dujos, veikiamos dviejų tūkstančių keturių šimtų laipsnių karščio, laisvai plečiasi ir užima erdvėje keturių tūkstančių litrų tūrį. Taigi parako tūris santykiuoja su pasidariusiomis iš jo sprogimo metu dujomis kaip vienas su keturiais tūkstančiais. Galima įsivaizduoti, koks

baisus yra tų dujų slėgis, kai jos spaudžiamos keturis tūkstančius kartų mažesniame tūryje.

Visa tai gerai žinojo komiteto nariai, rytojaus dieną susirinkę posėdžio. Barbikenas suteikė žodį majorui Elfistonui, kuris karo metu buvo parako skyriaus viršininkas.

— Mieli mano bičiuliai,— pasakė šis žinomas chemikas,— aš paminėsiu jums nenuginčijamus skaičius, kurie bus mūsų išvadų pagrindas. Dvidešimt keturių svarų sviedinys, apie kurį užvakar mums taip poetiškai kalbėjo gerbiamasis Mastonas, yra iššaunamas iš patrankos, užtaisytos šešiolika svarų parako.

— Ar tikri šie skaičiai? — paklausė Barbikenas.

— Visiškai tikri,— atsakė majoras.— Užtaisyti Armstrongo patrankai, kuri šaudo aštuonių šimtų svarų sviediniais, tereikia septyniasdešimt penkių svarų parako, o Rodmeno kolumbiada tik su šimtu šešiasdešimt svarų parako nušauna pusės tonos sviedinį šešias mylias. Tie daviniai negali kelti abejonės, aš pats pasirašinėjau artilerijos komiteto atitinkamus protokolus.

— Teisingai,— patvirtino generolas.

— Taigi,— vėl prabilo majoras,— iš tų skaičių galime padaryti išvadą, kad parako kiekis nedidėja proporcingai šovinio svoriui. Jeigu dvidešimt keturių svarų sviediniui ir reikia šešiolikos svarų parako, kitais žodžiais tariant, jei paprastoms patrankoms sunaudojamas parakas ir sveria du trečdalius sviedinio svorio, tai ta proporcija nėra pastovi. Paskaičiuokite ir įsitikinsite, kad pusės tonos sviediniui paleisti, vietoje trijų šimtų trisdešimt trijų svarų parako, užtenka tik šimto šešiasdešimt.

— Kokią jūs norite iš po padaryti išvadą? —paklausė pirmininkas.

— Vystydami jūsų teoriją iki loginio galo, mielas majore,— pasakė Mastonas,— prieisime išvados, kad labai sunkiam sviediniui paleisti visai nereikės parako.

— Mano draugas Mastonas mėgsta juokauti, net svarstant labai rimtus klausimus,— atsikirto majoras,— bet tegul jis būna ramus, aš tuoj pasiūlysiu tokius kiekius parako, kad jo artileristo savimeilė bus patenkinta. Tačiau noriu pabrėžti, kad per karą, padarius eilę bandymų, parako svoris buvo sumažintas iki dešimtos dalies sviedinio svorio.

— Visiškai teisingai,— pasakė Morganas,— tačiau, prieš nustatydami sviediniui reikalingą parako kiekį, turime susitarti dėl parako rūšies.

— Mes panaudosime stambiagrūdį paraką,— atsakė majoras,— nes jis greičiau užsidega, negu smulkusis.

— Tai tiesa,— pratarė Morganas,— bet jis gadina pabūklą ir greitai užteršia jo kanalą.

— Sutinku! Tačiau atminkite, kad tai, kas netinka patrankai, skirtai šaudyti ilgą laiką, visai netaikoma mūsų kolumbiadai. Mums negresia pavojus, kad patranka gali sprogti, svarbu, kad parakas užsidegtų iš karto, tada jo mechaninis veikimas bus pilnesnis.

— Reiktų,— pasiūlė Mastonas,— įtaisyti kelis degtuvus, kad iš visų pusių galima būtų iš karto įžiebti ugnį.

— Be abejo,— atsakė jam Elfistonas,— bet tada bus sunku valdyti patranką. Todėl aš vėl siūlau stambiagrūdį paraką, ir tuomet nebus šitų sunkumų.

— Sutinku,— nusileido generolas.

— Savo kolumbiados užtaisui,— vėl pradėjo pasakoti majoras,— Rodmenas vartoja paraką, kurio grūdas kaštono didumo, o jo sudėty anglis, išdeginta iš gluosnio medienos ketaus katiluose. Tas parakas kietas ir blizgantis, nepaliekantis žymės ant rankų, jame randame didelį

kiekį vandenilio ir deguonies, jis akimirksniu užsidega ir, nors turi galingą sprogstamąją jėgą, beveik neužteršia pabūklo vamzdžio.

— Man atrodo, kad nebėra ko dvejoti, paraką pasirinkome! — pasakė Mastonas.

— Nebent jūs pasiūlytumėt aukso paraką... — pasišaipė majoras. Užuot atsakęs, jo ūmus draugas pagrasė jam protezo geležiniu kableliu.

Iki šiol Barbikenas nedalyvavo diskusijoje. Jis leido kalbėti draugams, o pats klausėsi. Matyt, turėjo savo idėją, nes pasitenkino tik paklausęs:

— Kokį kiekį parako siūlote, mano draugai?

Trys komiteto nariai tylėdami susižvalgė.

— Du šimtu tūkstančių svarų, — pagaliau pasakė Morganas.

— Penkis šimtus tūkstančių,— pasiūlė majoras.

— Aštuonis šimtus tūkstančių svarų! — sušuko Mastonas.

Šį kartą Elfistonas nedrįso kaltinti savo kolegą perdėjimu. Ir tikrai reikėjo paleisti į Mėnulį sviedinį, sveriantį dvidešimt tūkstančių svarų pradiniu greičiu dvylika tūkstančių jardų per sekundę. Po tų pasiūlymų visi nutilo.

Pagaliau tylą pertraukė pirmininkas Barbikenas:

— Šaunieji bičiuliai,— pasakė jis ramiu balsu,— aš remiuosi tuo principu, kad mūsų ypatingu būdu sukonstruotos patrankos sienų atsparumas yra neribotas. Nustebinsiu gerbiamąjį Mastoną, sakydamas, kad šį kartą jis pernelyg kukliai apskaičiavo — aš siūlau padvigubinti jo aštuonis šimtus tūkstančių svarų parako.

— Vienas milijonas šeši šimtai tūkstančių svarų?! — sušuko Mastonas, net pašokdamas kėdėje.

— Visai teisingai.

— Bet tada mūsų patranka turės būti pusės mylios ilgumo, kaip esu jau siūlęs.

— Aišku,— pasakė majoras.

— Vienas milijonas šeši šimtai tūkstančių svarų parako,— ėmė aiškinti komiteto sekretorius,— užims maždaug dvidešimt dviejų tūkstančių kubinių pėdų erdvę; jūsų patranka, kurios tūris penkiasdešimt keturi tūkstančiai kubinių pėdų, bus pripilta parako iki pusės, taigi jos kanalas nebus pakankamai ilgas, kad besiplėsdamos dujos galėtų varyti sviedinį.

Sunku buvo prieštarauti — Mastonas sakė tiesą, visi sužiuro į Barbikeną.

— O vis dėlto,— pradėjo pirmininkas,— aš palaikau savo pasiūlytąjį parako kiekį. Pagalvokite, milijoną šešis šimtus tūkstančių svarų parako pagamins šešis milijardus litrų dujų. Šešis milijardus! Ar girdite?

— Bet ką tada daryti? — paklausė generolas.

— Visai paprasta — reikia sumažinti didžiulį parako kiekį, paliekant jam tą pačią varomąją jėgą.

— Gerai, bet kuriuo būdu?

— Aš jums tuoj pasakysiu,— atsakė paprastai Barbikenas.

Komiteto nariai ryte rijo jį akimis.

— Iš tikrųjų tai visai nesunku,— tęsė Barbikenas,— reikia parako masę sumažinti keturis kartus. Jūs visi pažįstate tą įdomią medžiagą augalų audiniuose, kuri vadinama celiulioze.

— O! Aš jus suprantu, mano brangusis Barbikenai! — tarė majoras.

— Ta medžiaga,— kalbėjo pirmininkas,— sutinkama gamtoje grynu pavidalu, daugiausiai jos randame medvilnėje, kuri yra ne kas kita, kaip medvilnės sėklų pūkeliai. Taigi celiuliozė, sujungta šaltyje su azoto rūgštimi, virsta substancija, visiškai netirpia, greitai užsideganča

ir turinčia didelę sprogstamąją jėgą. Prieš kelerius metus, 1832 metais, prancūzas chemikas Brakono surado šią substanciją ir pavadino ją ksiloidinu. 1838 metais kitas prancūzas Peluzas ištyrinėjo ksiloidino savybes, ir pagaliau 1846 metais Bazelio chemijos profesorius Šonbeinas pasiūlė jį vartoti vietoj parako karo reikalams. Tas parakas buvo pavadintas azotinga medvilne.

— Arba piroksilinu,— pratarė Elfistonas.

— Arba detonuojančia vata,— pasakė Morganas.

— Nejaugi nė vienas amerikietis neprisidėjo prie to išradimo!? — sušuko Mastonas, pajutęs užgautą tautinę savimeilę.

— Deja, nė vienas,— atsakė majoras.

— Tačiau, norėdamas nuraminti Mastoną, — tęsė pirmininkas, — pasakysiu, kad vienas mūsų tautietis savo darbais prisidėjo prie celiuliozės tyrinėjimo. Jūs žinote, kad kolodijus, ta svarbi medžiaga, vartojama fotografijai, ir yra piroksilinas, ištirpintas spiritu praskiestame eteryje, o kolodiją atrado Meinardas, būdamas medicinos studentu Bostone.

— Tegyvuoja Meinardas ir detonuojanti vata! — sušuko veržlusis Patrankos klubo sekretorius.

— Aš grįžtu prie piroksilino,— vėl pradėjo Barbikenas, — jūs žinote jo savybes, kurios mums yra labai vertingos. Piroksilinas gaminamas labai paprastai: medvilnė įmerkiama penkiolikai minučių į garuojančią azoto rūgštį, paskui perskalaujama dideliame vandens kiekyje, išdžiovinama, ir viskas.

— Tikrai labai paprasta,— pasakė Morganas.

— Be to, piroksilinas yra visiškai nejautrus drėgmei, mums ši ypatybė itin svarbi, nes užtaisinėti patranką teks kelias dienas; piroksilinui užsidegti nereikia dviejų šimtų keturiasdešimt laipsnių, jis užsidega prie šimto septyniasdešimt ir turi tokią staigią deflagraciją, kad,

padėtas ant padegto parako, sudega greičiau, negu pastarasis suspėja įsiliepsnoti.

— Puiku,— pritarė majoras.

— Tiktai jis labai brangus.

— Nesvarbu! — sušuko Mastonas.

— Pagaliau piroksilinas duoda sviediniui keturis kartus didesnį greitį, negu parakas, o jei prie piroksilino primaišysime aštuonias dešimtąsias jo svorio kalio salietros, tai sprogimo jėga dar padidės.

— Ar tai reikalinga? — paklausė majoras.

— Manau, kad ne,— atsakė Barbikenas.— Taigi vietoje milijono ir šešių šimtų tūkstančių svarų parako, mums tereikės keturių šimtų tūkstančių svarų detonuojančios vatos ir, kadangi galime be jokio pavojaus penkis šimtus svarų piroksilino suspausti dvidešimt septynių kubinių pėdų tūryje, tai ta medžiaga kolumbiados kanale užims ne daugiau kaip trisdešimt kubinių tuazų. Tokiu būdu sviediniui, spaudžiamam šešių milijardų litrų dujų, teks lėkti vamzdžiu septynis šimtus pėdų, kol išlėks iš patrankos ir nuskries į nakties šviesulį.

Visą tą laiką Mastonas vos pajėgė tramdyti savo jausmus; dabar jis puolė savo draugui į glėbį beveik sviedinio greitumu ir būtų partrenkęs Barbikeną, jei pastarasis nebūtų buvęs sudarytas iš medžiagos, pajėgios atlaikyti bombos smūgį.

Tuo įvykiu baigėsi trečiasis komiteto susirinkimas. Barbikenas ir jo drąsieji draugai, kuriems nebuvo negalimų dalykų, išsprendė sudėtingus sviedinio, patrankos ir parako klausimus. Planas buvo paruoštas — beliko jį įvykdyti.

— Tai visai paprasta, tikras menkniekis, — sakė Mastonas.

Pastaba. Savo kalboje pirmininkas Barbikenas kolodijaus išradimą priskiria vienam savo tautiečiui. Ta klaida, kurios atitaisymas būtų labai nepatikęs šauniajam Mastonui, kilo iš vardų panašumo.

1847 metais, Meinardas, Bostono universiteto medicinos studentas, tikrai buvo panaudojęs kolodijų žaizdų gydymui, tačiau kolodijus buvo žinomas jau 1846 m. Jį atrado prancūzas, be galo išsilavinęs žmogus, jis buvo dailininkas, poetas, filosofas, helenistas ir chemikas, jo vardas Lui Menardas, jam ir priklauso to didžiulio išradimo garbė. *Ž. V.*

X SKYRIUS

VIENAS PRIEŠAS IR DVIDEŠIMT PENKI MILIJONAI DRAUGŲ

Amerikiečių visuomenė gyvai domėjosi visomis Patrankos klubo sumanymo smulkmenomis. Ji diena iš dienos sekė komiteto diskusijas. Paprasčiausieji pasiruošimai tam dideliam bandymui, visi skaičiai, mechaniniai sunkumai, kuriuos reikėjo nugalėti, žodžiu, pati darbo eiga smarkiai aistrino visus piliečius.

Nuo darbo pradžios iki jo pabaigos turėjo praeiti daugiau kaip metai, bet per tą laiką reikėjo įvykdyti daug jaudinančių paruošiamųjų darbų: išrinkti vietą gręžiniui, sukonstruoti liediniui formą, nuliedinti kolumbiadą, pagaliau pavojingiausias darbas — užtaisyti patranką, visa tai dirgino gyventojų smalsumą. Sviedinys, sykį paleistas, dings iš stebėtojų akių per kelias dešimtąsias sekundės; kas jam nutiks paskui, kaip jis lėks erdvėje, kokiu būdu pasieks Mėnulį,— tai pamatys savo akimis tik mažas skaičius išrinktųjų. Taigi suprantama, kad plačioji visuomenė itin domėjosi visomis tam didžiajam bandymui pasiruošimo smulkmenomis.

Be to, vienas netikėtas įvykis ją paskatino susidomėti grynai moksline sumanymo puse.

Mes jau žinome, kokią daugybę draugų ir gerbėjų įsigijo Barbikenas savo projekto dėka. Bet kad ir kokia garbinga ir nepaprasta buvo ta dauguma, visuotinio pripažinimo dar trūko. Atsirado žmogus, vienui vienas

visose Jungtinėse Valstijose, užprotestavęs Patrankos klubo sumanymą; kiekviena proga jis puolė Barbikeną, o žmogaus prigimtis yra tokia, kad jį labiau jaudina vieno priešo opozicija, negu visų kitų plojimai.

Barbikenui buvo žinoma tos neapykantos priežastis — ji buvo asmeninė ir atsiradus nuo senų laikų, dviem savimyloms besivaržant.

Patrankos klubo pirmininkas niekad nebuvo matęs savo aršaus priešo. Ir tai tikra laimė, nes jų susitikimas būtų galėjęs liūdnai baigtis... Barbikeno varžovas buvo irgi mokslininkas, išdidus, drąsus, karštas, užsispyręs,— žodžiu, tikras jankis. Tai buvo kapitonas Nikolis, gyvenąs Filadelfijoje.

Visi atsimenat tas įdomias varžybas tarp sviedinio ir laivyno šarvų pilietinio karo metu. Sviedinio tikslas buvo peršauti šarvą, šarvo — nesiduoti peršaunamam. Tų varžybų dėka buvo pagrindinai pertvarkytas abiejų Amerikos kontinentų karo laivynas. Sviedinys ir šarvai kovojo su negirdėtu įniršiu: pirmasis vis didėjo, o antrieji storėjo. Laivai, apsiginklavę galingais pabūklais, ėjo atakon, prisidengę neperšaunamais šarvais. „Merimakai", „Monitoriai", „Ram-Tenesiai", „Vekhauzenai", patys šarvuoti, mėtė į priešą milžiniškus sviedinius. Jie darė kitam tai, ko nenorėjo, kad jiems būtų daroma; tai yra amoralus principas, kuriuo pagrįstas visas karo menas.

Barbikenas pagarsėjo karo metais kaip sviedinių liejikas, o Nikolis buvo didžiausias šarvų kalėjas. Pirmasis dieną naktį liejo Baltimorėje, antrasis dieną naktį kalė Filadelfijoje. Tikslai jų buvo aiškiai priešingi.

Kai tik Barbikenas išrasdavo naują sviedinį, Nikolis tuoj sukurdavo naują šarvą. Patrankos klubo pirmininko gyvenimo tikslas buvo varpyti šarvus, o kapitono — visomis jėgomis jam kliudyti. Taip prasidėjo jų nuolati-

nės varžybos, greitai virtusios asmenine neapykanta. Barbikenas net sapnuodavo Nikolį neperšaunamo šarvuočio pavidalu, į kurį jis pats atsitrenkęs suduždavo, o Nikolis savo ruožtu sapnuodavo, kad Barbikenas, pavirtęs šoviniu, varstė jį kiaurai.

Nors tiedu mokslininkai judėjo nesueinančiomis linijomis, jie tikriausiai, nežiūrint visų geometrijos aksiomų, būtų kada nors susitikę, ir tas jų susitikimas būtų pasibaigęs dvikova.

Laimė, kad tuos du, taip naudingus savo tėvynei vyrus, visuomet skyrė apie penkiasdešimt — šešiasdešimt mylių, o, be to, ir jų draugai darė įvairias kliūtis, kad tik jie nesusitiktų.

Dabar negalime pasakyti, katras išradėjas nugalėjo, nes jų kovos rezultatų nebuvo galima tinkamai įvertinti. Vis dėlto atrodo, kad galų gale šarvai turėjo nusileisti sviediniui.

Tačiau kai kurie nusimaną žmonės tuo abejojo. Per paskutiniuosius bandymus Barbikeno cilindriniai-kūginiai sviediniai susmigo tartum adatos į Nikolio geležines plokštes. Tą dieną Filadelfijos kalvis triumfavo ir nebežinojo, kaip niekinti savo varžovą. Tačiau, kai Barbikenas pakeitė savo kūginius sviedinius paprastomis šešių šimtų svarų bombomis, kapitonas turėjo prisipažinti nugalėtu. Ir tikrai, tie sviediniai, nors ir vidutinio pradinio greičio, peršaudavo kiaurai, sudaužydavo ir sutrupindavo geriausius metalo šarvus.

Viskas taip susiklostė, kad pergalė atrodė sviedinio pusėje, bet karas staiga pasibaigė kaip tik tą dieną, kai Nikolis baigė kalti naujus plieninius šarvus. Tai buvo savo rūšies šedevras — tiems šarvams nebuvo baisūs jokie sviediniai. Kapitonas savo plieno plokštes nugabeno į Vašingtono poligoną ir pasiūlė Patrankos

klubo pirmininkui juos peršauti. Barbikenas atsisakė to bandymo, nes jau buvo taika.

Įniršęs Nikolis pasiūlė išbandyti savo šarvus įvairios rūšies šoviniais: vientisais, tuščiaviduriais, apvaliais arba kūginiais. Patrankos klubo pirmininkas vėl atsisakė, matyt, bijojo pralaimėti.

Nikolis, įsiutintas to negirdėto užsispyrimo, norėjo sugundyti Barbikeną nepaprastai lengvomis sąlygomis. Jis pasiūlė pastatyti savo plokštes du šimtus jardų nuo patrankos. Barbikenas ir vėl atsisakė. O jei šimtą jardų? Barbikenas nesutiko šaudyti net iš septyniasdešimt penkių jardų.

— Iš penkiasdešimt jardų! — šaukė kapitonas per laikraščius.— Iš dvidešimt penkių jardų sutinku, ir aš pats atsistosiu už jos!

Barbikenas atsakė, kad tegu sau kapitonas Nikolis stojasi kad ir priešais šarvus, jis vis tiek nešaudysiąs.

Po tokio atsakymo Nikolis nebesusivaldė, jis ėmė savo priešą įžeidinėti. Jis tvirtino, kad čia esąs tik bailumas, kad žmogus atsisakąs šaudyti iš patrankos tik todėl, kad bijąs jam siūlomo bandymo. Ir aplamai tie artileristai, šaudą vienas į kitą iš šešių mylių atstumo, labai sumaniai vyrišką drąsą pakeitė matematikos formulėmis, o žmogus, kuris siūlosi atsistoti kitoje savo šarvų pusėje ir ramiai laukti šūvio, esąs ne mažiau drąsus už tą, kuris ruošiasi tą šūvį iššauti pagal visas karo meno taisykles.

Į tuos kaltinimus Barbikenas nieko neatsakė; gal būt, kad jis jų nei negirdėjo, nes tuo metu buvo įnikęs į savo didžiojo sumanymo skaičiavimus.

Kai Barbikenas padarė savo garsųjį pranešimą Patrankos klube, kapitono Nikolio pyktis pasiekė aukščiausią laipsnį. Jame susipynė begalinio pavydo ir bejėgiškumo jausmai. Ką galima vertingesnio išrasti už tą devynių šimtų pėdų ilgio kolumbiadą? Kokie šarvai pa-

jėgs atlaikyti sviedinį, sveriantį dvidešimt tūkstančių svarų! Nikolis pasijuto pritrenktas, sudaužytas, sunaikintas to „patrankos šūvio", paskui jis atsitiesė ir nutarė sugriauti Barbikeno projektą savo svariais argumentais.

Nikolis ėmė smarkiai pulti Patrankos klubo veiklą, jis rašė straipsnius, kuriuos laikraščiai noriai spausdino. Jis stengėsi moksliškai įrodyti, kad Barbikeno sumanymas neturįs reikšmės. Sykį pradėjęs karą, jis nesiskaitė su priemonėmis ir dažnai elgėsi negarbingai ir nesąžiningai.

Pirmiausia Nikolis puolė Barbikeno mokslinius apskaičiavimus ir algebros pagalba įrodinėjo jo formulių klaidingumą, jis kaltino Barbikeną pagrindinių balistikos dėsnių nežinojimu. Tarp kitų Barbikeno klaidų, Nikolis savo skaičiavimais įrodė, kad jokio kūno neįmanoma paleisti dvylikos jardų pradiniu greičiu per sekundę; jis tvirtino, remdamasis algebra, kad, ir tokiu greičiu lėkdamas, sviedinys niekados neišeisiąs iš Žemės atmosferos ribų, nes būsiąs per sunkus. Jis nepakilsiąs nei aštuonių ljė. Ir tai dar ne viskas, jei tas greitis ir pasirodytų pakankamas, sviedinys neatlaikysiąs dujų spaudimo, susidariusio užsidegus vienam milijonui šešiems šimtams tūkstančių svarų parako, o jei ir atlaikytų tą spaudimą, tai, nepakėlęs didelio karščio, sutirps tik išlėkęs iš kolumbiados ir kris atgal verdančiu metalo lietum tiesiai ant neatsargių žiūrovų galvų.

Barbikenas visai nepaisė tų puolimų ir ramiai tęsė savo darbą.

Tada Nikolis pradėjo pulti Barbikeno projektą iš kitos pusės. Jis tvirtino, kad toks eksperimentas nenaudingas visais atžvilgiais, kad jis esąs labai pavojingas ne tik tiems piliečiams, kurie stebės tą smerktiną reginį, bet miestams, esantiems netoli tos nelemtosios patrankos.

Be to, jei sviedinys nepasieks savo tikslo, o tai esą visai tikra, jis, aišku, nukris atgal į Žemę, ir tokios didelės masės kritimas, dar padidintas jos greičio kvadrato, baigsis katastrofa kurioje nors mūsų planetos dalyje. Tokioms aplinkybėms esant, nesikėsindama į laisvų piliečių teises, turėtų įsikišti valstybė, nes negalima rizikuoti daugelio piliečių gyvybe dėl vieno žmogaus užgaidų.

Iš viso to matome, kaip Nikolis išpūtė tą dalyką. Tačiau jis liko vienas su savo pažiūromis. Niekas netikėjo siaubingomis jo pranašystėmis. Jam leido šūkauti kiek tinkamam — nors plyšk bešaukdamas, jei patinka! Kapitonas Nikolis gynė jau pralaimėtą bylą: jį girdėjo, tačiau jo nesiklausė, ir jis neatėmė iš Patrankos klubo prezidento nė vieno gerbėjo, pats Barbikenas net nesiteikė atremti savo priešininko argumentų.

Išvestas iš kantrybės ir negalėdamas iššaukti į dvikovą savo priešo, Nikolis nutarė pasiūlyti Barbikenui lažybas. Jis paskelbė viešai Ričmondo laikrašty „Enquirer" eilę lažybų iš vis didėjančių sumų.

Jis ėjo lažybų:

1. Kad Patrankos klubas nesurinks reikalingų pinigų savo sumanymui .... 1000 dolerių

2. Kad devynių šimtų pėdų patrankos nuliedinimas yra negalimas ir nepavyks .... 2000 dolerių

3. Kad negalimas daiktas užtaisyti kolumbiadą ir kad piroksilinas užsidegs pats nuo sviedinio spaudimo .... 3000 dolerių

4. Kad kolumbiada išlėks į orą su pirmu šūviu .... 4000 dolerių

5. Kad sviedinys, nenulėkęs nei šešių mylių, nukris po kelių sekundžių .... 5000 dolerių

Taigi matome, kokias dideles sumas statė užsispyręs kapitonas. Buvo rizikuojama net penkiolika tūkstančių dolerių.

Į tokį svarbų iššūkį, paskelbtą 19 gegužės, Nikolis gavo užantspauduotą voką, kuriame buvo žavus savo lakoniškumu atsakymas:

„Sutinku

Barbikenas

Baltimorė, spalio 18 d."

XI SKYRIUS

FLORIDA IR TECHASAS

Liko dar vienas neišspręstas klausimas: reikėjo išrinkti tinkamą eksperimentui vietą. Pagal Kembridžo observatorijos nurodymą šūvis turėjo būti paleistas statmenai horizonto plokštumai, kitaip sakant, į zenitą; bet Mėnulis pakyla į zenitą tiktai vietose, kurios yra tarp ekvatoriaus ir 28° lygiagretės, tai yra jei jo deklinacija ne didesnė kaip 28°. Taigi reikėjo tiksliai nustatyti vietą, kur turės būti nuliedinta milžiniška kolumbiada.

Spalio 20 dieną, kai Patrankos klubo nariai susirinko į visuotinį susirinkimą, Barbikenas atsinešė puikų Z. Beltropo Jungtinių Valstijų žemėlapį, tačiau, dar jam nespėjus jo išlankstyti, Mastonas paprašė balso ir jam būdingu įkarščiu pradėjo:

— Gerbiamieji kolegos, klausimas, kurį svarstysime šiandien, turi tikrai didelę tautinę reikšmę ir jis gali duoti mums progos atlikti didelį patriotinį žygį!

Patrankos klubo nariai žvalgėsi vienas į kitą, negalėdami suprasti, ką nori pasakyti oratorius.

— Niekas iš jūsų nei nepagalvos,— tęsė jis,— kad galima atsižadėti tėvynės garbės, ir jeigu yra teisė,

kurią gali turėti tik Jungtinės Valstijos, tai ta teisė — nuliedinti savo žemėje nuostabųjį Patrankos klubo pabūklą. Taigi tokiomis aplinkybėmis...

— Šaunuolis Mastonas...— pasakė pirmininkas.

— Leiskite man dėstyti toliau savo mintį,— paprašė oratorius,— tokiomis aplinkybėmis mes priversti išrinkti vietą gana arti ekvatoriaus, kad bandymui būtų tinkamos sąlygos...

— Gal jūs galėtumėt...— pertraukė jį Barbikenas.

— Aš reikalauju netrukdyti man savo mintį reikšti,— atkirto karštuolis Mastonas,— ir manau, kad teritorija, iš kurios pakils mūsų šaunusis sviedinys, turi priklausyti Jungtinėms Valstijoms.

— Be abejo! — atsiliepė keli balsai.

— Kadangi mūsų valstybės sienos yra netoli pietuose, o pietuose yra neperžengiama kliūtis — vandenynas,— mums reikia ieškoti už Jungtinių Valstijų ribų, svetimoje valstybėje tos dvidešimt aštuntos lygiagretės, štai jums ir teisėtas casus belli, ir aš reikalauju paskelbti karą Meksikai!

— Negalima! Ne! Ne! — ėmė šaukti iš visų pusių.

— Ne? — pakartojo Mastonas.— Keistai skamba tas žodis šioje salėje.

— Bet paklausykit!..

— Neklausysiu, nieko neklausysiu! — šaukė įniršęs oratorius.— Anksčiau ar vėliau tas karas turės kilti, ir aš reikalauju pradėti jį tučtuojau.

— Mastonai,— pasakė Barbikenas, skambindamas iš visų jėgų varpeliu,— Mastonai, aš draudžiu jums kalbėti!

Mastonas norėjo prieštarauti, bet keliems kolegoms pasisekė jį sulaikyti.

— Sutinku,— pasakė Barbikenas,— kad šis bandymas negali ir neturi būti padarytas kur kitur, kaip

Valstijų žemėje, bet jeigu mano nekantrusis draugas būtų leidęs man kalbėti, jei jis būtų pažvelgęs į žemėlapį, jis būtų puikiai supratęs, kad visai nereikia skelbti karo mūsų kaimynams, nes kai kur Jungtinių Valstijų siena pereina dvidešimt aštuntą lygiagretę. Štai pažiūrėkite, mes turime savo žinioje Techaso ir Floridos pietinę dalį.

Taip ir pasibaigė incidentas. Tačiau Mastonas labai nenoriai davėsi įtikinamas. Buvo nutarta, kad kolumbiada bus nuliedinta arba Techaso, arba Floridos žemėje. Tačiau po tokio nutarimo turėjo kilti negirdėtos varžybos tarp tų dviejų valstijų miestų.

Dvidešimt aštuntoji lygiagretė, eidama per Amerikos kontinentą, kerta Floridos pusiasalį į dvi beveik lygias dalis. Paskui, įsukus į Meksikos įlanką, ji sudaro arką iš trijų valstijų pakrančių: Alabamos, Misisipės ir Luizianos. Paskui, eidama per Techasą, atkerta kampą, pereina Meksikos sieną, toliau eina per Sonorą ir Kaliforniją ir pagaliau dingsta Ramiojo vandenyno vilnyse. Taigi matome, kad tiktai Techaso ir Floridos teritorijos dalys, kurios yra į pietus nuo dvidešimt aštuntos lygiagretės, atitinka Kembridžo observatorijos nurodytas sąlygas.

Floridos pietinėje dalyje nėra didesnių miestų. Ji turi tik daug tvirtovių, pastatytų apsiginti nuo klajojančių indėnų. Tiktai Tampos miestas dėl patogios savo padėties galėjo reikalauti, kad eksperimentas būtų vykdomas pas juos.

Techasas, priešingai, turėjo daugiau ir didesnių miestų: Korpus Kristi Niueso grafystė, eilė miestų prie Rio Bravo: Laredo, Komalites, San Ignacio — Uebos grafystėje; Roma, Rio Grande Siti — Staro grafystėje; Edinburgas — Idalgo grafystėje; Santa Rita, El Panda, Braunsvilis — Kamerono grafystėje. Visi tie miestai buvo sudarę įspūdingą varžovų frontą prieš Floridos pretenzijas.

Vos tik sužinoję Patrankos klubo nutarimus, Techaso ir Floridos atstovai atvyko į Baltimorę; jie tučtuojau „apgulė" Barbikeną ir kitus įtakingus narius ir dieną naktį neatsitraukdami dėstė savo reikalavimus. Kadaise senovės Graikijoje septyni miestai buvo susiginčiję, kuriam iš jų priklauso garbė būti Homero gimtine, o dabar dvi valstijos kone pradėjo kariauti dėl vienos patrankos.

Miesto gatvėse dažnai galėjai pamatyti tuos „įtūžusius brolius", vaikščiojančius su ginklais rankose. Baisu buvo, kad, susitikus varžovams, nekiltų konfliktas, kuris būtų liūdnai baigęsis. Tačiau Barbikeno protingumo ir atsargumo dėka pavojaus buvo išvengta. Įvairių valstijų laikraščiai padėjo išvengti asmeniškų konfliktų. Taip pavyzdžiui „New York Herald" ir „Tribune" palaikė Techasą, o „Times" ir „American Review" gynė floridiečių atstovų reikalus. Patrankos klubo nariai nebežinojo kurių klausytis.

Techasas gyrėsi turįs dvidešimt šešias grafystes, Florida atsakė, kad jos dvylika grafysčių santykiškai yra daugiau už dvidešimt šešias šalyje, šešis kartus mažesnėje už Techasą.

Techasas gyrėsi savo trejais šimtais trisdešimt tūkstančių gyventojų, o Florida sakėsi esanti tirščiau apgyventa, mažoj teritorijoj turi penkiasdešimt šešis tūkstančius gyventojų. Be to, Florida iškėlė aikštėn, kad Techase kasmet žūva tūkstančiai žmonių nuo pelkių drugio. Ir jos buvo teisybė.

Savo ruožtu Techasas atsakė, kad Floridai nėra ko kitiems drugių pavydėti ir prikaišioti nesveiką klimatą, nes pati turi paplitusį „juodąjį vėmulį" ir tai dar chronišką. Techasas irgi neklydo. „Be to,— rašė techasiečiai laikraštyje „New York Herald",— reikia duoti pirmenybę valstijai, kur auga geriausia Amerikoje medvilnė,

valstijai, kur keroja geriausi žalieji ąžuolai, vartojami laivų statybai, valstijai, turinčiai puikią akmens anglį ir turtingiausius geležies rūdos klodus, duodančius penkiasdešimt procentų grynos geležies."

Į tai „American Review" atsakė, kad nors Floridos žemė ne tokia turtinga, bet užtat čia esančios tinkamiausios sąlygos kolumbiadai suformuoti ir nuliedinti, nes jos gruntas yra iš smėlio ir molio.

„Tačiau,— ginčijo techasiečiai,— norint kurioje nors šalyje ką nuliedinti, reikia pirma į ją nuvykti, bet susisiekti su Florida nelengva, o Techasas turi Galvestono įlanką su keturiolikos mylių ilgio pakrante, kurioje gali sutilpti viso pasaulio laivynai.

— Tik jau nedumkit mums akių su savo Galvestono įlanka, kuri yra virš dvidešimt aštuntos lygiagretės,— rašė floridiečiams palankūs laikraščiai.— Argi mes neturime Espiritu Santo įlankos, esančios kaip tik ant dvidešimt aštuntos lygiagretės, ir per šią įlanką laivai atvyksta tiesiai į Tampos miestą.

— Nieko sau įlanka,— šaipėsi Techasas,— ji iki pusės užnešta smėlio.

— Patys jūs užnešti smėliu! — šaukė Florida.— Ko gero, pasakysite, kad mūsų šalis visai laukinė.

— O ar nebėgioja dar jūsų stepėse seminoliai?

— Tai kas? O jūsų apašai ir komančai ar civilizuotos gentys?

Tokia polemika tęsėsi kelias dienas, ir staiga Florida pakreipė ginčą kita kryptimi. Vieną rytą „Times" pareiškė, kad šis sumanymas yra grynai amerikiečių, taigi turi būti vykdomas tikroje amerikiečių žemėje.

Tai išgirdęs, Techasas šoko gintis:

— Amerikiečių? Argi mes ne tokie pat amerikiečiai kaip ir jūs? Argi Techasas ne kartu su Florida buvo priimtas į Jungtinių Valstijų sąjungą 1845 metais?

— Be abejo,— atsakė „Times",— tačiau mes priklausome amerikiečiams nuo 1820 metų.

— Kurgi ne,— šaipėsi „Tribūna",— per du šimtus metų jūs buvote ispanais, paskui anglais ir tik po to parsidavėt Jungtinėms Valstijoms už penkis milijonus dolerių.

— Na ir kas! — atsikirto floridiečiai,— mums nėra ko rausti. Argi 1803 metais Napoleonas nepardavė Luizianos už šešiolika milijonų dolerių?

— Tai gėda! — šaukė Techaso atstovai,— toks niekingas žemės gabalėlis kaip Florida drįsta lygintis su Techasu, kuris neparsidavinėjo, o pats iškovojo laisvę, 1836 metais kovo 2 dieną išvijęs meksikiečius. Jis pasiskelbė federatyvine respublika po to, kai jo kariuomenė, vadovaujama Samiuelio Hustono, sumušė generolo Santa Anos būrius prie San Jacinto upės. Tai pagaliau šalis, kuri pati savo noru prisijungė prie Amerikos Jungtinių Valstijų.

— Todėl kad Techasas išsigando meksikiečių! — atsakė Florida.

„Išsigando!" Nuo tos dienos, kai buvo ištartas tas įžeidžiantis žodis, padėtis pasidarė nebepakenčiama. Visi bijojo, kad priešingos partijos pradės kautis Baltimorės gatvėse. Buvo duotas įsakymas sekti deputatus.

Pirmininkas Barbikenas negalėjo apsispręsti. Į jo namus plaukte plaukė įvairūs pranešimai, dokumentai ir grasinantieji laiškai. Ką pasirinkti? Abiejose valstijose buvo vienodai geras gruntas, patogus susisiekimas, greitas transportas, o politinės simpatijos šiuo atveju negalėjo turėti reikšmės.

Pagaliau Barbikenas nutarė padaryti galą tiems ilgai užtrukusiems abejojimams ir svyravimams; jis surinko savo kolegas ir pasiūlė išeitį, kuri, kaip tuoj pamatysite, buvo labai išmintinga.

— Stebėdami nesantaiką tarp Floridos ir Techaso,— pasakė jis,— galime būti tikri, kad tokia pat nesantaika kils ir tarp miestų tos valstijos, kurią mes išsirinksime. Varžybos tarp valstijų pasikeis varžybomis tarp miestų, štai ir viskas. Techasas turi vienuolika miestų, atitinkančių mūsų reikalavimus, taigi jie visi ims ginčytis dėl pirmenybės ir pridarys mums naujų nemalonumų. Tuo tarpu Florida teturi vieną tinkamą miestą. Aš siūlau pasirinkti Floridą ir jos miestą Tampą.

Tas nutarimas parbloškė Techaso atstovus. Jie šėlo iš pykčio ir ėmė siuntinėti grasinančius laiškus kai kuriems Patrankos klubo nariams. Baltimorės savivaldybei neliko kitos išeities, kaip griebtis pačių griežčiausių priemonių. Ji užsakė specialų traukinį, jėga sugrūdo į jį techasiečius, ir tie išlėkė iš miesto trisdešimt mylių per valandą greičiu.

Bet nors ir taip greitai tremiami, jie dar suspėjo mesti kandų grasinimą savo priešininkams.

Primindami siaurą, dviejų jūrų suspaustą Floridos pusiasalį, techasiečiai tvirtino, kad ji neatlaikysianti sukrėtimo ir išlėksianti į orą drauge su pirmu patrankos šūviu.

— Na, ir tegu sau lekia! — atsakė lakoniškai floridiečiai tarytum senovės karžygiai.

XII SKYRIUS

URBI ET ORBI [1]

Aptarus astronominius, techninius ir topografinius klausimus, liko dar vienas — pinigų klausimas. To projekto įvykdymui reikėjo milžiniškos sumos. Joks

---

[1] Miestui ir pasauliui (*lot.*).

privatus asmuo, net jokia valstybė negalėjo turėti tiek daug tam tikslui reikalingų milijonų.

Pirmininkas Barbikenas nutarė tą amerikiečių sumanymą paversti pasauliniu reikalu ir prašyti, kad kiekviena tauta prisidėtų savo finansais. Nes juk visa Žemė turi ne tik teisę, bet ir pareigą dalyvauti žygyje į savo palydovą. Aukų lapas, pradėtas Baltimorėje, išplito po visą pasaulį — urbi et orbi.

Aukų pasirašymo sėkmė pranoko visus lūkesčius. O juk tai buvo ne paskola, o dovana pilna to žodžio prasme, nes ši operacija nežadėjo jokio pelno.

Žinia apie Barbikeno sumanymą greitai peržengė Jungtinių Valstijų ribas, ji perskrido Atlanto ir Ramųjį vandenyną ir vienu metu pasklido Azijoje, Europoje, Afrikoje ir Okeanijoje. Jugtinių Valstijų observatorijos tučtuojau užmezgė tiesioginį ryšį su kitų valstybių observatorijomis. Daugelis iš jų, kaip antai: Paryžiaus, Petrapilio, Kapštato, Berlyno, Altonos, Stokholmo, Varšuvos, Hamburgo, Budapešto, Bolonijos, Maltos, Lisabonos, Benareso, Madraso ir Pekino atsiuntė sveikinimus Patrankos klubui, kitos nutarė, kad protingiau būsią kol kas patylėti.

Tuo tarpu Grinvičo observatorija, palaikoma kitų dvidešimt dviejų Didžiosios Britanijos observatorijų, aiškiai pasisakė, kad Barbikeno sumanymas neįvykdomas, ir atvirai prisijungė prie kapitono Nikolio teorijų. Kai įvairios mokslinės draugijos žadėjo pasiųsti delegatus į Tampą, Grinvičo observatorija savo susirinkimo metu demonstratyviai išbraukė Barbikeno klausimą iš dienotvarkės. Tai buvo tikras angliškas pavydas, nieko daugiau.

Bendrai imant, Barbikeno projektas padarė labai gerą įspūdį moksliniame pasaulyje, o paskui ir plačiosios masės pradėjo žavėtis tuo drąsiu sumanymu. O tai buvo

labai svarbu, nes masės kaip tik turėjo sudėti tą milžinišką kapitalą.

Spalio 8 dieną pirmininkas Barbikenas išleido entuziastingą atsišaukimą į visus „geros valios žmones šioje žemėje". Šis manifestas buvo išverstas į daugelį kalbų ir turėjo didelį pasisekimą. Aukų lapas buvo paleistas visuose stambesniuose Jungtinių Valstijų miestuose su centru Baltimorės banke, Baltimorės g-vė 9. Paskui buvo pasirašoma įvairiose dviejų kontinentų valstybėse.

Vienoje	— pas S. M. Rotšildą,
Peterburge	— pas Stiglicą ir K°,
Paryžiuje	— Kilnojamo turto kredito bendrovėje,
Stokholme	— pas Totį ir Arfuredsoną,
Londone	— pas N. M. Rotšildą ir sūnų,
Turine	— pas Arduiną ir K°,
Berlyne	— pas Mendelsoną,
Ženevoje	— pas Lombarą, Odje ir K°,
Konstantinopolyje	— Otomano banke,
Briuselyje	— pas S. Lemberą,
Madride	— pas Danielį Veisvelerį,
Amsterdame	— Niderlandų kredito bendrovėje,
Romoje	— pas Torlonią ir K°,
Lisabonoje	— pas Leseną,
Kopenhagoje	— privačiame banke,
Buenos Aires	— Maua banke,
Rio de Žaneire	— to paties banko skyriuje,
Montevidejuje	— to paties banko skyriuje,
Valparaise	— pas Tomą La Šambrą ir K°,
Meksikoje	— pas Martyną Daraną ir K°,
Limoje	— pas Tomą La Šambrą ir K°.

Trims dienoms praėjus po Barbikeno atsišaukimo, vien tik Jungtinių Valstijų miestuose buvo surinkta keturi milijonai dolerių. Su tokiais rankpinigiais Patrankos klubas galėjo pradėti savo veiklą.

O dar už kelių dienų telegramos pranešė Amerikai, kad užsienyje kapitalai plaukte plaukia. Kai kurios valstybės pasižymėjo dideliu dosnumu, kitos buvo santūresnės. Tai priklausė nuo tautos temperamento.

Pagaliau skaičiai pasako daugiau, negu žodžiai. Štai oficialūs aukų pasirašymo rezultatai, kurie buvo įtraukti į Patrankos klubo sąskaitų knygą.

Rusija įnešė milžinišką sumą — tris šimtus šešiasdešimt aštuonis tūkstančius septynis šimtus trisdešimt tris rublius. Ir nėra ko stebėtis, turint galvoje rusų visuomenės susidomėjimą mokslu ir astronomijos pažanga; ten daugybė observatorijų, iš kurių pati didžioji kainavo valstybei du milijonus rublių.

Prancūzija iš pradžių išjuokė amerikiečių sumanymą. Mėnulis tapo tema tūkstančiams nuvalkiotų sąmojų ir daugeliui vodevilių, kuriuose nežinia ko daugiau buvo — blogo skonio ar nemokšiškumo. Kaip kadaise prancūzai, daug kėlę triukšmo dėl mokesčių, viską sumokėjo iki valiai prisidainavę,— taip ir dabar, skaniai prisijuokę, jie pasirašė vieną milijoną du šimtus penkiasdešimt tris tūkstančius devynis šimtus trisdešimt frankų. Užsimokėję tokią kainą, jie turėjo pilną teisę kiek pakvailioti.

Austrija, nežiūrint finansinių sunkumų, parodė didelį dosnumą. Ji surinko du šimtus šešiolika tūkstančių florinų, kurie buvo priimti su dideliu dėkingumu.

Švedija ir Norvegija davė penkiasdešimt du tūkstančius riksdalerių. Tokioms nedidelėms valstybėms buvo didelė suma, bet ji galėjo būti dar didesnė, jei aukos būtų pasirašinėjamos vienu metu Stokholme ir Christia-

nijoje. Dėl kažkokios priežasties norvegai nemėgo siųsti savo pinigų į Švediją.

Prūsija atsiuntė du šimtus penkiasdešimt tūkstančių talerių, tuo parodydama savo pritarimą sumanymui. Didelę tos sumos dalį pasirašė jos observatorijos, karštai palaikančios pirmininką Barbikeną.

Turkija irgi pasirodė gana dosni — mat, ji pati buvo tuo reikalu susidomėjusi, nes ji pagal mėnulio mėnesius nustato laiką ir Ramadano pasninką. Ji negalėjo mažiau duoti negu vieną milijoną tris šimtus septyniasdešimt du tūkstančius šešis šimtus keturiasdešimt piastrų, ir davė taip skubiai, jog kilo įtarimas, kad čia neapsiėjo be Porto vyriausybės įsikišimo.

Iš antraeilių Europos valstybių pasižymėjo Belgija, surinkusi penkis šimtus trylika tūkstančių frankų: kiekvienam jos gyventojui vidutiniškai teko 12 santimų. Olandija drauge su savo kolonijomis tam sumanymui skyrė šimtą dešimt tūkstančių florinų, tačiau pareikalavo penkių nuošimčių nuolaidos, nes pinigai buvo įmokėti grynais.

Danija, nors jos teritorija ir buvo sumažėjus, davė devynis tūkstančius dukatų, tuo parodydama didelę savo meilę mokslinėms ekspedicijoms.

Vokiečių konfederacija įnešė trisdešimt keturis tūkstančius du šimtus aštuoniasdešimt penkis florinus, iš jos ir negalima buvo daugiau reikalauti, tarp kitko, ji ir nebūtų davus daugiau.

Italija, nors ir labai spaudžiama, gerai iškračiusi savo tėvynainių kišenes, surado du šimtus tūkstančių lirų. Jeigu ji būtų tebeturėjusi Veneciją, būtų surinkusi daugiau, tačiau Venecijos ji nebeturėjo.

Bažnyčios valstybėje buvo surinkta septyni tūkstančiai romėniškų ekių, o Portugalija savo meilę mokslui įrodė trisdešimčia tūkstančių kruzadų.

Meksikos įnašas, našlės skatikas, sudarė aštuoniasdešimt septynis dvigubus piastrus, nes besikuriančios imperijos visada turi finansinių sunkumų.

Du šimtai penkiasdešimt septyni frankai — toks kuklus buvo Šveicarijos įnašas. Teisybę sakant, Šveicarija nematė jokios praktiškos naudos iš to eksperimento; ji nesitikėjo sviediniu užmegzti ryšį su nakties šviesuliu, jai atrodė neprotinga dėti kapitalą taip rizikingam sumanymui. Pagaliau, gal būt, Šveicarija ir buvo teisi.

Ispanija nepajėgė surinkti daugiau kaip šimtą dešimt realų. Ji teisinosi turinti baigti savo geležinkelius nutiesti. Tikroji priežastis buvo ta, kad toje šalyje kreivai žiūrima į mokslą. Ispanija — kiek atsilikusi šalis. Kai kurie ispanai, ir tai iš mokytesniųjų, neturėjo aiškaus supratimo apie sviedinio ir Mėnulio masės santykį. Jie bijojo, kad sviedinys neišvestų Žemės palydovo iš jo orbitos ir, ko gero, tas nenukristų į mūsų planetą. Taigi geriau esą susilaikyti nuo piniginių įnašų. Taip jie ir padarė.

Liko dar Anglija. Mes jau matėme, su kokia panieka ji sutiko Barbikeno pasiūlymą. Didžioji Britanija, kurioje yra 25 milijonai gyventojų, šiuo atveju pasirodė nepaprastai vieninga. Ji davė suprasti, kad Patrankos klubo sumanymas prieštarauja „nesikišimo principui", ir nedavė nė vieno fartingo.

Tai išgirdę, Patrankos klubo nariai truktelėjo pečiais ir tęsė savo didįjį darbą. Pietų Amerika, tai yra Peru, Čili, Brazilija, La Platos provincijos, Kolumbija, paklojo tris šimtus tūkstančių dolerių.

Buvo surinktas didžiulis kapitalas. Štai suma:

Jungtinės Valstijos	4 000 000	dolerių
Užsienio valstybės	1 446 675	„
Viso:	5 446 675	dolerių

Taigi visuomenė į Patrankos klubo kasą įnešė penkis milijonus keturis šimtus keturiadešimt šešis tūkstančius šešis šimtus septyniasdešimt penkis dolerius.

Bet nesistebėkite tos sumos didumu — liejimo, gręžimo ir mūrijimo darbai, darbininkų atvežimas, jų įkurdinimas beveik negyvenamoj vietoj, pastatų ir metalurgijos krosnių pastatymas, dirbtuvių įrengimas, parakas, sviedinys ir įvairios nenumatytos išlaidos, sudarius sąmatą, turėjo praryti beveik visą tą sumą. Kai kurie patrankų šūviai pilietinio karo metais yra kainavę po tūkstantį dolerių, o Barbikeno šūvis, vienintelis artilerijos istorijoje, galėjo kainuoti kad ir penkis tūkstančius kartų daugiau.

Spalio 20 dieną buvo sudaryta sutartis su Goldšpringo gamykla, esančia netoli Niujorko, ta gamykla per karą tiekė Parotui geriausias ketaus patrankas.

Sutartyje buvo nurodyta, kad Goldšpringo gamykla apsiima pristatyti į Tampos miestą, kuris yra pietų Floridoje, reikalingas medžiagas kolumbiadai nuliedinti. Visi darbai turėjo būti baigti vėliausiai iki ateinančių metų spalio 15 dienos ir patranka įteikta užsakovams; jeigu gamykla nesuspės laiku atlikti darbo, ji mokės šimtą dolerių baudos už kiekvieną pavėluotą dieną iki to laiko, kol Mėnulis vėl pasirodys toje pačioje dangaus padėtyje, tai yra per aštuoniolika metų ir vienuolika dienų. Goldšpringo bendrovė apsiėmė taip pat pasamdyti darbininkus, apmokėti jų darbą ir pasirūpinti visais darbui reikalingais įrengimais.

Šią sutartį dviem egzemplioriais priėmė ir pasirašė Patrankos klubo pirmininkas, I. Barbikenas ir Goldšpringo gamyklos direktorius, Dž. Merčisonas.

STONZHILIS

Kai Patrankos klubo narių pasirinkimas buvo padarytas Techaso nenaudai, kiekvienas amerikietis, o jie visi moka skaityti, jautė pareigą studijuoti Floridos geografiją. Niekad dar knygynai nėra pardavę tiek specialių leidinių: Bartramo „Kelionė į Floridą", Romeno „Rytinės ir pietinės Floridos gamta", Uiljamo „Floridos teritorije" ir Klilendo „Cukrašvendrių kultūra Rytinėje Floridoje". Greitai teko spausdinti tų knygų naujas laidas. Pasisekimas buvo milžiniškas.

Barbikenui nebuvo kada skaityti. Jis norėjo savo akimis pamatyti Floridą ir išrinkti vietą kolumbiadai. Negaišdamas nė valandėlės, jis perdavė Kembridžo observatorijai reikalingą sumą teleskopui pagaminti ir užsakė Olbanio pramonės įmonėje „Bredvilis ir K°" nuliedinti aliuminio sviedinį, paskui, lydimas Mastono, majoro Elfistono ir Goldšpringo direktoriaus, išvyko iš Baltimorės.

Kitą dieną keturi bendrakeleiviai atvyko į Naująjį Orleaną. Jie tuojau įsėdo į valdžios jiems skirtą sargybinį jūrų ministerijos laivą „Tampikas". Garo mašinos jau buvo paruoštos, ir Luizianos krantai greitai pranyko iš akių.

Kelionė nebuvo ilga; po dviejų dienų „Tampiko", nuplaukęs keturis šimtus aštuoniasdešimt mylių, pasiekė Floridos krantą. Dar iš laivo Barbikenas pamatė plokščią lygumą, kuri atrodė nederlinga. Apiplaukęs visą eilę kyšulių ir įlankėlių, kuriuose gausiai veisėsi austrės bei omarai, „Tampikas" įplaukė į Espiritu Santo įlanką.

Ta įlankėlė dalijosi į du pailgus reidus — Tampos ir Hilsboro, per kurio žiotis garlaivis greitai įplaukė. Netrukus pasirodė Bruko tvirtovė su pažemėje įreng-

tomis baterijomis, vos pastebimomis virš bangų, o vėliau ir Tampos miestas, netvarkingai ištįsęs natūralaus uosto gilumoje, kurį sudarė Hilsboro upės žiotys.

Čia spalio 22 dieną 7 valandą vakaro „Tampikas" išmetė inkarą, ir keturi keleiviai tučtuojau išlipo į krantą.

Kai Barbikenas žengė Floridos žeme, jo širdis pradėjo smarkiai plakti. Atrodė, kad jis kojomis bando grunto tvirtumą, nelyginant architektas čiuopia namo sienas. Mastonas krepščiojo žemę savo protezo kableliu.

— Ponai, mes negalime laiko gaišti,— pasakė Barbikenas,— ir jau rytoj rytą josime apžiūrėti apylinkių.

Kai tik Barbikenas išlipo į krantą, trys tūkstančiai Tampos gyventojų iškilmingai jį sutiko. Šitos garbės buvo vertas Patrankos klubo pirmininkas, pasirinkęs Floridą. Jie kėlė Barbikenui triukšmingas ovacijas, tačiau jis, greitai pabėgęs nuo visų ovacijų, nuskubėjo į Franklino viešbutį ir pasakė, kad nieko nepriiminėsiąs. Garsenybės vaidmuo, matyt, nelabai jam patiko.

Kitą rytą, spalio 23 dieną, maži, karštakraujai ispanų veislės arkliai nekantriai trypė po langais. Jų buvo ne keturi, o visas penkiasdešimt ir tiek pat jojikų. Barbikenas, išėjęs su trimis savo bendrakeleiviais iš viešbučio, labai nustebo pamatęs tokią kavalkadą. Be to, jis pastebėjo, kad kiekvienas raitelis turėjo karabiną ant pečių ir pistoletus makštyse. Vienas jaunas floridietis tuoj paaiškino tokio apsiginklavimo priežastį:

— Galime susitikti seminolus, pone.

— Kokius seminolus?

— Tai klajoją stepėse laukiniai, ir mums atrodė būsią atsargiau, jei jus palydėsime.

— Niekai! — burbtelėjo Mastonas, kopdamas ant arklio.

— Atsarga gėdos nedaro,— pridūrė vienas floridietis.

— Pone, dėkoju už jūsų atidumą,— pasakė Barbikenas,— o dabar keliaujam!

Nedidelis raitelių būrys greitai nušuoliavo ir dingo dulkių debesyje. Buvo penkta valanda ryto; saulė jau švietė ir Farenheito termometras rodė 84°, tačiau vėsus jūros vėjas švelnino karštį.

Barbikenas, palikęs Tampą, patraukė į pietus ir jojo pakrante, Alifijos upokšnio kryptim. Tas mažytis upelis įteka į Hilsboro reidą dvylika mylių žemiau Tampos miesto. Barbikenas su savo palyda pasuko upelio dešiniąja pakrante, rytų kryptimi. Greitai reido bangos dingo už kalvos, ir prieš akis atsivėrė Floridos lyguma.

Florida dalijama į dvi dalis. Šiaurinė dalis, kurioje mažiau dykumų, yra tirščiau gyvenama, čia jos sostinė Talahasi ir uostas Pensakola, svarbiausias Jungtinių Valstijų jūrų arsenalas. Kitą — pietinę dalį, iš vienos pusės supa Atlanto vandenynas, iš kitos Meksikos įlanka; tai yra siauras pusiasalis, skalaujamas Golfo srovės. Tą žemyno iškyšulį, apsuptą daugybės salų, aplenkia laivai, be pertraukos plaukioją Bahamų sąsiauriu. Florida stovi tarytum sargybinis audringos įlankos pakrantėje.

Floridos plotas trisdešimt aštuoni milijonai trisdešimt trys tūkstančiai du šimtai šešiasdešimt septyni akrai, iš kurių Barbikenui buvo reikalingas tik vienas, tinkąs bandymui ir esąs dvidešimt aštuntos lygiagretės ribose. Todėl jodamas jis atidžiai tyrinėjo grunto paviršių ir jo sudėtį.

Florida, atrasta Chuano Ponse de Leono 1512 metais Verbų sekmadienį, iš pradžių buvo pavadinta Žydinčiomis Velykomis, nors jos nederlingi ir saulės išdeginti krantai buvo neverti tokio poetiško vardo.

Tačiau kelios mylios nuo kranto gamtovaizdis po truputį ėmė keistis, ir šalis pateisino savo vardą; maži upokšniai, upelis, versmės, kūdros bei maži ežerėliai sudarė nelyginant vandens tinklą, ir nebežinojai, ar esi Olandijoj ar Gvinėjoj. Paskui lyguma pradėjo kilti į viršų, ir keliautojai pamatė dirbamus laukus, kur gausiai vešėjo įvairios šiaurės ir pietų kraštų kultūros. Tropikų saulė kaitino tuos plačius laukų plotus, o molinga dirva laikė drėgmę. Aplinkui, kiek akis užmato, plytėjo neaprėpiamos ananasų, tabako, ryžių, medvilnės ir cukrašvendrių plantacijos, stebindamos žiūrovus savo gausiais gamtos turtais.

Barbikenas atrodė labai patenkintas, kad vietovė palaipsniui kyla aukštyn ir, kai Mastonas irgi atkreipė į tai dėmesį, jis pasakė:

— Mielas drauge, mums svarbiausia nuliedinti kolumbiadą aukštumoje.

— Kad ji būtų arčiau Mėnulio? — sušuko Patrankos klubo sekretorius.

— Ne,— atsakė nusišypsojęs Barbikenas,— keli tuazai nieko nereiškia. Tačiau aukštesnėje vietoje lengviau vyks darbai: neteks kovoti su grunto vandeniu, kuriam nuleisti reikalingi ilgi ir brangūs vamzdžiai, į šią aplinkybę reikia atsižvelgti, nes juk mums teks kasti devynių šimtų pėdų gilumo šulinį.

— Jūs teisus,— įsiterpė inžinierius Marčisonas,— kasant reikia kiek galima vengti vandens gyslų, tačiau, užtikę šaltinių, išpumpuosime vandenį mašinomis arba nuvesime į šalį. Juk mes kasime ne siaurą ir tamsų artezinį šulinį, kur reikia gręžti, zonduoti ir sprogdinti apgraibomis. Mes dirbsime po atviru dangumi, dienos šviesoje su kirtikliu ir dalba ir kur reikės sprogdinsime ir sparčiai žengsime pirmyn.

— Vis dėlto,— vėl pradėjo Barbikenas,— jeigu mes rasime sausą vietą aukštumoje ir išvengsime kovos su požeminiais šaltiniais, tada ir darbas bus greitesnis ir geresnis. Pasistenkime kasti savo šachtą tokioje vietoje, kuri būtų kelis šimtus tuazų iškilusi virš jūros lygio.

— Jūsų tiesa, pone Barbikenai ir, jei aš neklystu, mes jau greitai aptiksime tinkamą vietą.

— O, kaip aš norėčiau greičiau išgirsti pirmąjį kirtiklio smūgį! — pasakė pirmininkas.

— O aš paskutinįjį! — sušuko Mastonas.

— Greitai jūsų norai išsipildys,— atsakė jiems inžinierius,— Goldšpringo gamykla tikrai jums nemokės delspinigių.

— Prisiekiu šventa Barbora, gerai padarysit paskubėję! — įsiterpė Mastonas,— juk per dieną teks mokėti šimtą dolerių, kol Mėnulis atsiras vėl toje pat dangaus vietoje, tai yra per aštuoniolika metų ir vienuolika dienų, o ar jūs žinote, kad tai atsieis šešis šimtus penkiasdešimt aštuonis tūkstančius dolerių?

— Ne, pone, nežinome,— atsakė inžinierius,— ir žinoti nenorime.

Dešimtą valandą ryto mažas būrelis raitelių buvo jau nujojęs apie dvylika mylių; už derlingų laukų prasidėjo miškai. Ten, tarp gausių tropinių augalų, galėjai pamatyti įvairiausių rūšių medžių. Tuose beveik neįžengiamuose miškuose augo granatai, apelsinai, citrinos, figos, alyvmedžiai, abrikosai, bananai, dideli vynogienojai; jų vaisiai ir žiedai kerėjo savo spalvomis ir aromatu.

Tų puikių medžių kvapiame pavėsy čiulbėjo ir skraidė būriai margaplunksnių paukščių. Ypatingai akį traukė sraigėdžiai žėrinčiomis plunksnomis. Atrodė, kad tiems paukšteliams geriau tiktų tupėti brangenybių dėžutėje, negu savo lizde.

Mastonas ir majoras neatsižavėjo ta turtingos gamtos grožybe. Tačiau Barbikenas, ne taip jautrus šitoms grožybėms, skubėjo pirmyn; šis derlingas kraštas jam kaip tik ir nepatiko savo derlingumu. Nors Barbikenas ir nebuvo hidroskopijos žinovas, tačiau jis jautė vandenį po savo kojomis ir veltui ieškojo visai sauso grunto.

Raiteliai jojo toliau. Jiems reikėjo perbristi kelis upelius, ir tai buvo gana pavojinga, nes juose knibždėte knibždėjo penkiolikos-aštuoniolikos pėdų ilgio aligatoriai. Mastonas pagrasė jiems savo protezo kabliu, tačiau jo teišsigando pelikanai, kryklės, faetonai ir kiti vandens paukščiai, o tuo tarpu dideli raudoni flamingai kvailai spoksojo į jį.

Pagaliau visai pranyko vandens gyvuliai ir balų paukščiai, medžiai ėjo vis mažyn, o miškai retyn. Reti miškeliai vėl pasirodė neužmatomose stepės platumose, kur lakstė pabaidyti danielių būriai.

— Pagaliau! — sušuko Barbikenas,— atsistodamas balno kilpose,— pagaliau mes prijojame pušų kraštą!

— Ir laukinių...— pridūrė majoras.

Ir tikrai, horizonte pasirodė keletas seminolų. Jie lakstė ir jodinėjo šen ir ten savo greitais arkliais, mostigavo ilgais kardais, šaudė į orą iš šautuvų, bet jų duslius šūvius vos girdėjo keleiviai. Tačiau seminolai tenkinosi šia nedraugiškumo demonstracija ir nepuolė Barbikeno ir jo bendrakeleivių.

Raiteliai tuo tarpu prijojo didelę keleto akrų uolėtą aukštumą, kepinamą saulės. Ši vieta, žymiai iškilusi, atrodė Patrankos klubo nariams teikianti visas sąlygas kolumbiadai pastatyti.

— Stok! — sušuko Barbikenas, truktelėjęs arklį už pavadžio.— Ar ši vieta turi kokį vardą?

— Ją vadinam Stonzhiliu[1] — atsakė vienas floridietis.

Barbikenas, netardamas nė žodžio, nusėdo nuo arklio, išsitraukė savo instrumentus ir pradėjo tiksliai nustatinėti vietovės geografinę padėtį. Jį apstojo nedidelis būrelis floridiečių ir tylėdami stebėjo.

Tuo metu saulė ėjo per meridianą. Po kelių minučių Barbikenas paskubomis užrašė savo stebėjimo rezultatus, o paskui pasakė:

— Ši vietovė yra iškilusi tris šimtus tuazų virš jūros lygio. Jos geografinė platuma 27° ir 7′, o vakarų ilguma 5° ir 7′. Man atrodo, kad sausas ir akmeningas jos gruntas atitinka visas bandymui reikalingas sąlygas. Taigi šioje lygumoje pastatysime savo krosnis, sandėlius, trobeles darbininkams ir iš čia, štai iš čia,— pakartojo jis, treptelėjęs koja Stonzhilio žemę,— mūsų sviedinys išlėks į pasaulio erdvę!

XIV SKYRIUS

KIRSTUVAS IR MENTELĖ

Tą patį vakarą Barbikenas su savo bendrakeleiviais grįžo į Tampą, iš ten inžinierius Merčisonas išplaukė „Tampiku" į Naująjį Orleaną. Jis turėjo pasamdyti visą armiją darbininkų ir atvežti didžiąją dalį reikalingų medžiagų. Patrankos klubo nariai liko Tampoje, kad galėtų, vietos žmonių padedami, suorganizuoti paruošiamuosius darbus.

Aštuonioms dienoms praėjus, „Tampikas" grįžo į Espiritu Santo įlanką su visa garlaivių flotile. Merčisonas užverbavo penkis šimtus darbininkų. Nelemtos ver-

[1] Akmenų kalva.

govės laikais jam būtų tekę veltui ieškoti darbo jėgos. Bet dabar, kai Amerika tapo laisvės šalimi, o jos piliečiai laisvi žmonės, kiekvienas sutiko važiuoti bet kur, kad tik gautų gerai apmokamo darbo. O juk Patrankos klubui pinigų netrūko: jis siūlė gerą užmokestį ir visą eilę premijų. Darbininkas, užverbuotas Floridoje, galėjo tikėtis, darbams pasibaigus, rasti Baltimorės banke jo vardu padėtą nemažą kapitalą. Žmonės plaukte plaukė pas Merčisoną, ir jis rinkosi darbininkus, labai reikliai tikrindamas jų sugebėjimus. Nėra abejonės, kad į jo darbo legioną pateko patys gabiausieji mechanikai, kūrikai, lydytojai, katiliai, šachtininkai, akmenskaldžiai ir paprasti juodadarbiai — negrai bei baltieji, be rasinių skirtumų. Daugelis iš jų atvyko su visom šeimom. Tai buvo tikra emigracija.

Spalio 31 dieną, 10 valandą ryto visa ta minia išlipo į Tampos krantinę. Galite įsivaizduoti, koks kilo sujudimas, mažame mieste gyventojų skaičiui per vieną dieną padvigubėjus. Iš tikrųjų darbininkai tučtuojau būdavo siunčiami į Stonzhilį, bet Tampos miestas vis augo, nes į ten be paliovos plūdo smalsuoliai iš visų pasaulio kraštų.

Per kelias dienas buvo kraunamas flotilės atvežtas krovinys: mašinos ir atskiros numeruotos sudedamųjų darbininkų namukų dalys.

Tuo tarpu Barbikenas statė gaires būsimam penkiolikos mylių geležinkeliui, kuris turėjo sujungti Stonzhilį su Tampa.

Mes žinome, kaip amerikiečiai tiesia savo geležinkelius: jie nebijo nei staigių posūkių, nei stačių pakilimų, nepaiso jokių užtvarų, nesiima atsargumo priemonių; jų geležinkelis kopia sau į kalvas, ritasi į slėnius ir trūksta galva, nežiūrėdamas tiesios linijos; jis užtai nebrangiai kainuoja ir jo nutiesimas nesudėtingas, tik

traukiniai dažnai nušoka nuo bėgių ir nusirita pakalnėn. Taigi geležinkelio nutiesimas nuo Tampos iki Stonzhilio pasirodė visai menkas dalykas, jį nutiesė labai greitai ir kainavo jis nedaug.

Barbikenas buvo visų, į jo balsą subėgusių, darbininkų siela; jis įkvėpė jiems savo energiją, savo entuziazmą, savo tikėjimą pergale. Barbikenas visur suspėdavo, atrodė, kad jis, lydimas Mastono it zvimbiančios musės, sugeba vienu metu būti įvairiose vietose. Jo praktiškas protas darė tūkstančius išradimų. Jam vadovaujant nebuvo nei kliūčių, nei sunkumų, nei sutrikimų; jis buvo ne tik artileristas, bet ir prityręs mechanikas, šachtininkas ir statybininkas; jis galėjo atsakyti į visus klausimus ir išspręsti bet kokią problemą. Jis nuolat susirašinėjo su Patrankos klubu ir su Goldšpringo įmone, ir „Tampikas", pasiruošęs kiekvienu metu išplaukti, dieną naktį laukė jo įsakymų Hilsboro reide.

Lapkričio 1 dieną Barbikenas išsivežė iš Tampos pirmąjį darbininkų būrį, ir jau kitą dieną aplink Stonzhilį išaugo visas sudedamųjų namukų miestas, aptvertas tvora, savo judėjimu bei gyva veikla prilygstąs bet kuriam Jungtinių Valstijų miestui. Jame buvo įvesta griežta drausmė, ir darbai prasidėjo pavyzdinga tvarka.

Rūpestingai atlikus zondavimo darbus ir ištyrus gruntą, lapkričio 4 dieną buvo pradėta kasti šachtą. Tą dieną Barbikenas sušaukė visus meistrus ir jiems pasakė:

— Mano draugai, gerai žinote, kodėl aš jus sušaukiau į tą tuščią Floridos dalį. Mums reikia nuliedinti patranką, devynių pėdų vidaus diametro su šešių pėdų storio sienomis ir apdėti ją akmeniniu kiautu devyniolikos su puse pėdų storio; tam tikslui reikia išrausti šulinį šešiasdešimt pėdų diametro ir devynių šimtų pėdų gilumo. Šis didelis darbas turi būti atliktas per aštuonis mėnesius; taigi jūs turite per du šimtus penkiasde-

šimt penkias dienas iškasti du milijonus penkis šimtus keturiasdešimt tris tūkstančius keturis šimtus kubinių pėdų žemės, apvaliais skaičiais imant, dešimt tūkstančių kubinių pėdų per dieną. Šitiek žemės galėtų visai lengvai iškasti tūkstantis darbininkų erdvioje vietoje, o čia teks dirbti apribotame plote. Tačiau tas darbas turi būti padarytas ir jis bus padarytas, aš pasitikiu jūsų darbštumu ir sugebėjimu!

Aštuntą valandą ryto pirmas kirtiklio smūgis buvo suduotas į Floridos žemę, ir nuo to laiko šis šaunus įrankis nesustojo nei valandėlei šachtininko rankoje: darbininkai keitėsi keturis kartus per parą.

Nors ir koks milžiniškas buvo sumanymas, jis neviršijo žmogaus jėgų. Tikrai ne. Yra žinomi daug sunkesni darbai, kur teko kovoti su stichijomis, ir vis dėlto jie buvo padaryti. Užtenka tik paminėti „Tėvo Juozapo šulinį", kurį iškasdino sultonas Saladinas netoli Kairo tais laikais, kai dar nebuvo mašinų, kurios šimteriopai pagreitina žmogaus darbą, šulinio gilumas siekė tris šimtus pėdų, tai yra iki pat Nilo paviršiaus lygio! Kitas šulinys buvo iškastas Koblence, markgrafo Joano de Bado įsakymu — jis turėjo šešis šimtus pėdų gilumo. Ką gi dabar reikės padaryti? Nagi tik tris kartus padidinti tą jau pasiektą šulinio gylį, kasant dešimt kartų platesnėje vietoje. O tai žymiai palengvins darbą! Todėl nei vienas meistras, nei vienas darbininkas neabejojo darbo sėkme.

Vienas svarbus inžinieriaus Merčisono nutarimas, pritariant Barbikenui, dar pagreitino darbų eigą. Viename sutarties straipsnyje buvo pasakyta, kad kolumbiados vamzdis turės būti suveržtas geležiniais žiedais, kuriuos būtų reikėję uždėti raudonai įkaitinus. Pasirodė, kad tie žiedai visai nereikalinga prabanga, nes patranka

galėjo puikiausiai apsieiti be tų varžtų. Taigi jų atsisakyta.

Tuo būdu buvo sutaupyta daug laiko, nes, pritaikius naują šachtų konstrukcijos sistemą, buvo galima, gręžiant šulinį, kartu mūryti jo sienas. Dėka šio paprasto nutarimo, nebereikės ramstyti žemių tašytais rąstais, nes žemes stipriai prilaikys akmeninė mūro siena, kuri, kasant šulinį, pati savo svoriu leisis žemyn.

Tą būdą galima buvo pritaikyti tik nukasus viršutinius sluoksnius ir pasiekus tvirtą gruntą.

Lapkričio 4 dieną penkiasdešimt darbininkų iškasė užtvaros centre, tai yra pačioje Stonzhilio viršūnėje, apvalią duobę šešiasdešimt pėdų diametro.

Kirtikliu pirmiausiai buvo aptiktas šešių colių storumo juodžemio sluoksnis, kuris lengvai buvo nukastas. Po juo buvo dviejų pėdų smulkaus smėlio klodas. Jis buvo rūpestingai nuimtas, nes turėjo būti panaudotas patrankos formos gamybai.

Po smėliu pasirodė suspaustas keturių pėdų storumo balto molio sluoksnis, panašus į Anglijos mergelį. Paskui iš po kirtiklio ėmė blikséti kibirkštys, jis atsitrenkė į labai kietą ir sausą uolieną, susidariusią iš suakmenėjusių kriauklių. Dabar jau duobė turėjo šešias su puse pėdas gilumo, ir mūrijimo darbai galėjo būti pradėti.

To duburio dugne buvo įtaisytas ąžuolinis, disko formos ratas, suveržtas geležiniais lankais, kad būtų tvirtesnis; vidury rato buvo išgręžta kiaurymė, lygi kolumbiados išorės diametrui. Ant to rato buvo padėti pirmi akmenų sluoksniai, o plyšiai tarp jų užpilti hidrauliniu cementu, tvirtai sujungusiu akmenis. Darbininkai, pradėję mūryti nuo rato išorės į centrą, baigę — atsidūrė dvidešimt vienos pėdos pločio šuliny.

Kai šis darbas buvo padarytas, žemkasiai, pasiėmę kirtiklius ir kastuvus, pradėjo kasti žemes iš po ąžuoli-

nio rato. Atsiradus tuštumai, ratą paremdavo tvirtomis atramomis; kai gruntas per dvi pėdas būdavo išmestas iš po viso rato, atsargiai ištraukdavo vieną po kitos visas atramas, ir ratas palengva, su visa apvalia, tuščiavidure mūro siena, leidosi žemyn; o viršuje be pertraukos mūrijo darbininkai, palikdami orlaides išeiti dujoms, kurios turėjo atsirasti liejant patranką.

Visi tie darbai reikalavo iš darbininkų ne tik didelio vikrumo, bet ir nuolatinio dėmesio. Pasitaikydavo, kad akmens skeveldra sunkiai sužeisdavo darbininką, buvo net mirtinų atsitikimų, tačiau darbo įkarštis neatvėso nei dieną, nei naktį: dieną teko dirbti kepinant kaitriai saulei, kuri vasaros mėnesiais įkaitindavo kalkėtą žemę iki 90°; naktį buvo dirbama prie elektros šviesos. Kirtiklių smūgiai į uolieną, sproginėjimų trenksmas, mašinų dundesys, dūmų kamuoliai, pakilę virš Stonzhilio, gąsdino ne tik bizonų kaimenes, bet ir seminolus, kurie nedrįsdavo prisiartinti prie tos baisios vietos.

Darbas vyko planingai; žemių iškėlimą paspartino garo mašinos, netikėtų kliūčių nepasitaikydavo, o sunkumai buvo iš anksto numatyti ir todėl lengvai nugalimi.

Praėjus mėnesiui, šulinys pasiekė tam laikui užplanuotą gylį — šimtą dvylika pėdų. Gruodžio mėnesį tas gylis padvigubėjo, o vasario — patrigubėjo. Vasario mėnesį darbininkai turėjo kovoti su vandeniu, prasisunkusiu pro uolieną. Buvo panaudoti galingi siurbliai ir suspausto oro aparatai vandeniui pumpuoti, paskui šaltinių angos buvo užbetonuotos tokiu pat būdu, kaip užtaisomos skylės, atsiradusios laivo povandeninėje dalyje. Pagaliau nelemtieji vandens šaltiniai buvo sutvarkyti. Tačiau vanduo paplovė žemę po ratu, ir įvyko dalinė sienos griūtis.

Galite įsivaizduoti baisų sukrėtimą, kai drauge su

ratu pakrypo mūrinė siena, septyniasdešimt penkių pėdų aukščio. Per tą katastrofą žuvo keletas darbininkų.

Užtruko trys savaitės, kol buvo pakelta pakrypusi mūro siena ir sutvirtintas po ja gulintis ąžuolinis ratas. Taigi inžinieriaus sumanumo ir mašinų jėgos dėka, mūro siena, kuriai grėsė pavojus, vėl tvirtai buvo pastatyta ir kasimo darbai tęsiami toliau.

Joks įvykis toliau netrukdė darbo, ir birželio 10 dieną, dvidešimt dienų prieš terminą, Barbikeno nustatytą sutartyje, šulinys su akmenine siena pasiekė šimto pėdų gylį. Apatinė mūrinio dalis stovėjo ant trisdešimt pėdų storumo pamato, o anga siekė žemės paviršių.

Pirmininkas Barbikenas ir Patrankos klubo nariai karštai sveikino inžinierių Merčisoną, nepaprastai greitai atlikusį tą titanišką darbą.

Visus tuos aštuonis mėnesius Barbikenas nė valandėlės nepasitraukė iš Stonzhilio, visą laiką stebėdamas iš arti visus darbus; jis be paliovos rūpinosi darbininkų gerbūviu ir sveikata, ir tikrai jie laimingai išvengė epidemijų, kurios paprastai paplinta ten, kur susiburia žmonės ir yra itin pragaištingos tropikų šalyse.

Tiesa, keletas darbininkų neteko gyvybės per savo neatsargumą, tačiau, tokį pavojingą darbą dirbant, nelaimės neišvengiamos, ir tokių smulkmenų amerikiečiai mažai paiso, jiems daugiau rūpi bendra visos žmonijos, negu pavienio žmogaus gerovė. Tačiau Barbikenas laikėsi kitokių principų, kuriais vadovavosi visais atvejais. Taigi jo rūpestingumo, įžvalgumo, jo naudingo įsikišimo, jo išmintingo humaniškumo dėka, nelaimingų atsitikimų procentas neprašoko tokių pat nelaimių procento Europos valstybėse, kurios garsėjo darbininkų apsauga, kaip antai Prancūzija, kur dviem šimtam tūkstančių frankų statybos išlaidų, tenka vienas nelaimingas atsitikimas.

XV SKYRIUS

PATRANKOS LIEJIMO ŠVENTĖ

Visus tuos aštuonis mėnesius, lygiagrečiai su šulinio kasimu, buvo vykdomi paruošiamieji darbai patrankai nuliedinti. Svetimšalis, tuo metu atvykęs į Stonzhilį, būtų buvęs labai nustebintas neįprasto reginio.

Šešių šimtų jardų spinduliu aplink šulinį stovėjo tūkstantis du šimtai lydymo krosnių su reflektoriais. Krosnys buvo šešių pėdų pločio ir stovėjo viena nuo kitos pusės tuazo atstumu. Taigi apskritimas, kuriame buvo išdėstytos krosnys, turėjo dvi mylias ilgio. Visos jos buvo vienodo tipo su aukštais keturkampiais kaminais ir darė tikrai keistą įspūdį.

Mastonas tvirtino, kad tie statiniai sudarą nepaprastą architektūrinį ansamblį. Jie jam priminė Vašingtono paminklus. Esą ir Graikijoje nėra nieko gražesnio „nors pagaliau aš niekad nesu ten buvęs",— pridurdavo jis.

Kaip žinome, komitetas savo trečiame susirinkime buvo nutaręs nuliedinti kolumbiadą iš ketaus, tai yra iš pilkojo ketaus. Ir tikrai ta ketaus rūšis labai lanksti, kali, minkšta, lengvai tekinama ir lydoma. Sulydžius jį su akmens anglimi, gaunama aukščiausia jo rūšis patrankoms, garo mašinų cilindrams, hidrauliniams presams ir kitiems didelio atsparumo pabūklams lieti.

Tačiau toks ketus, išlydytas vieną kartą, retai tebūna geras, jis dar gryninamas ir rafinuojamas antrą kartą ir tokiu būdu galutinai išvalomos visos žemės priemaišos.

Prieš išsiunčiant į Tampą, geležies rūda buvo lydoma Goldšpringo aukštakrosnėse. Su anglimi ir siliciumi prie labai aukštos temperatūros geležies rūda išskiria lydytą metalą, kuris, jungdamasis su grynangliu, virsta ketumi. Po tokio pirmojo apdirbimo metalas turėjo būti

pristatytas į Stonzhilį. Reikėjo pergabenti šimtą trisdešimt šešis milijonus svarų ketaus. Vežti tokią masę traukiniu buvo per brangu, transportas būtų dvigubai pakėlęs ketaus kainą. Buvo nutarta išnuomoti laivus Niujorke ir sukrauti ketaus luitus. Susidarė tikras laivynas — šešiasdešimt aštuoni laivai po tūkstantį tonų kiekvienas. Gegužės 3 dieną jie išplaukė iš Niujorko į Atlanto vandenyną ir plaukė Amerikos pakraščiais, vėliau Bahamų sąsiauriu, paskui, aplenkę Floridos pietų iškyšulį — dešimtą to paties mėnesio dieną įplaukė į Espiritu Santo įlankėlę ir be jokios avarijos kelyje sustojo Tampos uoste.

Čia ketus iš laivų buvo perkrautas į Stonzhilio geležinkelio vagonus, ir apie birželio vidurį milžiniška metalo masė buvo nuvežta į Stonzhilį.

Nesunku suprasti, kad tūkstantis du šimtai krosnių nėra per daug, kad vienu metu būtų galima jose išlydyti šešiasdešimt tūkstančių tonų ketaus. Viena tokia krosnis galėjo sutalpinti šimtą keturiolika tūkstančių svarų metalo.

Tai buvo trapecijos formos krosnys, pastatytos kaip tos krosnys, kuriose buvo lydomas ketus Rodmeno patrankoms. Pakuros ir kaminas buvo iš abiejų šių krosnių pusių ir todėl jos visos vienodai įkaisdavo. Krosnių sienos buvo sumūrytos iš ugniai atsparių plytų, o viduje turėjo ardelius anglims deginti ir plytą ketaus luitams sukrauti: ta plyta buvo pakreipta 25° kampu, kad išlydytas metalas galėtų nutekėti į rezervuarą, o iš ten grioveliais, kurių buvo tūkstantis du šimtai, nuplaukti į centrinį šulinį.

Kitą dieną, kai buvo baigti gręžimo ir mūrijimo darbai, Barbikenas liepė pradėti kolumbiados vamzdžio gamybą; reikėjo šulinio viduje pastatyti devynių šimtų pėdų aukščio ir devynių pėdų pločio cilindrą, kurio

centras sutaptų su šulinio centru. Jis turėjo užimti visą plotą, skirtą kolumbiados vamzdžio kanalui.

Tas cilindras buvo iš molio ir smėlio mišinio, į kurį buvo primaišyta smulkiai sukapotų šiaudų ir šieno. Tuštuma tarp cilindro ir šulinio mūrinių sienų turėjo būti užlieta lydytu metalu, kuris sustingęs taps patrankos šešių pėdų storio sienomis.

Kad cilindras išlaikytų lygsvarą, jis buvo suveržtas geležiniais lankais ir lygiais tarpais sutvirtintas tašytais rąstais, giliai įmūrytais į akmeninę šulinio sieną. Lydant visi tie sutvirtinimai turėjo ištirpti karštoje geležies masėje, bet nuo to anaiptol negalėjo sumažėti patrankos atsparumas.

Šie darbai buvo užbaigti liepos 8 dieną, ir patranka turėjo būti liedinama rytojaus dieną.

— Tai bus didinga patrankos liejimo šventė! — pasakė Mastonas savo draugui Barbikenui.

— Be abejonės,— sutiko Barbikenas,— tačiau be publikos.

— Kaip? Jūs uždarysite duris žiūrovams?

— Žinoma, uždarysiu. Kolumbiados liejimas, Mastonai, yra labai sudėtingas, nenoriu sakyti, pavojingas darbas, ir aš pageidauju, kad jis būtų atliekamas uždarytomis durimis. Galima bus suruošti kolumbiados sviedinio paleidimo šventę, bet ne anksčiau.

Pirmininkas buvo teisus: liedinant patranką galėjo kilti nenumatytų pavojų, ir žmonių susitelkimas tik trukdytų jų išvengti. Reikėjo garantuoti sau veikimo laisvę. Niekas nebuvo įleidžiamas už aptvaro, išskyrus Patrankos klubo delegatus, jau atvykusius į Tampą. Jų tarpe buvo karštuolis Bilsbis, Tomas Hanteris, pulkininkas Blemsberis, majoras Elfistonas, generolas Morganas ir

„tutti quanti" [1], kuriems kolumbiados liejimas buvo asmeninė šventė.

Mastonas apsiėmė būti delegatų vadovu, jis smulkiausiai jiems viską rodė, visur juos vedžiojo: į sandėlius, į dirbtuves, prie mašinų, vertė apžiūrėti visą didžiulį ratą krosnių. Prie tūkstantis dešimtosios krosnies svečiams ėmė darytis bloga...

Liejimas turėjo prasidėti lygiai dvyliktą. Dar iš vakaro į kiekvieną krosnį buvo prikrauta šimtas keturiolika svarų ketaus luitų, kurie buvo sudėti kryžmai taip, kad tarp jų galėtų cirkuliuoti šiltas oras. Nuo pat ryto iš tūkstanties dviejų šimtų kaminų išsiveržė dūmų kamuoliai su ugnies liežuviais, ir žemė aplinkui sudrebėjo nuo duslaus ūžimo. Kadangi metalui išlydyti reikėjo tokio pat kiekio kuro — šešiasdešimt aštuoni tūkstančiai tonų anglies išskleidė prieš saulės diską storą juodų dūmų uždangą.

Greitai tame krosnių rate, kur liepsnos traškėjimas priminė perkūno griaudėjimą, karštis pasidarė nebepakenčiamas; galingi ventiliatoriai, be paliovos sukdamiesi, pūtė deguonį į baltai įkaitintus židinius.

Kad liejimas gerai pavyktų, reikėjo labai greitai veikti. Davus ženklą patrankos šūviu, kiekviena krosnis turėjo atidaryti savo rezervuarų angas ir išpilti skystą metalą.

Meistrai ir darbininkai nekantriai laukė paskirto laiko ir, žinoma, kiek jaudinosi. Be jų daugiau nieko nebuvo aptvaroje. Kiekvienas meistras lydytojas stovėjo savo poste, prie krosnies ištekėjimo angos.

Barbikenas su savo kolegomis, įsitaisę gretimoje kalvoje, stebėjo darbą. Priešais juos buvo pastatyta patranka, paruošta šūviui, kai tik vyriausias inžinierius duos ženklą.

---

[1] Ir kiti (*ital.*).

Prieš pat dvyliktą pradėjo rodytis pirmieji skysto ketaus lašeliai, rezervuarai darėsi vis pilnesni. Pagaliau visas ketus buvo išlydytas ir paliktas kiek pastovėti, kad išsiskirtų priemaišos.

Išmušė dvylikta. Iš patrankos vamzdžio staiga blykstelėjo rausva liepsna ir pasigirdo šūvis. Vienu metu atsidarė tūkstantis du šimtai ištekėjimo angų, ir iššliaužė tūkstantis du šimtai ugnies gyvačių, kurios besiraitydamos liepsningais vingiais, nutekėjo į centrinį šulinį ir, jį pasiekusios, metėsi žemyn su siaubingu trenksmu į devynių šimtų pėdų gylį. Tai buvo jaudinantis ir drauge puikus reginys. Sudrebėjo žemė, pakilo tiršti dūmų kamuoliai, nes išlydytas metalas akimirka išgarino drėgmę iš patrankos kanalo sienų ir iš šulinio akmeninės sienos, pro kurios orlaides išsiveržė karšti garai. Tie tiršti debesys vingiavo į zenitą ir pakilo net iki penkių šimtų tuazų aukštumos. Indėnai, bastydamiesi toli stepėse, galėjo pagalvoti, kad Floridoj atsirado naujas ugnikalnis, tačiau tai nebuvo vulkano išsiveržimas, nei uraganas, nei audra, nei stichijų kova, nei kitas koks baisus gamtos reiškinys. Ne! Tai žmogus sukūrė tuos rausvus garus, tas milžiniškas, tartum iš vulkano išsiveržusias, liepsnas, tuos požeminius trenksmus, primenančius žemės drebėjimą, tą uragano ir vėtrų kauksmą, tai žmogaus rankos į iškastą bedugnę supylė visą Niagarą skysto metalo.

XVI SKYRIUS

KOLUMBIADA

Ar pavyko nuliedinti kolumbiadą? Apie tai galima buvo tik spėlioti. Tačiau visi daviniai buvo teigiami. Į kolumbiados formą subėgo visas krosnyje išlydytas

metalas. Vis dėlto negreitai buvo galima patikrinti lydinio kokybę.

Ir tikrai, kai majoras Rodmenas nuliedino savo šimtą šešiasdešimties svarų patranką, reikėjo laukti penkiolika dienų, kol ji atvės. Kaip ilgai slėpsis nuo savo gerbėjų žvilgsnių milžiniškoji kolumbiada, vainikuota garų debesim? Kaip ilgai truks jos stingimo procesas? To niekas negalėjo apskaičiuoti.

Ilgą laiką Patrankos klubo narių kantrybė buvo žiauriai bandoma. Tačiau nieko negalima buvo padaryti. Mastonas vos neiškepė gyvas per savo smalsumą. Penkiolika dienų po liejimo milžiniški dūmų kamuoliai vis dar kilo į dangų, ir du šimtai žingsnių aplink Stonzhilio viršukalnę žemė degė po kojomis.

Slinko dienos, bėgo viena po kitos savaitės. Jokių priemonių milžiniškam cilindrui atvėsinti, neįmanoma prie jo prieiti. Rekėjo laukti, ir Patrankos klubo nariai baisiai nekantravo.

— Štai jau rugpiūčio 10 diena,— pasakė vieną rytą Mastonas,— nebeliko nei keturių mėnesių iki gruodžio pirmos! O mums dar reikia išimti formą iš kolumbiados, nustatyti vamzdžio kalibrą ir užtaisyti patranką! Mes nesuspėsime! Juk dar negalima prisiartinti prie patrankos! Nejaugi ji niekados ir nesustings! Tai būtų labai žiaurus pokštas.

Veltui draugai bandė nuraminti nekantrųjį sekretorių. Barbikenas tylėjo, slėpdamas savo susierzinimą. Žmogui, pratusiam kovoti, buvo labai sunku susidurti su kliūtimi, kurią tik laikas galėjo nugalėti, taigi laikas šiuo atveju buvo pavojingas ir nenugalimas priešas.

Tuo tarpu kasdieniniai stebėjimai padėjo nustatyti pakitimus grunte. Apie rugsėjo 15 dieną garai nebekilo taip smarkiai ir žymiai praretėjo. Dar kelioms dienoms praėjus, žemė sklaidė tik lengvą rūką — paskutinį pa-

baisos, gulinčios akmeniniame karste, atodūsį. Po truputį žemė nustojo drebėjusi, ir įkaitusios žemės ratas aplink šulinį mažėjo. Pradėjo artintis patys nekantriausieji stebėtojai: pirmą dieną jie prisiartino du tuazus, antrą jau keturis, ir pagaliau rugpiūčio 22 dieną, Barbikenas, jo kolegos ir inžinierius galėjo atsistoti Stonzhilio viršūnėje ant ketaus lydinio krašto. Tai buvo, be abejo, labai sveika vieta, nes negrėsė pavojus sušalti kojas.

„Pagaliau!"— atsiduso patenkintas Patrankos klubo pirmininkas.

Tą pačią dieną vėl prasidėjo darbai. Pirmiausiai reikėjo išimti vidinę formą ir išvalyti patrankos kanalą. Be pertraukos dirbo dalbomis, kirtikliais ir gręžiamosiomis mašinomis; molis ir smėlis nuo karščio buvo nepaprastai sukietėję, tačiau mašinų pagalba pavyko tą, dar karštą, masę atskirti nuo ketaus sienų. Atlaužti gabalai buvo kraunami į kaušus ir iškeliami garo keltuvu. Darbas virė, Barbikenas pats palaikė darbininkų įkarštį labai svariu dolerio pavidalo argumentu, ir spalio 3 dieną vidinės formos neliko nė pėdsako.

Tuojau po to buvo kalibruojamas vamzdis, pastatyta tekinimo mašina, ir galingo grąžto ašmenys ėmė gramdyti ketaus nelygumus. Kelioms savaitėms praslinkus, milžiniškas vamzdis įgavo taisyklingą cilindro formą. Pabūklo kanalas buvo idealiai poliruotas.

Pagaliau lapkričio 22 dieną, dar nei metams nepraėjus nuo Barbikeno pranešimo, milžiniškas pabūklas, rūpestingai kalibruotas ir labai jautrių instrumentų pagalba nustatytas į absoliučiai vertikalią padėtį, buvo paruoštas šūviui. Beliko tik laukti Mėnulio, ir niekas neabejojo, kad jis atvyks laiku į pasimatymą.

Begalinis džiaugsmas ko tik nepražudė Mastono, kai jis neatsargiai pasilenkė, norėdamas žvilgterėti į

devynių šimtų pėdų patrankos vamzdį. Jeigu Blemsberis nebūtų jo sulaikęs savo dešiniąja ranka, kurią garbingas pulkininkas buvo laimingai išsaugojęs per karą, Patrankos klubo sekretorius, nelyginant naujasis Erostratas, būtų sutikęs mirtį kolumbiados bedugnėje.

Patranka buvo baigta. Niekas neabejojo, kad darbas puikiai pavyko. Tai buvo priverstas pripažinti ir kapitonas Nikolis, ir spalio 6 dieną Barbikenas įrašė į savo čekių knygelės pajamų skyrių du tūkstančius dolerių. Galima buvo įsivaizduoti pašėlusį kapitono pyktį. Sako, jis net susirgęs iš apmaudo ir pykčio. Tačiau dar buvo likusios trejos lažybos: po tris, keturis ir penkis tūkstančius dolerių, ir jeigu kapitonas nors dvejas iš jų laimėtų, jo padėtis nebūtų jau taip bloga. Tačiau ne pinigai jam rūpėjo, baisus buvo jam smūgis, kad jo varžovas Barbikenas nuliedino patranką, galinčią peršauti net dešimties tuazų storio šarvus.

Nuo lapkričio 23 dienos Stonzhilio aptvara buvo plačiai atidaryta publikai. Gausiai ėmė plūsti lankytojai.

Nesuskaitoma daugybė smalsuolių iš visų Jungtinių Valstijų kampų iš anksto suplaukė į Floridą. Tampos miestas, Patrankos klubo darbų dėka, labai išaugo per pastaruosius metus, jis dabar turėjo šimtą penkiasdešimt tūkstančių gyventojų. Naujų gatvių tinklas apraizgė Bruko tvirtovę, paskui buvo užstatyta siaura žemės juosta, kuri skyrė Espiritu Santo įlankėlės reidus. Nauji kvartalai, naujos aikštės, visas miškas namų išdygo staiga, neseniai dar tuščioje, karštos Floridos saulės kepinamoje pakrantėje. Buvo įsteigtos akcinės bendrovės, kurios statė bažnyčias, mokyklas ir privačius namus, ir, nei metams nepraėjus, miesto plotas dešimteriopai padidėjo.

Yra žinoma, kad jankiai jau gimsta komersantais. Kur juos benublokštų likimas, ar į poliarinę, ar į tropi-

kų sritį — visur pasireiškia jų aistra bizniui. Štai kodėl paprasti smalsuoliai, atvykę į Floridą tik pažiūrėti Patrankos klubo darbų, vos tik įsikūrę Tampoje, pradėjo įvairias komercines operacijas. Tampos uoste be paliovos kursuodavo laivai, pasamdyti medžiagoms ir darbininkams vežioti. Netrukus įlankoje ir abiejuose reiduose pasirodė ir kiti įvairaus tipo ir tonažo laivai, vežioją maistą ir įvairias prekes. Mieste atsidarė garlaivių ir maklerių kontoros, pradėjo eiti „Shipping Gazette"[1], kuriame kiekvieną dieną buvo registruojami atvykstantieji į Tampos uostą laivai.

Tampos uoste tiek padaugėjo gyventojų ir taip išsivystė prekyba, kad iškilo reikalas sujungti jį geležinkeliu su kitais pietų valstijų miestais. Geležinkelio linija buvo nutiesta iš Mobilio miesto į stambų jūros arsenalą pietuose — Pensakolą, o iš to svarbaus punkto geležinkelis buvo nuvestas į Talahasį. Čia jau anksčiau buvo pratęstas trumpas, tik dvidešimt vienos mylios ilgio geležinkelio ruožas, kuris jungė Talahasį su jūros pkrantėje esančiu Sent Marks. Taigi ši šaka buvo pratęsta iki Tampos miesto ir iš karto pagyvino tuščią apmirusią centrinės Floridos dalį. Tokiu būdu Barbikeno smegenyse vieną gražią dieną gimusios idėjos dėka Tampos mieste suklestėjo pramonė, ir jis įgijo teisę vadintis dideliu miestu. Jis buvo pramintas „Moon City"[2], ir jis visai užtemdė tikrąją Floridos sostinę, o tą užtemimą galima buvo stebėti iš visų pasaulio vietų.

Dabar kiekvienas supras, kodėl taip varžėsi Techasas su Florida ir kodėl taip širdo techasiečiai, kai žuvo visos jų viltys, Patrankos klubui pasirinkus Floridą. Įžvalgūs verteivos numatė, kokį pelną duos kraštui Barbikeno bandymas ir kokius lobius atneš patrankos

---

[1] Jūreivystės laikraštis (*angl.*).
[2] Mėnulio miestas (*angl.*).

šūvis. Techasas jau negalėjo sukurti didelio prekybos centro, padidinti geležinkelio tinklo, nei padauginti gyventojų skaičiaus. Visa ta gerovė atiteko tam skurdžiam Floridos pusiasaliui, tai užtvarai tarp Atlanto vandenyno ir Meksikos įlankos. Ir techasiečiai ėmė neapkęsti Barbikeno lygiai taip, kaip jie nekentė generolo Santa-Anos.

Vis dėlto, nežiūrint prekybinio įkarščio ir pramoninės veiklos, Tampos naujakuriai nesiliovė domėjęsi Patrankos klubo darbais. Kiekviena ruošiamo bandymo smulkmena, mažiausias kirtiklio smūgis juos jaudino. Tarp miesto ir Stonzhilio buvo nuolatinis judėjimas, nelyginant nuolatinė procesija, ar dar geriau, maldininkų traukimas į šventą vietą.

Galima buvo numatyti, kad tą dieną, kai turės būti paleistas šūvis, žiūrovų bus koks milijonas, nes jau dabar plaukė turistai iš visų pasaulio kampų į siaurą Floridos pusiasalį. Europa ėmė emigruoti į Ameriką.

Tačiau, reikia pasakyti, kad iki šio laiko atvykusių smalsumas nebuvo pilnai patenkintas. Daugelis tikėjosi stebėti liejimo procedūrą, o tepamatė vien dūmų debesį. Tai buvo per maža jų godžioms akims, bet Barbikenas nesutiko leisti pašaliniams stebėti tą operaciją. Per tai kilo nepasitenkinimas, burnojimas, buvo kaltinamas pirmininkas, vadinamas despotu, o jo elgesys apšauktas „neamerikietišku". Prie Stonzhilio aptvaros buvo bekyląs maištas, tačiau Barbikenas nepakeitė savo nutarimo.

Nuliedinus kolumbiadą, jau buvo nebeįmanoma laikyti uždarus vartus; tai būtų buvę nemandagu, o, be to, ir neprotinga įžeidinėti visuomenės jausmus. Barbikenas atidarė aptvarą, ir kiekvienas galėjo įeiti, tačiau, praktiškos prigimties paskatintas, nutarė pasipelnyti iš publikos smalsumo.

Žinoma, stebėti milžinišką kolumbiadą buvo įdomus dalykas, bet nusileisti į jos gelmę, buvo žemiškos laimės nec plus ultra[1] kiekvienam amerikiečiui. Nebuvo nei vieno smalsuolio, kuriam nebūtų buvę malonu aplankyti tą metalinę bedugnę. Garo mašinos sukama gervė kilnojo keltuvą, kuris patenkino lankytojų smalsumą. Kilo tikras furoras! Moterys, vaikai, seneliai, visi jautė nesuvaldomą norą ištirti milžiniškos kolumbiados gelmes, pažinti jos paslaptis. Už nusileidimą buvo nustatytas mokestis penki doleriai vienam žmogui, tačiau kad ir kokia aukšta buvo kaina, lankytojų antplūdis buvo toks didelis, kad per visus du mėnesius prieš didįjį bandymą Patrankos klubo kasa gavo beveik pusę milijono dolerių.

Nereikia nei sakyti, kad pirmieji kolumbiados lankytojai buvo Patrankos klubo nariai, kuriems ta garbė teisėtai priklausė. Ši šventė buvo paskirta rugsėjo 25 dieną. Garbės kabinoje nusileido pirmininkas Barbikenas, Mastonas, majoras Elfistonas, generolas Morganas, pulkininkas Blemberis, inžinierius Merčisonas ir kiti pasižymėję Patrankos klubo nariai. Iš viso dešimt žmonių. Buvo gana karšta to ilgo metalinio vamzdžio dugne. Visi silpo nuo tvankumo! Bet užtai koks džiaugsmas! Koks malonumas! Ant masyvaus akmeninio kolumbiados dugno stovėjo dešimčiai žmonių padengtas stalas, apšviestas a giorno[2] stipria elektros šviesa. Gausūs ir kvapūs valgiai leidosi tartum iš dangaus ir rikiavosi ant stalo priešais puotaujančius, o geriausias prancūzų vynas upėmis tekėjo per tą puotą devyni šimtai pėdų po žeme.

Daug linksmybės ir triukšmo buvę puotoj. Tostai skambėjo po tosto. Gėrė už žemės gaublį, už jos paly-

---

[1] Kraštutinė riba (*lot.*).
[2] Dienos šviesa (*ital.*).

dovą, gėrė už Patrankos klubą ir už Jungtines Valstijas, gėrė už Mėnulį, už Febę, Dianą, Selenę, nakties šviesulį, už „taikų dangaus keliautoją". Visi tie valiavimai, sustiprinti didelio metalinio vamzdžio, sklido į žemės paviršių, tartum perkūno trenksmas, ir minia, apstojusi Stonzhilį, prisijungė savo širdimis ir šūkiais prie dešimtuko, pasislėpusio milžiniškos kolumbiados gelmėje.

Mastonas nebesitvėrė savo kaily, sunku pasakyti, ar jis daugiau rėkavo, negu gestikuliavo, ar daugiau gėrė, negu valgė. Šiaip ar taip, jis nebūtų atidavęs savo vietos už visą karalystę, „net jeigu patranka tuo metu būtų buvus užtaisyta ir šovus, o jį patį, sudraskytą gabalėliais, būtų išmetę į planetinę erdvę".

XVII SKYRIUS

TELEGRAMA

Patrankos klubo pradėtieji didieji darbai buvo, galima sakyti, baigti, o dar liko du mėnesiai iki tos dienos, kai bus paleistas sviedinys į Mėnulį. Nekantriai visuomenei tie du mėnesiai turėjo pasirodyti ilgi, tartum metai. Iki šiol kiekviena darbų smulkmena buvo kasdieną skelbiama laikraščiuose, kuriuos godžios akys ryte rijo, tačiau dabar kilo pavojus, kad nebebus naujų sensacijų, kurias galima būtų patiekti smalsuoliams, ir kiekvienas bijojo, kad neturės kasdien dėl ko jaudintis.

O atsitiko visai priešingai. Visai nelauktas, nepaprastas ir neįtikėtinas įvykis vėl suaudrino aprimstančią žmonių vaizduotę. Sujudo visas pasaulis.

Lapkričio 30 dieną, trečią valandą keturiasdešimt minučių vakaro, Barbikeno vardu atėjo telegrama, kuri buvo perduota povandeniniu kabeliu, nutiestu iš Va-

lensijos (Airija) per Niufaundlendą į Amerikos krantą.

Pirmininkas Barbikenas atplėšė voką ir perskaitė telegramą. Kad ir kaip jis mokėjo valdytis, beskaitant tuos dvidešimt žodžių, jo skruostai pabalo ir akys aptemo.

Štai telegramos tekstas, kuris dabar saugomas Patrankos klubo archyve.

Prancūzija, Paryžius, lapkričio 30, 4 val. ryto
Barbikenui, Tampa. Florida.
Jungtinės Valstijos

Pakeiskite apvalią bombą cilindriniu-kūginiu sviediniu. Skrisiu viduje. Atvykstu garlaiviu „Atlanta".

Mišelis Ardanas

XVIII SKYRIUS

„ATLANTOS" KELEIVIS

Jeigu ši stulbinanti žinia būtų atskriejusi ne telegrafo laidais, o atėjusi paštu užklijuotame voke, ir jeigu jau prancūzų, airių, Niufaundlendo ir amerikiečių pašto tarnautojai nebūtų žinoję telegramos turinio, Barbikenas nebūtų dvejojęs nė minutės. Bijodamas sukompromituoti savo projektą, jis būtų nutylėjęs apie tą laišką.

Ši telegrama galėjo būti kokia nors mistifikacija, ypač kad ją siuntė prancūzas. Kokiam drąsuoliui galėjo ateiti į galvą mintis leistis į tokią kelionę? O jeigu toks žmogus atsirado, tai ar jis ne beprotis, kurio vieta greičiau beprotnamy, o ne sviediny?

Tačiau telegrama jau buvo žinoma, nes telegrafistai nėra linkę laikyti paslapčių, ir Mišelio Ardano pasiūlymas jau plito įvairiuose Jungtinių Valstijų štatuose. Todėl ir Barbikenui nebebuvo jokios prasmės tylėti. Jis

surinko visus savo kolegas, gyvenančius Tampoje, ir, nepareiškęs nei savo nuomonės, nei kokių nors abejonių dėl telegramos, ramiai perskaitė trumpą tekstą.

— Negalimas daiktas!

— Neįtikėtina!

— Tikras pokštas!

— Šaiposi iš mūsų!

— Juokinga!

— Nesąmonė!

Kelias minutes netilo šauksmai, reiškią abejonę, nepasitikėjimą, kvailystę bei beprotybę su įprastiniais tokiais atvejais gestais. Vieni šypsojosi, kiti juokėsi, treti trūkčiojo pečiais arba garsiai kvatojo — kiekvienas pagal savo nuotaiką. Tiktai vienas Mastonas nudžiugęs sušuko:

— Bet juk tai puiki idėja!

— Tikrai,— atsakė jam majoras,— tačiau, jeigu ir ateina kartais į galvą tokios idėjos, tai dar nereiškia, kad jas galima įgyvendinti.

— O kodėl ne? — atkirto greitai Patrankos klubo sekretorius, pasiryžęs pradėti diskusiją, tačiau neatsirado norinčių su juo ginčytis.

Tuo tarpu Mišelio Ardano vardas jau skambėjo Tampos mieste. Atvykusieji ir vietiniai gyventojai nustebę žvalgėsi, klausinėjo vienas kitą ir šaipėsi ne tiek iš to europiečio, kurį laikė mitu-chimera, kiek iš Mastono, patikėjusio ta legendarine būtybe. Kai Barbikenas pasiūlė paleisti sviedinį į Mėnulį, kiekvienas tą sumanymą laikė natūraliu, įgyvendinamu, tikrai įdomiu balistikos klausimu. Bet kai protinga būtybė pasisiūlė skristi sviedinyje, leistis į tokią negirdėtą kelionę, tas sumanymas atrodė nerealus, pokštas arba farsas, anglai tai pavadintų „humbug", o mes tą žodį galėtume išversti „antimi".

Šaipėsi žmonės be perstojo iki vėlyvo vakaro, ir galima tvirtinti, kad visa Amerika kaip pamišusi kvatojosi visą tą dieną,— neįprasti dalykai šalyje, kur patys neįtikėtiniausi sumanymai randa gynėjų, pasekėjų ir bendrininkų.

Tačiau Mišelio Ardano pasiūlymas, kaip ir kiekviena nauja idėja, sujudino daugelį protų. Jis baisiai nesiderino su įprasta galvosena. „Kaip anksčiau tokia idėja niekam į galvą neatėjo!" Nauja tema per savo keistumą visus apsėdo lyg įkyri idėja. Apie įvykį imta galvoti. Argi maža būta pavyzdžių, kai iš vakaro išjuoktos idėjos, rytojaus dieną būdavo puikiai įgyvendinamos! Kodėl gi ta kelionė į Mėnulį negalėtų kurią nors dieną įvykti? Bet vis dėlto žmogus, panoręs rizikuoti gyvybe, beprotis, ir kadangi jo pasiūlymas negalėjo būti rimtai priimtas, jis būtų geriau tylėjęs ir nejaudinęs viso krašto savo juokingais svaičiojimais.

Pirmiausia, ar iš tikrųjų egzistuoja šis žmogus? Tai dar buvo didelis klausimas! Mišelio Ardano vardas Amerikoje buvo žinomas. Tai europiečio, pagarsėjusio drąsiais sumanymais, vardas. Pagaliau ši telegrama, pasiųsta per Atlanto gelmes, tas laivo nurodymas, kuriuo turėjo atplaukti prancūzas, tiksli atvykimo data — dėl visų tų aplinkybių pasiūlymas atrodė realus. Reikėjo viską išsiaiškinti. Iš pradžių pradėjo būriuotis pavieniai žmonės, būreliai iš smalsumo jungėsi į didesnį būrį, panašiai kaip jungiasi atomai, traukos veikiami, į molekules, ir galų gale susidarė didelė minia, kuri ir patraukė pirmininko Barbikeno būsto link.

Barbikenas po telegramos atėjimo dar nebuvo pasisakęs, Mastono nuomonei jis buvo abejingas: nei pritarė, nei smerkė. Barbikenas tylėjo, laukdamas tolesnių įvykių, tačiau jis matė visuomenės nerimą ir dabar nepatenkintas žvelgė į Tampos gyventojus, susirinkusius

po langais. Greitai pasigirdo murmėjimas, šūkavimai, ir Barbikenas turėjo pasirodyti. Kaip matome, jam teko ne tik garsių žmonių pareigos, bet ir jų nemalonumai.

Barbikenas pasirodė. Visi nuščiuvo. Vienas miestietis išėjo į priekį ir stačiai paklausė:

— Ar tiesa, kad telegramoje minimas žmogus, vardu Mišelis Ardanas, jau plaukia į Ameriką? Taip ar ne?

— Mano ponai,— atsakė jiems Barbikenas,— aš tiek žinau, kiek ir jūs.

— O reikia sužinoti! — pasigirdo nekantrūs balsai.

— Ateis laikas ir sužinosime,— atsakė šaltai pirmininkas.

— Negalima, kad kraštas taip ilgai būtų laikomas nežinioje,— vėl prabilo oratorius.— Ar jūs pakeitėte sviedinio brėžinius kaip nurodyta telegramoje?

— Dar ne, mano ponai, tačiau jūsų teisybė, reikia išaiškinti tą dalyką. Telegrafas visus sukėlė ant kojų, tegu jis ir aiškina.

— Į telegrafą, į telegrafą! — ėmė šaukti minia.

Barbikenas išėjo į gatvę ir, lydimas didžiausio sambūrio, pasuko į telegrafo stotį.

Kelioms minutėms praslinkus, buvo pasiųsta telegrama laivininkystės bendrovės pirmininkui Liverpulyje. Telegramoje buvo prašoma atsakyti į tokius klausimus:

1. Koks yra laivas „Atlanta"? Kada jis išplaukė iš Europos? Ar plaukia tuo laivu prancūzas, vardu Mišelis Ardanas?

Po dviejų valandų Barbikenas gavo tikslų atsakymą, kuris nebegalėjo kelti abejonės.

„Garlaivis „Atlanta" spalio 2 dieną išplaukė iš Liverpulio į Tampą, jame yra prancūzas, keleivių knygoje užrašytas Mišelio Ardano vardu."

Kai pirmininkas perskaitė telegramą, kuri patvirtino pirmąją, jo akys sužibo, kumštys susigniaužė, ir jis sumurmėjo:

„Vadinasi, tiesa! Visai galimas daiktas. Prancūzas egzistuoja ir už penkiolikos dienų jis bus čia! Bet juk jis beprotis, padūkėlis! Niekados aš nesutiksiu..."

O vis dėlto tą patį vakarą jis nusiuntė „Bredvilio ir K°" firmai prašymą, kad iki naujo įsakymo nutrauktų bombos liedinimą.

Ir kaip aprašyti visą Ameriką apėmusį susijaudinimą, tą sensaciją, kuri nustelbė kadaise Barbikeno pranešimo sukeltą triukšmą? Kaip pakartoti visa tai, ką rašė Jungtinių Valstijų laikraščiai, kaip jie sutiko naujieną ir kaip liaupsino senojo kontinento heroјų? Kaip pavaizduoti tą karštligę, kurios apimti žmonės skaičiavo valandas, minutes, sekundes iki Mišelio Ardano atvykimo? Kaip duoti nors mažiausią supratimą apie tuos iškankintus smegenis, kuriuos buvo apsėdusi vienui viena mintis? Kaip pavaizduoti tas dideles permainas: darbų sustojimą įmonėse, maišatį biržoje, tuos laivus, sustojusius uoste ir laukiančius „Atlantos". Kaip aprašyti garlaivių, burlaivių, pramoginių jachtų, katerių ir kitų įvairaus tipo ir tonažo laivų susigrūdimą Espiritu Santo įlankėlėje? Kaip suskaičiuoti tuos tūkstančius smalsuolių, kurių didžiulė armija įsitaisė palapinėse už miesto ir padidino Tampos gyventojų skaičių bent keturis kartus? Visa tai pavaizduoti ne žmogaus jėgoms, todėl aš nei nebandysiu.

Spalio 20 dieną, devintą valandą ryto, Bahamos kanalo semaforai pranešė pasirodžius horizonte tirštus dūmus. Dar už dviejų valandų didelis garlaivis pasikeitė signalais su tais semaforais. Tučtuojau „Atlantos" vardas buvo praneštas į Tampą. Už keturių valandų anglų garlaivis įplaukė į Espiritu Santo įlankėlę.

Penktą valandą jis visu greičiu įplaukė į Hilsboro reidą. Šeštą — jis jau metė inkarą Tampos uoste.

Dar nespėjo inkaras įsmigti į smėlėtą dugną, o jau penki šimtai laivelių apsupo „Atlantą" ir paėmė jį šturmu. Barbikenas pirmasis užšoko ant denio ir balsu, kuriame jautėsi slepiamas susijaudinimas, sušuko:

— Mišelis Ardanas!

— Esu! — atsakė žmogus, palypėjęs ant juto.

Barbikenas, sukryžiavęs ant krūtinės rankas, įsmeigė akis į „Atlantos" keleivį.

Tai buvo kokių keturiasdešimt dvejų metų vyras, aukšto ūgio, tačiau kiek pakumpęs kaip kariatidės, savo pečiais remiančios balkonus. Jis turėjo didelę galvą ir kartkartėmis kresteledavo rudus, tarsi liūto karčiai, plaukus. Apvalus veidas, platūs žandikauliai, pasišiaušę ūsai, skruostai apaugę rusvu pūkeliu ir apvalios, trumparegės, kiek suglumusios akys darė jį panašų į katiną. Tačiau nosies linija buvo drąsi, lūpos turėjo ypatingai malonią išraišką, o protinga, aukšta kakta buvo išvagota raukšlių, tarsi nuolat dirbamas laukas. Pagaliau galingas liemuo tvirtai uždėtas ant ilgų kojų, muskulingos judrios rankos, tvirta eisena — visa tai rodė, kad tas europietis yra šaunus vaikinas, kurį gamta, metalurgų kalba tariant, kalte nukalė.

Lavatero ir Grasiole pasekėjai būtų lengvai išskaitę iš jo kaukolės formos ir veido bruožų būdo kovingumą, tai yra drąsą pavojuje ir užsispyrimą kovoje su kliūtimis, jie taip pat būtų pastebėję nuoširdumą ir smalsumą, įgimtą veržimąsi prie viso, kas nepaprasta, bet užtai nebūtų radę nė truputėlio gobšumo, to noro krauti materialines vertybes.

Norėdami užbaigti išviršinį „Atlantos" keleivio paveikslą, turime dar aprašyti jo plačius, bet jam gerai stovinčius rūbus. Jo apsiaustui ir kelnėms reikėjo tiek

daug medžiagos, kad Mišelis Ardanas pats save vadino „mirtis audeklui". Laisvai užrištas kaklaraištis, atlapa apykaklė, iš po kurios buvo matyti tvirtas kaklas, o ant judrių rankų visada buvo atsegtos marškinių rankovės. Jautei, kad tas žmogus nesušals ir didžiausiam šalty ir nestings niekados iš baimės pavojaus valandą.

Net „Atlantos" denyje jis nenustygo vietoj, „tartum laivas, nutrūkęs nuo inkaro",— kaip sako jūrininkai, jis vaikščiojo minioje gestikuliuodamas, kiekvieną vadindamas „tu" ir nervingai grauždamas nagus. Tai buvo originalas, kurį tvėrėjas sukuria įkvėpimo valandą ir tučtuojau sudaužo jo liedinio formą.

Iš tikrųjų Mišelio Ardano asmenybė davė medžiagos psichologiniams stebėjimams ir analizei. Šis nuostabus žmogus buvo linkęs į hiperbolę ir dar neišaugęs iš tų metų, kai mėgstama vartoti būdvardžius tik aukščiausio laipsnio. Daiktai jo akyse atsispindėjo didesni, negu iš tikrųjų buvo, todėl ir jo idėjos buvo drąsios — jis viską matė padidintą, išskyrus sunkumus ir žmones.

Tai buvo turtingos prigimties menininkas, sąmojingas vaikinas, kuris vengė gražbylystės, tačiau vikriai kaip fechtuotojas mesdavo tinkamą žodį. Diskusijose jis nepaisė logikos ir taisyklingų silogizmų, kurių nebuvo tvirtai išmokęs, o turėjo savus metodus. Užsispyręs priešgina, jis mesdavo savo priešininkui tokius „ad hominem" [1] argumentus, kuriems negalima buvo prieštarauti ir mėgdavo ginti ragais ir nagais beviltiškiausias bylas.

Be kitų savo keistenybių — jis vadino save „šauniu neišmanėliu" kaip Šekspyras, gyrėsi neapkenčiąs mokslininkų, „kurie tik skaičiuoja taškus, kai mes rungtyniaujame",— sakė jis. Tai buvo čigonas, besibastąs

---

[1] Asmeninio charakterio (*lot.*).

stebuklų šaly, mėgstąs nuotykius, bet jų neieškąs, tikras pramuštgalvis, Faetonas, lekiąs saulės vežime, Ikaras, tačiau su atsarginiais sparnais. Pagaliau Mišelis Ardanas nebijojo rizikuoti gyvybe, jis pakelta galva ėjo į pavojingiausius bandymus, pasiruošęs deginti savo laivus kaip Agatoklis; jis visuomet buvo pasiruošęs nusisukti sprandą, tačiau kaip tas vaikų žaisliukas-stovukas vis atsistodavo ant kojų.

Vienu žodžiu jo devizas buvo toks: „Kad ir kas bebūtų!"— ir negalimų dalykų meilė buvo jo „ruling passion"[1] kaip yra gražiai išsireiškęs Poupas.

Tačiau to ryžtingo vaikino dorybės turėjo ir ydų. Sakoma: „kas nerizikuoja, tas nieko neturi",— Ardanas dažnai rizikavo, tačiau beveik nieko neturėjo. Tai buvo pinigų švaistytojas — bedugnė Danaidžių statinė. Jis buvo visiškai nesavanaudis, ir audringi jo širdies polėkiai nenusileido jo karštos galvos idėjomis. Būdamas jautrus, riteriškas, kilniaširdis, jis galėjo pasigailėti aršiausio savo priešo ir išlaisvinti negrą, pats parsiduodamas į vergiją.

Prancūzijoje ir Europoje visi pažino tą šviesų ir neramų žmogų. Šimtabalsis gandas užkimo, be paliovos apie jį kalbėdamas. Jis gyveno lyg stikliniame name, nes visas pasaulis žinojo jo intymiąsias gyvenimo paslaptis. Mišelis Ardanas turėjo didelę kolekciją priešų, tai buvo žmonės, kuriuos jis buvo pastūmęs, užgavęs ar žiauriai parbloškęs, besiskindamas sau kelią minioje.

Tačiau jis buvo visuomenės mėgiamas ir su juo buvo elgiamasi kaip su išpaikintu vaiku. Jis buvo žmogus, kurį, kaip sako, galima atstumti arba priimti, ir jis buvo priimtas toks, koks yra. Visi domėjosi jo drąsiais sumanymais ir sekė susirūpinę jo likimą. Buvo žinoma, kad

---

[1] Didžioji aistra (*angl.*).

jis beprotiškai drąsus! Kai kažkuris draugas norėjo jį sulaikyti nuo pavojingo žingsnio, pranašaudamas katastrofą, jis šyptelėjęs pasakė, kad „miškas sudega tik nuo savo paties medžių...", ir nežinojo pacitavęs vieną iš gražiausių arabų priežodžių.

Toks buvo „Atlantos" keleivis, be galo judrus, amžinai degąs vidine ugnim, amžinai įsiaudrinęs. Gal būt, jį jaudino mintis, kam jis ryžosi tokiam žygiui Amerikoj, bet jis apie tai negalvojo — stačiai tokia jau buvo jo nervų sistema.

Sunku įsivaizduoti du didesnius kontrastus, kaip tų dviejų individų: prancūzo Mišelio Ardano ir jankio Barbikeno, o vis dėlto abu turėjo daug bendro,— abu buvo ryžtingi, drąsūs ir narsūs vyrai, tik kiekvienas savaip.

Neilgai teko Patrankos klubo pirmininkui stebėti savo varžovą, kuris savo sumanymu jį jau buvo nustūmęs į antrą vietą. Tučtuojau pasigirdo minioje „valio" ir „vivat!" Šūkiai netilo, ir entuziazmas buvo toks nuoširdus, kad Mišelis Ardanas, paspaudęs apie tūkstantį rankų, vos nepraradęs visų savo dešimties pirštų, pagaliau turėjo pabėgti į kajutę.

Barbikenas, nieko nepasakęs, nusekė paskui.

— Tai jūs Barbikenas? — paklausė jo Mišelis Ardanas, kai jie pasiliko vieni du, ir tai tokiu tonu, tartum jie būtų buvę draugai dvidešimtį metų.

— Taip,— atsakė Patrankos klubo pirmininkas.

— Na, tai sveikas, Barbikenai. Kaip sekasi? Labai gerai? Na, tai puiku! tai puiku!

— Ir jūs pasiryžęs skristi? — paklausė Barbikenas be jokios įžangos.

— Be abejonės.

— Ir niekas jūsų nesulaikys?

— Niekas. Ar jūs pakeitėte savo sviedinio formą, kaip nurodžiau telegramoje?

— Aš laukiau jūsų atvykstant. Tačiau ar jūs gerai viską apgalvojote? — paklausė po valandėlės Barbikenas.

— Ar apgalvojau? Argi aš turiu laiko galvoti? Man pasitaiko proga nuskristi į Mėnulį, ir aš ja naudojuos, štai ir viskas. Man atrodo, čia neverta daug galvoti.

Barbikenas rijo akimis tą žmogų, kuris kalbėjo apie skridimą į Mėnulį paprastai ir nerūpestingai, o svarbiausia be mažiausio nerimo.

— Ar jūs turite kokį nors planą,— paklausė Barbikenas,— sugalvojote, kaip jį įvykdyti?

— Turiu puikų planą, mano brangusis Barbikenai. Bet žinote, ką pasakysiu? Aš norėčiau papasakoti savo sumanymą viešai, visiems žmonėms, kad daugiau nereikėtų apie tai kalbėti. Tokiu būdu išvengsiu kartojimo. Jeigu nesugalvosite tinkamesnio būdo, sušaukite savo draugus, kolegas, visą miestą, visą Floridą, visą Amerikiką, jeigu norite, ir rytoj aš būsiu pasiruošęs atskleisti savo planus ir atsakyti į visus klausimus. Būkite ramūs, aš gerai pasiruošęs. Sutinkate?

— Sutinku! — atsakė Barbikenas.

Tai taręs, pirmininkas išėjo iš kajutės ir pranešė miniai Mišelio Ardano pasiūlymą. Jo žodžiai buvo sutikti džiaugsmo šūkiais. Viskas pasidarė aišku. Rytoj kiekvienas galės atsižiūrėti iki valiai to europiečio didvyrio. Tačiau kai kurie užsispyrę žiūrovai nenorėjo palikti „Atlantos" ir liko nakvoti ant denio. Tarp jų buvo ir Mastonas, iš anksto įsukęs savo geležinį protezo kablį į juto turėklą ir būtų prireikę sverto jį iš ten išplėšti.

— Tai didvyris, tai didvyris! — šaukė jis įvairiais tonais,— o mes tik bobelės, palyginus su tuo europiečiu!

O Patrankos klubo pirmininkas, pataręs lankytojams išsiskirstyti, grįžo į Ardano kajutę ir buvo ten, kol garlaivio varpas išmušė dvylika.

Tada abu vyrai, besivaržą dėl garbės, karštai paspaudė vienas kitam ranką, ir Mišelis Ardanas jau sakė Barbikenui „tu".

XIX SKYRIUS

MITINGAS

Kitą rytą nekantriai publikai pasirodė, kad saulė teka labai vėlai. Buvo kalbama, kad tai esanti nedovanotina tinginystė, nes juk jai šį kartą tenka šviesti iškilmingai šventei.

Barbikenas, bijodamas, kad kas neduotų Mišeliui Ardanui nekuklių klausimų, norėjo pakviesti mažą skaičių išrinktųjų, pavyzdžiui, tik Patrankos klubo narius. Bet lengviau būtų buvę užtvenkti Niagarą! Taigi jam teko atsisakyti to sumanymo ir palikti savo naująjį draugą pačiam kovoti su visais netikėtumais, kurie jo laukė viešam susirinkime.

Nors Tampos naujosios biržos salė buvo milžiniška, tačiau atrodė negalėsianti sutalpinti visų dalyvių, nes numatytas susirinkimas žadėjo virsti tikru mitingu.

Todėl buvo parinktas platus laukas už miesto; reikėjo per kelias valandas sukonstruoti pastogę, kuri saugotų susirinkusius nuo karštų saulės spindulių; uoste stovį laivai noriai davė savo bures, virves, rėjas, atsarginius stiebus milžiniškai palapinei. Greitai didžiulis drobinis dangus pakilo virš išdegintos lygumos ir saugojo ją nuo dienos karščio.

Trys šimtai tūkstančių žmonių susirinko po ta pastoge, tris valandas jie kentė baisiausią karštį ir tvankumą, belaukiant prancūzo. Tik vienas trečdalis tos susirinku-

siųjų minios galėjo viską girdėti ir matyti, antrasis trečdalis menkai matė ir nieko negirdėjo, o kiti nieko nematė ir nieko negirdėjo, bet tai jiems nekliudė garsiai ploti oratoriui.

Trečią valandą pasirodė Mišelis Ardanas, lydimas žymiausių Patrankos klubo narių. Dešinę ranką jis buvo padavęs Barbikenui, kairiąją Mastonui, kuris švytėjo ir spinduliavo labiau už vidurdienio saulę.

Ardanas užlipo ant aukštos estrados, nuo kurios jo žvilgsnis aprėpė juodų cilindrų jūrą. Tačiau jis nė kiek nesumišo, nė kiek nepozavo, buvo linksmas, paprastas, malonus — jautėsi tarsi namie. Į garsius valiavimus jis atsakė grakščiai nusilenkdamas ir, rankos judesiu paprašęs nutilti, prabilo taisyklinga anglų kalba.

— Mano ponai! — pradėjo jis,— nors ir labai karšta, aš jus kiek sutrukdysiu, paaiškindamas savo projektą, kuris, kaip man atrodo, jus domina. Aš nesu nei oratorius, nei mokslininkas ir visai nesiruošiau kalbėti viešai, bet mano draugas Barbikenas man pasakė, kad tai jums suteiks malonumą, ir aš sutikau. Taigi klausykite manęs savo šešiais šimtais tūkstančių ausų ir atleiskite oratoriaus klaidas.

Ta paprasta įžanga, matyt, labai patiko susirinkusiems, nes visi iš karto suklego patenkinti.

— Ponai,— tęsė jis toliau,— rodykite laisvai savo pritarimą arba nepasitenkinimą. Taigi sutarta, aš pradedu. Pirmiausia nepamirškite, kad prieš jus stovi nemokša, visiškas neišmanėlis, net nesuprantąs, kokie sunkumai jo laukia. Taigi jam pasirodė, kad atsisėsti į sviedinį ir iškeliauti į Mėnulį yra visai paprasta, natūralu ir lengva. Anksčiau ar vėliau tokia kelionė turi įvykti. Juk susisiekimo priemonės visą laiką progresuoja. Žmogus pradėjo keliauti keturiomis, paskui vieną gražią dieną ėmė eiti dviem kojom, paskui pradėjo važinėti

ratais, po to fajetonu, vėliau — karieta, diližanu ir pagaliau traukiniu. Ir kas iš to išeina? Ateities vagonas bus patrankos sviedinys, o teisybę sakant, ar planetos nėra sviediniai. Juk tai sutvėrėjo paleisti milžiniški patrankų sviediniai. Bet grįžkite prie mūsų sviedinio. Kai kas iš jūsų, ponai, gali pagalvoti, kad kolumbiados sviedinio greitis bus be galo didelis. Visai ne! Žvaigždės skrieja daug greičiau, ir net mūsų Žemė, besisukdama aplink saulę, mus neša tris kartus sparčiau. Štai keli pavyzdžiai. Tiktai prašom man leisti skaičiuoti prancūzišku matu ljė, nes prie amerikiečių matų nepripratęs ir bijau suklysti.

Prašymas pasirodė labai paprastas, ir visi sutiko. Oratorius tęsė toliau:

— Štai, ponai, jums nurodysiu įvairių planetų judėjimo greitį. Turiu prisipažinti, kad ir nemokša būdamas, gerai žinau tas astronomijos smulkmenas; po dviejų minučių ir jūs būsite lygiai tokie mokyti, kaip ir aš. Žinokite, kad Neptunas nuskrieja penkis tūkstančius ljė per valandą, Uranas — septynis tūkstančius, Saturnas — aštuonis tūkstančius aštuonis šimtus penkiasdešimt aštuonis; Jupiteris vienuolika tūkstančių šešis šimtus septyniasdešimt penkis; Marsas — dvidešimt du tūkstančius vienuolika; Žemė — dvidešimt septynis tūkstančius penkis šimtus; Venera — trisdešimt du tūkstančius šimtą devyniasdešimt. Merkurijus — penkiasdešimt du tūkstančius penkis šimtus dvidešimt. Kai kurios kometos savo perihelyje pasiekia milijoną keturis šimtus tūkstančių ljė per valandą! Palyginus su jais, mes tikri slunkiai, lėti žmogeliai, mūsų sviedinio greitis neprašoks nė devynių tūkstančių devynių šimtų ljė, ir jis vis palaipsniui mažės. Sakykite, ar yra dėl ko džiūgauti. Argi dar neaišku, kad nebe toli tas laikas, kai žmonės šviesos bei elektros variklių pagalba pasieks dar didesnius greičius?

Niekas nei nemanė neigti tų Mišelio Ardano tvirtinimų.

— Mieli klausytojai, — tęsė jis, — jeigu pasikliausime ribotais protais, (kitokių žodžių jiems nerandu) žmonija liks užburtame rate ir bus pasmerkta vegetuoti ant Žemės rutulio, ir niekados nepakils į planetos erdves! Taip nebus! Žmonės skris į Mėnulį, skris į kitas planetas, skris į žvaigždes taip, kaip šiandien važiuojama iš Liverpulio į Niujorką — lengvai, greitai, saugiai. Visatos vandenynai greitai bus taip pat ištirti, kaip ir Mėnulio jūros! Nuotolis — sąlyginė sąvoka. Kiekvieną nuotolį galima sumažinti iki nulio.

Nors susirinkę ir labai buvo prielankūs tam prancūzų didvyriui, tačiau jo drąsios teorijos juos apstulbino. Mišelis Ardanas tai suprato.

— Atrodo, jūsų neįtikinau, mano mielieji šeimininkai, — tęsė jis, maloniai nusišypsojęs, — na, gerai — pagalvokime drauge. Ar žinote, per kiek laiko greitasis traukinys nueitų į Mėnulį? Per tris šimtus parų. Ne daugiau. Tai bus aštuoniasdešimt šeši tūkstančiai keturi šimtai dešimt ljė, bet ką tai reiškia? Tai nėra nei devynių kartų aplink Žemę, argi nebuvo jūreivių ir keliautojų, kurie yra daugiau kelio padarę per savo gyvenimą? Pagalvokite, aš būsiu kelyje tik devyniasdešimt septynias valandas. Argi jūs manote, kad Mėnulis taip toli nuo Žemės, jog reikia gerokai pasvarstyti prieš pradedant kelionę. Ką gi jūs pasakytumėt, jeigu tektų keliauti į Neptuną, kuris sukasi danguje vieną milijardą šimtą keturiasdešimt septynis milijonus ljė atstumu nuo saulės. Tai kelionė, į kurią mažai kas galėtų leistis, nors vienas kilometras tekainuotų penkis su. Pačiam baronui Rotšildui neužtektų milijardo bilietui, jam pritrūktų šimto keturiasdešimt septynių milijonų, ir jis turėtų sustoti pakely.

Toks įrodinėjimo būdas, atrodo, labai patiko susirinkusiems. Be to, Mišelis Ardanas, įsigilinęs į savo temą, kalbėjo su nepaprastu entuziazmu; jis jautė, kad auditorija klauso atsidėjus, ir kalbėjo toliau su giliu įsitikinimu:

— Taigi, mano draugai, tas nuotolis nuo Neptuno iki Saulės yra menkniekis, palyginus su žvaigždžių nuotoliais. Ir tikrai, norint suvokti žvaigždžių nuotolius, reiktų pradėti tokią skaičių numeraciją, kur mažiausias skaičius būtų devynių nulių, ir milijardą paimti vienetu. Atleiskite man, kad aš gilinuos į smulkmenas, bet jos mums turi gyvybinės reikšmės. Išklausykite, paskui patys spręskite! Centauro žvaigždyno žvaigždė Alfa yra nutolusi nuo mūsų aštuonis bilijonus ljė; Vega ir Sirījus — penkiasdešimt bilijonų; Arkturas — penkiasdešimt du bilijonus, Šiaurės Žvaigždė — šimtą septyniolika bilijonų, Ožiaragis — septyniasdešimt bilijonų, ir yra žvaigždžių, nutolusių nuo saulės milijardų milijardus ljė. Ar po to, kas pasakyta, betenka kalbėti apie nuotolį tarp saulės ir planetų, argi iš viso egzistuoja koks nuotolis? Tai apsirikimas! Tai melas! Pojūčių apgaulė! Ar žinote, ką aš galvoju apie tą pasaulį, kuris prasideda mūsų spinduliuojančia žvaigžde ir baigiasi Neptunu? Norite susipažinti su mano teorija? Ji visai paprasta! Man saulės sistemos pasaulis yra tvirtas vienalytis kūnas, jį sudarančios planetos spaudžia viena kitą, glaudžiasi, kuone susilieja viena su kita, ir nuotoliai tarp jų lygūs nuotoliui molekulių, kurios sudaro pačius standžiausius metalus, kaip antai: sidabrą, geležį ar platiną! Taigi aš turiu teisę tvirtinti ir kartoju su įsitikinimu, kuris jus visus labai sujaudins: „Nuotolis — tuščias žodis, — nuotolis neegzistuoja!"

— Gerai pasakyta! Bravo! Valio! — ėmė šaukti vie-

nu balsu visi susirinkusieji, įelektrinti kalbėtojo mostų, balso bei jo drąsaus samprotavimo.

— Ne! — sušuko Mastonas, perrėkdamas kitus, — nuotolių nėra!

Smarkiai gestikuliuodamas, jis neteko lygsvaros ir tik nenukrito nuo estrados. Vos-ne-vos susilaikęs, jis išvengė kritimo, kuris būtų buvęs akivaizdus įrodymas, jog nuotolis nėra tuščias žodis.

Tuo tarpu Mišelis Ardanas užsidegęs kalbėjo toliau:

— Mano draugai, manau, kad tas klausimas jau išspręstas. Jeigu aš jūsų neįtikinau, tai tik todėl, kad nedrąsiai įrodinėjau, mano argumentai buvo per silpni, nes man trūko teorinio pasiruošimo. Pagaliau, kaip ten bebūtų, aš kartoju, kad atstumas nuo Žemės iki jos palydovo iš tikrųjų tėra menkniekis ir nevertas didelio dėmesio. Aš nemanau labai perdėsiąs, tvirtindamas, kad greitai bus įrengti traukiniai iš vagonų-sviedinių, kur galima bus patogiai keliauti iš Žemės į Mėnulį. Nebus nei trinktelėjimų, nei kratymų, nei avarijų — traukiniai lėks tiesiai į tikslą —„bitės skridimu", kaip sako amerikiečių medžiotojai. Nepraeis nė dvidešimt metų, ir pusė Žemės gyventojų jau bus aplankę Mėnulį.

— Valio! Tegyvuoja Mišelis Ardanas! — ėmė šaukti visi, net ir mažiausiai įtikintieji.

— Tegyvuoja Barbikenas! — atsakydamas jiems, sušuko kuklusis oratorius.

Šitas garsus Barbikeno nuopelnų pripažinimas sukėlė ilgą plojimų audrą.

— Dabar, mieli draugai,— tęsė toliau Mišelis Ardanas,— gal turite kokių nors klausimų? Nors man, nemokšai, ir bus sunku atsakyti, bet aš pasistengsiu.

Iki šiol Patrankos klubo pirmininkas atrodė labai patenkintas diskusijų eiga. Mišelis Ardanas lakios vaiz-

duotės dėka puikiai dėstė savo abstraktinę teoriją. Bet reikėjo atitraukti Ardaną nuo praktinių klausimų, kuriuose jam būtų sunku susigaudyti. Barbikenas pasiskubino įsiterpti ir paklausė savo naująjį draugą, ar, jo nuomone, Mėnulyje ir kitose planetose esą gyvų būtybių.

— Duodi man sunkų klausimą, mano kilnusis pirmininke,— atsakė šypsodamasis oratorius.— Tačiau, jeigu aš neklystu, daugelis labai protingų vyrų, kaip antai: Plutarchas, Svedenborgas, Bernardenas de Sen Pjeras ir daugelis kitų, į tą klausimą atsakė teigiamai. Gamtos filosofijos požiūriu jie teisūs; aš irgi manau, kad pasaulyje nieko nėra nereikalingo, ir atsakysiu į tavo klausimą kitu klausimu, mano drauge Barbikenai, jeigu tik tuose pasauliuose galima gyventi, tai jie arba yra gyvenami, arba buvo gyvenami, arba dar bus gyvenami.

— Labai gerai! — šaukė klausytojai iš pirmosios eilės, o jų nuomonė buvo įstatymas kitiems.

— Sunku teisingiau ir logiškiau atsakyti,— pasakė Patrankos klubo pirmininkas.— Taigi klausimas gali būti statomas taip: ar kiti pasauliai gali būti gyvenami? Aš bent manau, kad gali.

— O aš esu įsitikinęs! — atsakė jam Mišelis Ardanas.

— Tačiau yra rimtų davinių, kad jie nėra gyvenami,— pasakė vienas iš susirinkimo dalyvių.— Daugelyje planetų gyvenimo sąlygos žymiai skiriasi nuo sąlygų Žemėje. Jeigu kalbėsime tik apie planetas, tai gyvybė arčiau Saulės esančiose planetose turėtų sudegti, o labiau nutolusiose sušalti.

— Aš labai gailiuosi, kad nepažįstu asmeniškai savo gerbiamojo oponento,— atsakė Mišelis Ardanas,— vis dėlto bandysiu jam atsakyti. Jo priekaištai yra rimti, bet aš manau, kad juos galima paneigti taip kaip ir

kitus įrodinėjimus, kad planetos negali būti gyvenamos. Jeigu aš būčiau fizikas, aš jam pasakyčiau, kad planetos, esančios arčiau saulės, apriboja temperatūrą mažiau išskirdamos vidinės šilumos, o labiau nutolusios planetos, priešingai, išskiria daugiau šilumos, ir tokiu būdu tų pasaulių paviršiuje susidaro palanki temperatūra egzistuoti organizmams, savo sandara panašiems į žemės gyventojus. Jeigu būčiau gamtininkas, aš jam pasakyčiau, kad daugelis žymių mokslininkų įrodė, jog žemės gyviai moka prisitaikyti prie labai skirtingų gamtos sąlygų. Juk žuvys kvėpuoja vandeny, kuriame negali gyventi kiti gyviai, amfibijos gali gyventi vandeny ir ore,— sunkiai išaiškinamas reiškinys! Kai kurie jūros gyventojai nardo vandens gelmėje, slegiami penkiasdešimt ir šešiasdešimt atmosferų; įvairūs vandens vabzdžiai, nejautrūs temperatūrai, sutinkami verdančiuose šaltiniuose ir lediniuose Arkties vandenyse. Pagaliau tenka pripažinti, kad gamta sudaro tiek įvairias, kartais nesuprantamas organizmams gyventi sąlygas, kad ją galima pavadinti visagale. Jeigu aš būčiau chemikas, aš jam pasakyčiau, kad aerolituose, tai yra kūnuose, susidariusiuose už Žemės sferos ribų, analizės keliu rasti grynanglio pėdsakai, kad ta substancija yra organinė, ir, kaip įrodė savo tyrimais Reichenbachas, yra buvusi gyvo organizmo dalimi. Pagaliau jeigu būčiau teologas, pasakyčiau, kad pagal apaštalo Povilo mokslą dieviškasis atpirkimas skiriamas ne vien mūsų Žemei bet ir kitiems visatos pasauliams. Tačiau aš nei teologas, nei chemikas, nei gamtininkas, nei fizikas. Taigi, visai nesuvokdamas didžiųjų visatos dėsnių, galiu tik pasakyti, kad nežinau, ar kituose pasauliuose yra gyvybė, ir kadangi nežinau, skrisiu į Mėnulį pažiūrėti!

Ar Mišelio Ardano teorijos priešininkas surado naujų argumentų — sunku pasakyti, nes minios triukšmin-

gos ovacijos nustelbė paskutiniuosius jo žodžius. Kai pagaliau nutilo pačios paskutinės susirinkusiųjų eilės, triumfuojantis oratorius taip toliau kalbėjo:

— Jūs puikiai suprantate, mano šaunieji jankiai, kad aš tik trumpai nušviečiau šį svarbų klausimą; aš visai nemanau skaityti jums viešą paskaitą ta plačia tema. Yra dar visa eilė argumentų, kad kituose pasauliuose galima gyventi. Apie tai nekalbėsiu. Leiskite pasakyti tik vieną dalyką. Žmonėms, kurie tvirtina, kad planetos negyvenamos, rekia atsakyti taip: — Jūsų bus teisybė, jeigu sugebėsite įrodyti, kad Žemė yra pati geriausia iš visų pasaulių, bet taip nėra, nors ir ką bekalbėtų Volteras. Žemė teturi vieną palydovą, o Jupiteris, Uranas, Saturnas, Neptunas po kelis. Šito jų pranašumo negalime nuneigti. Tačiau labiausiai mūsų Žemė nepatogi gyventi savo ašies palinkimu į orbitą. Iš čia dienų ir naktų nelygumas; iš čia ir nemaloni metų laikų įvairovė. Mūsų nelemtame Žemės rutulyje visuomet tai per karšta, tai per šalta; žiemą stingstame nuo šalčio, vasarą kenčiam nuo kaitros; tai slogų, plaučių uždegimų ir visokių peršalimų planeta. Kas kita Jupiteryje, kurio ašis yra labai mažai palinkusi, čia gyventojai gali džiaugtis pastovia temperatūra: Jupiteryje yra amžino pavasario, amžinos vasaros, amžino rudens ir amžinos žiemos zona. Kiekvienas Jupiterio gyventojas gali pasirinkti klimatą, kuris jam geriau patinka, ir visą gyvenimą nebijoti temperatūros kaitaliojimosi. Turite sutikti, kad Jupiteryje žymiai geresnės sąlygos gyventi, negu Žemėje, jau nekalbant apie jo metus, kurie yra lygūs dvylikai Žemės metų. Be to, aš įsitikinęs, kad tokiose nepaprastai puikiose sąlygose to laimingo krašto gyventojai yra aukštesnės būtybės, jų mokslininkai dar protingesni, jų artistai — talentingesni, jų nedorieji — ne tokie nedori, o gerieji dar geresni. Deja! Ko gi trūksta mūsų gaubliui,

kad jis pasiektų tokios pat tobulybės? Visai nedaug! Tiktai ašies, mažiau palinkusios į orbitą.

— Na ir kas! — pasigirdo energingas balsas,— sujungsime jėgas, išrasime mašinas ir ištiesinsime Žemės ašį!

Audringi plojimai sutiko tą pasiūlymą, kurio autorius buvo ne kas kitas, kaip Mastonas. Matyt, veržlusis sekretorius, paskatintas savo inžinieriško instinkto, užsimojo įvykdyti tą drąsų pasiūlymą. Tačiau reikia pripažinti, nes tai yra tiesa, kad dauguma pritarė jo sumanymui savo šūkiais, ir, be abejo, jeigu amerikiečiai būtų turėję atramos tašką, kurio reikalavo Archimedas, jie tikrai būtų sukonstravę svertą, kuriuo būtų pakėlę Žemę ir ištiesinę jos ašį. Deja, to atramos taško kaip tik ir trūko drąsiems mechanikams.

Kaip ten bebūtų, o „be galo praktiška" Mastono idėja turėjo milžinišką pasisekimą: diskusijos nutrūko kokiai penkiolikai minučių ir dar ilgai, labai ilgai po to susirinkimo, Amerikos Jungtinėse Valstijose buvo kalbama apie nuolatinio Patrankos klubo sekretoriaus drąsų pasiūlymą.

XX SKYRIUS

PUOLIMAS IR ATKIRTIS

Atrodė, kad tuo įvykiu turėjo baigtis diskusija. Sunku buvo ir sugalvoti geresnę pabaigą. Tačiau, sąmyšiui nurimus, pasigirdo tvirtai ir rūsčiai tariami žodžiai:

— Dabar, kai oratorius tiek daug laiko skyrė fantastiniams pasakojimams, ar negalėtų jis grįžti prie savo temos, mažiau nagrinėti teoriją ir daugiau nušviesti techninę kelionės pusę.

Visų žvilgsniai nukrypo į kalbantį. Tai buvo laibas, liesas vyras energingu veidu su amerikietiškai pakirpta barzda, vešliai želiančia po smakru. Pasinaudodamas susirinkime kilusia maišatim, jis pamažu prasiskverbė į pirmąją žiūrovų eilę ir, sukryžiavęs ant krūtinės rankas, įsmeigė savo drąsias, spinduliuojančias akis į mitingo didvyrį. Pasakęs savo pageidavimą, nepažįstamasis nutilo, ir atrodė, kad jo nejaudina nei tūkstančiai į jį nukreiptų žvilgsnių, nei nedraugiškas murmėjimas, sukeltas jo žodžių. Nesulaukęs iš karto atsakymo, jis pakartojo savo klausimą tuo pačiu aiškiu balsu ir dar pridūrė:

— Mes čia susirinkome kalbėti ne apie Žemę, bet apie Mėnulį.

— Jūsų tiesa, pone,— atsakė Mišelis Ardanas,— mes nukrypome nuo temos. Grįžkime prie Mėnulio.

— Pone,— vėl pradėjo nepažįstamasis,— jūs sakote, kad mūsų palydove yra gyvų būtybių. Aš sutinku. Tačiau jeigu egzistuoja selenitai, tai tie žmonės tikrai gyvena nekvėpuodami, nes aš perspėju jus, ir tai jūsų labui, kad Mėnulio paviršiuje nėra nei vienos molekulės oro.

Išgirdęs tokį tvirtinimą, Mišelis Ardanas krestelėjo savo rudus karčius — jis iš karto suprato, kad su tuo vyriškiu teks susiremti dėl esminių klausimų. Įsmeigęs žvilgsnį į priešininką, jis savo ruožtu paklausė:

— Štai kaip? Nėra oro Mėnulyje! Prašau pasakyti, kas tai tvirtina?

— Mokslininkai.

— Tikrai?

— Tikrai.

— Pone,— vėl pradėjo Mišelis,— meskime juokus į šalį. Aš labai gerbiu daug žinančius mokslininkus ir niekinu nieko neišmanančius.

— Argi yra ir tokių mokslininkų?

— Yra. Štai, pavyzdžiui, Prancūzijoje vienas mokslininkas matematiškai įrodė, kad paukštis negali skraidyti, o kito teorijos įrodinėja, kad žuvys neprisitaikiusios gyventi vandenyje.

— Aš nekalbu apie tokius mokslininkus, pone, ir galiu savo nuomonę paremti vardais, kuriuos ir jūs turėsite pripažinti.

— Jūs, pone, labai apsunkinsit vargšą nemokšą, kuris, antra vertus, tik ir trokšta ko nors išmokti.

— Kodėl gi jūs mokslo klausimus nagrinėjate tinkamai nepasiruošęs? — paklausė gana šiurkščiai nepažįstamasis.

— Kodėl? — atsakė Ardanas.— Nagi todėl, kad visuomet narsus yra tas, kuris nemato pavojaus! Aš nieko nežinau, tai tiesa, tačiau toje mano silpnybėje ir glūdi mano jėga.

— Jūsų silpnybė lygi beprotybei! — sušuko piktai nepažįstamasis.

— Tuo geriau, jeigu mano beprotybė nuves mane į Mėnulį! — atkirto prancūzas.

Barbikenas ir jo kolegos ryte rijo akimis tą įsibrovėlį, kuris taip drąsiai kritikavo jų projektą. Nei vienas iš Patrankos klubo narių jo nepažinojo, ir pirmininkas susirūpinęs sekė netikėta linkme pakrypusias diskusijas, žiūrėdamas į savo naująjį draugą kiek su baime. Susirinkusieji klausėsi atsidėję ir su nerimu, suprasdami, kad šiame ginče iškils visi pavojai, o gal ir tai, kad kelionė į Mėnulį negalima.

— Pone,— vėl pradėjo Mišelio Ardano priešininkas,— yra daug neginčijamų įrodymų, kad aplink Mėnulį visai nėra atmosferos. Aš galiu dar pasakyti a priori, kad jeigu Mėnulis ir būtų kada nors turėjęs atmosferą, tai jau seniai ją būtų pritraukusi Žemė. Ta-

čiau aš labiau esu linkęs duoti jums neginčijamus faktus.

— Duokite, pone,— atsakė Mišelis Ardanas labai mandagiai,— duokite, kiek tik jums patinka!

— Jūs žinote,— pasakė nepažįstamasis,— kad šviesos spindulys, eidamas per tokią terpę kaip oras, nukrypsta nuo tiesiosios linijos, kitaip tariant, jis lūžta. Na štai! Kai Mėnulis užstoja mums kai kurias žvaigždes, tai tų žvaigždžių spinduliai niekados nenukrypsta nuo tiesiosios linijos, tai yra nei truputį nelūžta, eidami pro Mėnulio diską. Tai yra aiškiausias įrodymas, kad Mėnulis neturi atmosferos.

Visi sužiuro į prancūzą: jei jis dabar tinkamai neatsikirs, pasekmės gali būti liūdnos.

— Tikrai,— atsakė jam Mišelis Ardanas,— tai jūsų stipriausias ir beveik vienintelis argumentas, ir net mokslininkui būtų nelengva jį atremti, aš galiu tik pasakyti, kad jūsų argumentas neturi lemiamos reikšmės, nes iki šio laiko nėra tiksliai išmatuotas kampinis Mėnulio diametras. Bet eikime toliau. Pasakykite man, mielas pone, ar jūs sutinkate, kad Mėnulio paviršiuje yra vulkanų.

— Užgesusių yra. Veikiančių nėra.

— Taigi visai logiška galvoti, kad tie vulkanai kažkada veikė.

— Aišku. Bet kadangi jie patys galėjo pasigaminti degimui reikalingą deguonį, tai jų išsiveržimai dar nėra atmosferos buvimo įrodymas.

— Eikime toliau,— atsakė Ardanas,— ir, palikę tuos argumentus, pažiūrėkime, ką rodo tiesioginiai stebėjimai. Aš jus perspėju, kad remsiuos žinomais mokslininkais.

— Remkitės.

— Taigi pradedu. 1715 metais gegužės 3 dieną astronomai Luvilis ir Helis, stebėdami užtemimą, pamatė Mėnulyje neįprastus švytėjimus. Tie greiti ir dažnai besikartoją šviesos blykstelėjimai buvo palaikyti audrų reiškiniais Mėnulyje.

— 1715 metais,— pasakė nepažįstamasis,— astronomai Luvilis ir Helis žemės atmosferos reiškinius, sukeltus bolidų ir meteorų, palaikė Mėnulio reiškiniais. Taip atsakė mokslininkai į tą jų pranešimą, ir aš jums tą patį kartoju.

— Eime toliau,— nė kiek nesumišęs atsakė Ardanas.— Juk ir Heršelis 1787 metais pastebėjo daugybę žibančių taškų Mėnulio paviršiuje.

— Be abejo, tačiau pats Heršelis neaiškina to fakto; tuo reiškiniu remdamasis, nesiryžo įrodinėti, kad Mėnulyje esama atmosferos.

— Geras atsakymas,— pagyrė Mišelis Ardanas savo priešininką,— aš matau, kad jūs labai stiprus selenografijoj.

— Labai stiprus, pone, ir aš dar pridursiu, kad gabiausieji astronomai, Beras ir Medleras, kurie gerai yra ištyrinėję Mėnulį, tvirtina, kad jo paviršiuje visiškai nėra oro.

Auditorija subruzdo, to mįslingojo asmens argumentai ją suaudrino.

— Eime dar toliau,— atsakė jam Mišelis Ardanas nuostabiai ramiai,— aš noriu priminti labai svarbų įvykį. Žinomas prancūzų astronomas Loseda, stebėdamas užtemimą 1860 metais liepos 18 dieną, konstatavo, kad Mėnulio užstoti Saulės disko kraštai atrodė suapvalinti ir apkarpyti. Šį reiškinį sukėlęs saulės spindulių lūžimas Mėnulio atmosferoje, ir negali būti kito aiškinimo.

— Ar tai tikras faktas? — paklausė gyvai nepažįstamasis.

— Visiškai tikras.

Auditorija vėl sujudo, pradžiuginta savo pamiltojo didvyrio sėkme. Nepažįstamasis tylėjo. Ardanas, nei kiek nesididžiuodamas savo laimėjimu, pasakė paprastai:

— Matote, brangus mano pone, kad negalima visiškai neigti atmosferos buvimo Mėnulio paviršiuje. Galimas daiktas, kad ta atmosfera praretėjus, neturi standumo, o vis dėlto mokslas pripažįsta, kad ji yra.

— Tik jau ne Mėnulio kalnuose, jūsų malonybe! — atkirto nepažįstamasis, nė nemanydamas pasiduoti.

— Ne, tačiau slėniuose oro sluoksnis kelių šimtų pėdų.

— Šiaip ar taip, jūs turite pasirūpinti atsargumo priemonėmis, nes tas mėnulio oras bus labai praretėjęs.

— O! Šaunusis pone, vienam žmogui nedaug tereikia, pagaliau, sykį atsidūręs ten aukštai, aš pasistengsiu jį tausoti ir kvėpuoti tik retais atvejais!

Auditorija pratrūko skardžiu juoku. Slaptingasis pašnekovas išdidžiai apžvelgė susirinkimą.

— Na štai,— toliau laisvai kalbėjo Mišelis Ardanas,— kadangi mudu sutinkame, jog Mėnulyje yra šiokia tokia atmosfera, turime pripažinti, kad ten yra tam tikras kiekis vandens. Ta išvada labai mane džiugina. Be to, leiskite man, mielasai mano pašnekove, pasakyti dar vieną samprotavimą. Mums tėra žinoma tik viena Mėnulio disko pusė, ir jeigu mažai oro yra toje pusėje, kuri į mus atkreipta, labai galimas daiktas, kad jo yra daug kitoje pusėje.

— Kodėl gi taip?

— Todėl, kad Mėnulis, Žemės traukiamas, įgavo kiaušinio formą, kurio mes matome smailųjį galą. Tą prielaidą patvirtina ir Hanseno apskaičiavimai, įrodę, kad Mėnulio svorio centras yra užpakaliniame jo pusru-

tulyje. Iš to galima padaryti išvadą, kad visa oro ir vandens masė turėjo būti sutraukta į kitą mūsų palydovo pusę dar pačią pirmąją pasaulio sukūrimo dieną.

— Gryna fantazija! — sušuko nepažįstamasis.

— Ne! Gryna teorija, paremta mechanikos dėsniais, ir, man rodos, sunku ją sugriauti. Todėl aš kreipiuosi į visus čia esančius ir prašau nubalsuoti klausimą: ar Mėnulyje galima tokia gyvybė, kokia yra Žemėje?

Trijų šimtų tūkstančių auditorija sutiko tą pasiūlymą audringais plojimais. Mišelio Ardano priešininkas norėjo dar kalbėti, bet niekas jo nesiklausė. Šauksmas ir grasinimai pasipylė ant jo kaip kruša.

— Gana, gana! — šaukė vieni.

— Varykit lauk tą įsibrovėlį! — kartojo kiti.

— Lauk! Lauk! — staugė įnirtusi minia.

Tačiau nepažįstamasis stovėjo tvirtai atsirėmęs į estradą ir nejudėdamas laukė, kol nurims audra, kuri nežinia kuo būtų baigusis, jei Mišelis Ardanas nebūtų jos nutildęs rankos mostu. Jis buvo labai riteriškas, negalėjo palikti savo varžovo vieno prieš tokią minią.

— Jūs norėjote pasakyti dar porą žodžių? — paklausė jis labai mandagiai.

— Taip! Šimtą, tūkstantį žodžių! — atsakė karščiuodamasis nepažįstamasis.— Arba ne — tik vieną žodį! Taip atkakliai veržtis į tokį bandymą gali tik...

— Žmogus neprotingas? Kaipgi galite jūs mane taip pavadinti? Argi aš nepaprašiau savo draugo Barbikeno apskritą bombą pakeisti cilindro formos sviediniu, kad netektų man suktis kelyje, kaip tai voverei ant rato?

— Ar jūs pagalvojote, nelaimingasis, kad baisioji atatranka, šaunant iš patrankos, sudraskys jus į gabalus.

— Mielas mano oponente, štai dabar jūs pataikėte, paminėjote tikrąjį ir vienintelį sunkumą. Tačiau aš pasi-

tikiu amerikiečių išradingumo genijumi ir tikiu, kad jie išspręs tą dalyką.

— Na, o karštis, kuris pakils sviedinyje, skrendant per atmosferą tokiu greičiu?

— Sviedinio sienos pakankamai storos, o aš gi akies mirksniu perskrisiu atmosferą.

— O maistas? O vanduo?

— Aš apskaičiavau galėsiąs jo pasiimti visiems metams, o juk mano kelionė truks tik keturias dienas.

— O oras? Kuo gi jūs kvėpuosite kelyje?

— Aš jo pasigaminsiu cheminiu būdu.

— O kritimo smūgis į Mėnulį, jeigu tik sviedinys į jį nukris?

— Tas smūgis bus šešis kartus silpnesnis už kritimo smūgį Žemėje, nes Mėnulio traukos jėga yra šešis kartus mažesnė.

— Bet jis bus pakankamai stiprus, kad jūs sudužtumėt kaip stiklas!

— O kas man sukliudys sumažinti kritimo greitį, paleidus tinkamu momentu raketas?

— Sakysime, visi sunkumai bus išspręsti, kliūtys nugalėtos ir viskas taip laimingai susiklostys, kad jūs nuskriesite į Mėnulį gyvas ir sveikas, bet kaip jūs grįšite atgal?

— Aš negrįšiu!

Šis atsakymas taip sujaudino savo paprastumu, kad auditorija neteko žado. Tačiau ta tyla bylojo daugiau, negu entuziastingi šauksmai. Nepažįstamasis pasinaudojo ta tyla ir prabilo paskutinį kartą:

— Jūs neišvengiamai užsimušite! — sušuko jis,— ir jūsų mirtis, kuri bus tik bepročio mirtis, nieko neduos mokslui.

— Tęskite, kilnusis nepažįstamasai, nes tikrai jūs labai maloniai pranašaujate.

— O! To jau per daug! — sušuko Mišelio Ardano priešininkas,— nežinau, kodėl tęsiu tą nerimtą diskusiją! Vykdykite savo beprotišką sumanymą! Ne jus čia reikia kaltinti!..

— O, prašom nesivaržyti!

— Kitas žmogus bus atsakingas už jūsų veiksmus!

— Kas gi? Prašau pasakyti! — paklausė Mišelis Ardanas įsakmiai.

— Nemokša, kuris suruošė tą neįvykdomą ir juokingą išmonę!

Buvo aišku, į ką taikoma. Barbikenas, pradėjus nepažįstamajam kalbėti, valdėsi iš visų jėgų, slopindamas pyktį, bet dabar, šitaip įžeistas, jis pašoko ir buvo bepuoląs priešininką, metusį jam iššūkį, tik staiga pasijuto nuo jo atskirtas.

Ūmai šimtai rankų pakėlė estradą ir iškilmingai nusinešė Patrankos klubo pirmininką ir Mišelį Ardaną. Nors tas didžiulis skydas ir buvo labai sunkus, bet nešėjai nuolat keitėsi, net ginčydamiesi ir kovodami už teisę savo pečiais paremti šį neįprastą triumfo vežimą.

Nepažįstamasis nepasinaudojo sąmyšiu ir nepabėgo. Pagaliau ar būtų galėjęs prasisprausti pro tokią susigrūdusią minią? Tikriausiai ne. Jis stovėjo pirmoje eilėje, sukryžiavęs ant krūtinės rankas, ir akimis rijo pirmininką Barbikeną.

Šis irgi nepametė jo iš akių, ir tų dviejų vyrų žvilgsniai susirėmė kaip virpančios špagos dvikovoje.

Džiaugsmingi minios valiavimai aidėjo tų triumfinių eitynių metu. Mišelis Ardanas mielai davėsi nešamas. Jo veidas spinduliavo. Kartais estrada lingavo ir suposi, tartum bangų blaškomas laivas, tačiau tie du mitingo didvyriai nebijojo supimo, jie stovėjo tvirtai, ir jų laivas be avarijų atvyko į Tampos uostą. Mišeliui Ardanui pagaliau pavyko ištrūkti iš paskutiniojo aistrin-

go garbintojo glėbio. Jis spruko į Franklino viešbutį, užsidarė savo kambaryje ir greitai krito į lovą, o tūkstantinė žmonių minia stovinėjo po jo langais.

Tuo pačiu metu tarp paslaptingojo nepažįstamojo ir Patrankos klubo pirmininko įvyko trumpas, rimtas ir lemiamas pasikalbėjimas.

Barbikenas, ištrūkęs nuo minios, stačiai nudrožė pas savo priešininką.

— Eime! — pasakė jis trumpai.

Nepažįstamasis nusekė paskui Barbikeną pakrantės link, ir greitai abu atsidūrė prie laivų statyklos Džons Folo gatvėje.

Čia du priešai pažiūrėjo vienas antram į akis.

— Kas jūs? — paklausė Barbikenas.

— Kapitonas Nikolis.

— Aš taip ir maniau. Iki šiol atsitiktinumas nebuvo pastatęs jūsų skersai mano kelio.

— Aš pats atsistojau.

— Jūs mane įžeidėte!

— Įžeidžiau viešai.

— Ir atsakysite už tą įžeidimą.

— Galiu tučtuojau.

— Ne. Aš noriu, kad tai liktų paslaptimi tarp mūdviejų. Trys mylios nuo Tampos yra Skersnou miškas. Ar žinote jį?

— Taip, žinau.

— Gal teiktumėtės ateiti į tą mišką rytoj, penktą valandą ryto.

— Sutinku, jeigu tą pačią valandą jūs ateisite iš kitos pusės.

— Ir jūs nepamiršite pasiimti ginklo? — paklausė Barbikenas.

— Tikiuos, kad ir jūs neužmiršite savojo,— atsakė Nikolis.

Po tų šaltai ištartų žodžių Patrankos klubo pirmininkas ir kapitonas išsiskyrė. Barbikenas grįžo namo, tačiau, užuot kelias valandas pailsėjęs, visą naktį sprendė Mišelio Ardano per mitingą duotą klausimą: kaip sušvelninti sviedinio atatranką.

XXI SKYRIUS

KAIP PRANCŪZAS TVARKO REIKALĄ

Kai pirmininkas ir kapitonas svarstė dvikovos sąlygas, tos baisios ir žiaurios dvikovos, kurioje abu priešininkai medžioja vienas antrą, Mišelis Ardanas ilsėjosi po triumfo. Nors žodis „ilsėjosi" ne visai čia tinkamas, nes amerikiečių lovos vargu ar bus minkštesnės už marmuro ar granito lentas.

Taigi Ardanas miegojo gana blogai. Vartydamasis nuo vieno šono ant kito, įsisupęs į paklodes lyg į vystyklus, jis svajojo, kaip savo sviedinyje pastatysiąs patogią kušetę. Staiga besvajojant pasigirdo baisus triukšmas, kažkas laužėsi pro duris, beldėsi kažkokiu geležiniu įrankiu. Tą triukšmą, taip neįprastą ankstyvą rytą, lydėjo susijaudinęs balsas:

— Atidarykite! — šaukė kažkas už durų,— vardan dangaus atidarykite!

Ardanas galėjo nepaklausyti tokio triukšmingo prašymo. Vis dėlto jis atsikėlė ir atidarė duris kaip tik tuo metu, kai jos jau buvo beišvirstančios nuo įsibrovėlio smūgių. Į kambarį įlėkė Patrankos klubo sekretorius. Bomba nebūtų įlėkusi taip paprastai, be jokių ceremonijų.

— Vakar vakare! — šaukė Mastonas ex obrupto [1],— per mitingą buvo viešai įžeistas mūsų pirmininkas! Jis

[1] Be įžangos (*lot.*).

iššaukė įžeidėją į dvikovą, o tas įžeidėjas yra ne kas kitas, kaip kapitonas Nikolis! Jie kausis šį rytą Skersnou miške. Aš viską sužinojau iš paties Barbikeno! Jeigu jį nudės — galas mūsų projektui! Reikia sustabdyti tą dvikovą! Tik vienas žmogus visame pasaulyje turi galios sulaikyti Barbikeną, o tas žmogus tai Mišelis Ardanas!

Kai Mastonas taip kalbėjo, Mišelis jo nepertraukė, neklausinėjo. Jis greit užsimovė savo plačias kelnes, ir nepraėjo nė dvi minutės, kai du Barbikeno draugai bėgo tekini į Tampos priemiestį.

Taip jiems beskubant, Mastonas pasakojo Ardanui, kas yra nutikę. Jis apsakė Barbikeno ir Nikolio neapykantos priežastis ir kad ta neapykanta yra nuo seno, paaiškino, kodėl draugų dėka kapitonas ir pirmininkas niekados nebuvo susitikę, dar pridūrė, kad tikroji tos neapykantos priežastis buvo šarvų ir sviedinio varžybos ir kad mitingo diskusija buvo tik ilgai Nikolio laukta proga suvesti senas sąskaitas.

Sunku sugalvoti ką nors baisesnio už amerikiečių dvikovą, kada abu priešininkai ieško vienas kito miškuose, tykodami už krūmų ir taikydamiesi nušauti priešą tankumyne kaip laukinį žvėrį. Kiekvienas, norįs kautis tokioje dvikovoje, turi turėti prerijų indėno savybes: sumanumą, gudrumą, išradingumą, sugebėjimą sekti pėdomis ir užuosti priešą. Mažiausia klaida, svyravimas, netikras žingsnis gali kainuoti gyvybę. Į tas dvikovas jankiai dažnai imasi medžioklinius šunis, ir kiekvienas priešas, kartu medžiotojas ir medžiojamasis žvėris, ištisas valandas klaidžioja miške ieškodami vienas antro.

— Velniai jūs, ne žmonės! — sušuko Mišelis Ardanas, kai jo bendrakeleivis vaizdžiai nupiešė amerikietiškos dvikovos vaizdą.

— Tokie jau esam...— kukliai atsakė Mastonas,— bet paskubėkime.

Kad ir kaip Mišelis Ardanas su Mastonu bėgo per rasotus slėnius, trypdami ryžių laukus, šokinėdami per upelius, jie tik pusę šešių atsirado prie Skersnou miško. Jau prieš pusvalandį Barbikenas turėjo būti įžengęs į mišką.

Pamiškėje dirbo senas medkirtys, raišiodamas į pundelius sukapotas malkas. Mastonas pribėgo prie jo šaukdamas:

— Ar neįėjo čia į mišką vyras su šautuvu? Pirmininkas Barbikenas... mano geriausias draugas...

Garbingasis Patrankos klubo sekretorius naiviai galvojo, kad jo pirmininką turi visi pažinti. Tačiau iš medkirčio veido atrodė, kad jis nieko nesupranta.

— Medžiotojas! — paaiškino Ardanas.

— Medžiotojas? Medžiotoją mačiau,— atsakė medkirtys.

— Seniai?

— Maždaug prieš valandą.

— Pavėlavom! — sušuko Mastonas.

— Ar jūs girdėjote šūvius? — paklausė Ardanas.

— Ne.

— Nei vieno šūvio?

— Nei vieno. Matyt, ne koks medžiotojas.

— Ką daryti? — susirūpino Mastonas.

— Reikia eiti į mišką, rizikuojant gauti ne mums skirtą kulką.

— O! Geriau tegu pataiko man į galvą dešimt kulkų, negu viena Barbikenui! — sušuko Mastonas balsu, kurio nuoširdumu negalima buvo abejoti.

— Na, pirmyn! — paragino Ardanas, tvirtai suspaudęs ranką draugui.

Po valandėlės abu draugai dingo tankumyne, kur glaudžiai susipynę augo didžiuliai kiparisai, figmedžiai, tulpiniai medžiai, alyvmedžiai, tamarindai, ąžuolai ir magnolijos. Per tų medžių susiraizgiusias šakas nieko nebuvo matyti. Mišelis Ardanas ir Mastonas ėjo greta, tyliai žengdami per aukštą žolę, skynė sau kelią tarp storų lianų ir akylai tyrė krūmus, susipynusias šakas ir miško lapiją, kas žingsnis laukdami išgirsti baisų šūvį. Indėnas būtų sugebėjęs sekti Barbikeno pėdomis, bet Ardanas ir Mastonas žengė aklai, sunkiai skindamiesi taką per miško tankmes.

Po valandos, veltui ieškoję, du draugai sustojo. Jie vis labiau nerimastavo.

— Matyt, jau viskas baigta! — vilties netekęs, ištarė Mastonas.— Toks žmogus, kaip Barbikenas, nesigriebs klastos, nespęs nei spąstų, nei kokių pinklių nesugalvos! Jis yra perdaug tiesus, perdaug drąsus. Jis ėjo pirmyn, tiesiai į pavojų, ir tikriausiai atsidūrė taip toli nuo medkirčio, kad šis neišgirdo šūvio.

— Bet mes! Mes, įžengę į mišką, turėjome išgirsti! — pasakė Mišelis Ardanas.

— O jeigu mes atėjome per vėlai! — sušuko, nevilties pagautas, Mastonas.

Mišelis Ardanas nebežinojo, ką atsakyti. Jiedu su Mastonu vėl ėmė slinkti toliau. Retkarčiais jie imdavo šaukti tai Barbikeną, tai Nikolį, tačiau nei vienas, nei antras neatsiliepė. Linksmų paukščių būreliai, pabaidyti triukšmo, purptelėdavo nuo šakų ir dingdavo tankmėj, ir išgąsdinti danieliai greitai sprukdavo per mišką.

Dar valandą jie ieškojo tankumyne. Didesnė dalis miško buvo išžvalgyta. Niekur nesimatė jokio dvikovininkų pėdsako. Jie pradėjo abejoti medkirčio žodžiais, ir Ardanas jau buvo beatsisakąs tuščiai ieškoti, bet staiga Mastonas stabtelėjo:

— Cit! Kažkas ten stovi! — pasakė jis.

— Kas?

— Stovi vyras! Jis visai nejuda. Šautuvo neturi... Ką jis ten daro?

— Ar tu jį pažįsti? — paklausė Mišelis Ardanas, nes jis pats buvo trumparegis ir miške itin blogai matė.

— Taip! Taip! Jis atsisuka,— atsakė Mastonas.

— Kas jis?

— Kapitonas Nikolis!

— Nikolis! — sušuko Mišelis Ardanas ir pajuto, kad jam smarkiai suspaudė širdį.

— Nikolis be ginklo! Taigi jam nebereikia bijoti savo priešininko?

— Eime pas jį,— pasakė Mišelis Ardanas,— reikia sužinoti, kas įvyko.

Paėjęs keliasdešimt žingsnių, Mišelis su draugu sustojo, norėdami įsižiūrėti į kapitoną. Jie tikėjosi pamatyti kraugerį, besidžiaugiantį pergale. Jį pamatę, apstulbo.

Tarp dviejų milžiniškų tulpinių medžių buvo ištemptas tankus tinklas, o jame, gailiai cypsėdamas, spurdėjo, sparneliais įsipainiojęs, mažytis paukštelis. Paukštgaudys, ištempęs tą lipnų tinklą, buvo ne žmogus, o ilgakojis balandžio kiaušinio didumo nuodingasis Floridos voras. Šlykštusis vabalas, sėlindamas prie savo grobio, matyt, pastebėjo besiartinantį baisų priešą ir paspruko į aukštas tulpinio medžio šakas.

Pasidėjęs šautuvą ant žemės ir visai užmiršęs pavojų, kapitonas Nikolis stengėti kuo švelniau išnarplioti paukštelį iš siaubingojo voratinklio. Pagaliau išnarpliojęs paleido paukštelį, kuris, linksmai suplasnojęs sparneliais, nuskrido.

Nikolis švelniai žiūrėjo į skrendantį sparnuotį tarp šakų, tik staiga išgirdo švelniai tariamus žodžius:

— Jūs esate šaunus žmogus!

Nikolis atsisuko. Prieš jį stovėjo Mišelis Ardanas ir kartojo:

— Labai mielas žmogus!

— Mišelis Ardanas! — sušuko kapitonas.— Ką jūs čia veikiate, pone?

— Aš noriu jums paspausti ranką, Nikoli, ir sukliudyti užmušti Barbikeną arba būti jo užmuštam.

— Barbikenas! — sušuko kapitonas,— aš jo ieškau jau dvi valandas ir negaliu rasti! Kurgi jis pasislėpė?

— Nikoli, nemandagu iš jūsų pusės! — pasakė Mišelis Ardanas,— visuomet reikia gerbti savo priešininką. Būkite ramūs, jeigu Barbikenas gyvas, mes jį surasime lengvai, nes jis, jeigu nenarplioja iš tinklų paukštelių, turėtų jūsų ieškoti. Bet kai jį surasime,— atsiminkite Mišelio Ardano žodžius,— jau nebebus kalbos apie jokias dvikovas.

— Tarp pirmininko Barbikeno ir manęs yra tokia sena neapykanta,— pradėjo rimtai Nikolis,— kad tiktai mirtis vieno iš mudviejų...

— Liaukitės! Liaukitės! — pertraukė jį Mišelis Ardanas,— tokie du šaunūs vyrai gali vienas kito nekęsti, bet jie turi vienas kitą gerbti. Jūs nesikausite.

— Aš kausiuos, pone!

— Nesikausite!

— Kapitone,— sušuko karštai Mastonas,— aš esu pirmininko bičiulis, jo alter ego [1], jo antrininkas; jeigu jau norite ką nors užmušti, šaukite į mane, tai bus visai tas pats.

— Pone,— atsakė Nikolis, nervingai spausdamas rankoje šautuvą,— tie juokai...

— Mano draugas Mastonas nejuokauja,— įsiterpė Mišelis Ardanas,— ir aš suprantu jo norą mirti už

[1] Antrasis aš (*lot.*).

mylimą žmogų. Tačiau nei jis, nei Barbikenas nekris nuo kapitono Nikolio kulkos, nes aš turiu abiem varžovams tokį masinantį pasiūlymą, kad jie tikrai tučtuojau jį priims.

— Kokį pasiūlymą? — paklausė Nikolis su nepasitikėjimu balse.

— Kantrybės,— atsakė Ardanas,— galėsiu pasakyti tik Barbikenui girdint.

— Eime jo ieškoti! — sušuko kapitonas.

Tuojau visi trys vyrai patraukė tolyn. Kapitonas, iššovęs šovinius, pasikabino šautuvą per petį ir tylėdamas skubiai žengė.

Klaidžiojo jie dar kokį pusvalandį. Mastoną kamavo sunki nuojauta. Jis susirūpinęs stebėjo Nikolį, klausdamas savęs, ar tik nebus kapitonas įvykdęs keršto? Gal jau nelaimingasis Barbikenas, kulkos pervertas, tįso negyvas kruvinoje žolėje. Atrodė, kad ir Mišelis Ardanas panašiai galvojo, abu jie klausiamai žvilgčiojo į Nikolį, tik staiga Mastonas sustojo.

Už kokių dvidešimt žingsnių, iki pusės paskendęs žolėje, sėdėjo nejudėdamas vyras, atsilošęs į milžinišką katalpos kamieną.

— Tai jis! — tarė Mastonas.

Barbikenas nepajudėjo, Ardanas įsmeigė žvilgsnį į kapitono akis, bet šis nė nemirktelėjo. Tada Ardanas žengė pirmyn kelis žingsnius, šaukdamas:

— Barbikenai! Barbikenai!

Jokio atsakymo. Ardanas puolė prie savo bičiulio, tačiau tą pačią akimirką, kai jau buvo begriebiąs jį už rankos, jis stabtelėjo ir sušuko iš nuostabos.

Barbikenas pieštuku savo sąsiuvinyje rašė formules, braižė geometrines figūras, o jo šautuvas tįsojo ant žemės neužtaisytas.

Įsigilinęs į savo darbą, šis mokslininkas irgi pamiršo dvikovą ir kerštą — jis nieko nematė, nieko negirdėjo.

Bet kai Mišelis Ardanas padėjo ant Barbikeno rankos savo ranką, šis pakėlė galvą ir pažiūrėjo nustebusiomis akimis.

— O! — sušuko jis,— tu čia?! Aš suradau, mano drauge, aš suradau!

— Ką?

— Būdą.

— Kokį būdą?

— Būdą šūvio atatrankai sumažinti.

— Nejaugi? — paklausė Mišelis, žvilgterėjęs į kapitoną.

— Vanduo! Paprastas vanduo atstos spyruoklę... O! Mastonai, ir jūs čia?! — sušuko Barbikenas.

— Tas pats! — atsakė Mišelis Ardanas,— o dabar leisk man pristatyti tau gerbiamą kapitoną Nikolį.

— Nikolis! — šūktelėjo Barbikenas, pašokdamas nuo žemės.— Atleiskit, kapitone, buvau pamiršęs... Štai aš pasiruošęs...

Čia įsikišo Mišelis Ardanas, neduodamas priešams susikirsti.

— Po šimts pypkių! — sušuko jis,— tikra laimė, kad tokie du šaunūs žmonės nesusitiko kiek anksčiau! Dabar būtų mums tekę vieną iš jūsų apraudoti. Bet, ačiū dievui, viskas pasibaigė laimingai. Jeigu jau žmogus pamiršta savo neapykantą ir ima spręsti atsidėjęs mechanikos problemas arba atiminėja iš voro grobį, vadinasi, jo neapykanta niekam nebaisi.

Ir Mišelis Ardanas papasakojo pirmininkui, kas buvo nutikę kapitonui.

— Dar kartą jus klausiu,— toliau kalbėjo Ardanas,— nejaugi tokie puikūs žmonės kaip judu tik tam ir sutverti, kad vienas kitam šaudytų į galvą.

Visas šitas įvykis buvo toks netikėtas ir net juokingas, kad Barbikenas su Nikoliu visai suglumo, nebežinodami, ką toliau veikti. Mišelis Ardanas tai gerai suprato ir nutarė tučtuojau juodu sutaikyti.

— Mieli mano draugai,— pradėjo jis žavingai šypsodamasis,— tarp jūsų buvo tik nesusipratimas. Nieko daugiau. Na štai! Kadangi judu visai nebijote rizikuoti savo gyvybe, įrodykit, kad užmirštate seną neapykantą, ir priimkite mano pasiūlymą.

— Sakykit,— tarė Nikolis.

— Mano bičiulis Barbikenas tiki, kad jo sviedinys nulėks stačiai į Mėnulį.

— Taip, esu įsitikinęs,— įsiterpė pirmininkas.

— Ir kitas mano bičiulis Nikolis yra įsitikinęs, kad jis nukris ant žemės.

— Aš esu įsitikinęs! — sušuko kapitonas.

— Gerai! — tęsė toliau Mišelis Ardanas.— Aš ir nebandysiu judviejų taikyti, bet sakau jums paprastai: keliaukite su manim ir pamatysite, kaip ten bus.

— Kaip? — sušuko apstulbęs Mastonas.

Išgirdę tokį netikėtą pasiūlymą, abu varžovai sužiuro vienas į antrą. Barbikenas įsistebeilijo į kapitoną, laukdamas jo atsakymo. Nikolis laukė, kad pirmas tartų žodį Barbikenas.

— Na, kaip? — paklausė Mišelis įtaikiai,— juk dabar nebetenka bijoti atatrankos?

— Sutinku! — sušuko Barbikenas. Tačiau kad ir kaip jis greit atsakė, drauge su juo tą patį žodį ištarė ir Nikolis.

— Valio! bravo! vivat! hip! hip! hip! — sušuko Mišelis Ardanas, tiesdamas ranką buvusiems varžovams.— O dabar, kai jau viskas sutvarkyta, leiskite, mano draugai, prancūzų papročiu jus pavaišinti. Eime pusryčiauti!

XXII SKYRIUS

NAUJASIS JUNGTINIŲ VALSTIJŲ PILIETIS

Tą dieną visa Amerika iš karto sužinojo apie kapitono Nikolio ir pirmininko Barbikeno dvikovą ir apie keistą jos atomazgą. Vaidmuo, kurį toje istorijoje suvaidino riteriškas europietis, jo netikėtas pasiūlymas, pašalinęs visus sunkumus, varžovų sutikimas su tuo pasiūlymu, Prancūzijos ir Jungtinių Valstijų sąjunga Mėnuliui užkariauti, visa tai dar labiau padidino Mišelio Ardano papuliarumą. Gerai žinome, kaip jankiai moka karštai prisirišti prie jiems įtikusio žmogaus. Galite įsivaizduoti, kokį entuziazmą sukėlė tas drąsuolis prancūzas krašte, kur oriausi valstybės vyrai įsikinko į balerinos vežimą ir jį traukia per triumfo eitynes. Jeigu neiškinkė Ardanui arklių, tai tik todėl, kad jis jų neturėjo, bet užtat entuziazmas buvo jam rodomas visokiais būdais. Nebuvo nei vieno piliečio, kuris nebūtų atsidavęs jam visa širdimi! Ex pluribus unum [1], toks buvo Jungtinių Valstijų devizas.

Nuo tos dienos Mišelis Ardanas neturėjo nei valandėlės ramybės. Iš visų Amerikos kampų be atvangos plaukė pas jį delegacijos. Ir jis buvo priverstas norom nenorom jas priiminėti. Sunku ir suskaičiuoti kiek rankų jis paspaudė, kiek draugų įsigijo. Pagaliau jis visiškai nusikamavo; jo balsas taip užkimo nuo nuolatinių

[1] Vienintelį iš daugelio (*lot.*).

kalbų, kad nebegalima buvo suprasti, ką šnibžda jo lūpos, o nesuskaitomi tostai, kuriuos jis turėdavo išgerti už visas Jungtinių Valstijų grafystes, vos neįvarė jam gastrito. Toks nežmoniškas pasisekimas būtų pačią pirmąją dieną visiškai apsvaiginęs kiekvieną kitą, tačiau Mišelis Ardanas nepametė galvos ir visą laiką buvo sąmojingas ir linksmas.

Tarp įvairiausių, Mišelį Ardaną aplankiusių, delegacijų buvo ir lunatikai, kurių yra gana daug Amerikoje. Vieną gražią dieną keli tų nelaimingųjų, atėję prisistatyti būsimam Mėnulio užkariautojui, prašė juos drauge nuvežti į gimtinę. Kai kurie įtikinėjo moką selenitų kalbą ir siūlėsi jos išmokyti Mišelį Ardaną. Šis nuoširdžiai klausėsi tų fantastinių paistymų ir įsipareigojo susitikti su jų draugais Mėnulyje.

— Keista beprotybė! — pasakė Barbikenui Mišelis Ardanas, išleidęs lunatikų delegaciją,— ir į tą beprotybę dažnai linkę protingiausi žmonės. Vienas mūsų žinomas mokslininkas Arago sakė man, kad yra labai protingų ir atsargių savo sprendimuose žmonių, kurie tuojau pasiduoda egzaltacijai ir ima paistyti nesąmones, kai tik pradeda šnekėti apie Mėnulį. Ar tu tiki Mėnulio įtaka žmogaus sveikatai?

— Nelabai,— atsakė Patrankos klubo pirmininkas.

— Aš irgi netikiu, tačiau istorijoje yra žinomi nuostabūs faktai. Pavyzdžiui, 1693 metais, siaučiant epidemijai, didžiausias mirtingumas buvo vasario 21 dieną, per mėnulio užtemimą. Garsusis Bekonas apalpdavo prasidėjus Mėnulio užtemimui ir atsipeikėdavo tik jam pasibaigus. Karalius Karolis VI 1399 metais šešis kartus buvo pamišęs, ir ta liga prasidėdavo per jaunatį arba pilnatį. Kai kurie medikai nuomario ligą skyrė irgi prie ligų, turinčių ryšį su Mėnulio fazėmis. Fazės neva darančios įtakos ir kitoms nervų ligoms. Medas pasakoja

apie vaiką, kurį imdavo traukyti mėšlungis mėnulio pilnaty. Galas pastebėjo, kad silpnų žmonių jautrumas padidėja du kartus per mėnesį — jaunatyje ir pilnatyje. Pagaliau ir daug kitų reiškinių, užfiksuotų stebint svaigulį, drugį, somnambulizmą, verčia manyti, kad mūsų nakties šviesulys turi paslaptingą įtaką žemiškoms ligoms.

— Bet kokiu būdu? Kodėl? — paklausė Barbikenas.

— Kodėl? — pakartojo Ardanas,— garbės žodis, nežinau, aš tau atsakysiu taip, kaip atsakė Plutarchas, o po devyniolikos amžių pakartojo Arago: „Tur būt, todėl, kad tai netiesa!"

Didžiulis triumfas suteikė Mišeliui Ardanui ir nemalonumų, kurių paprastai neišvengia garsenybės. Jį norėjo išnaudoti įvairūs verteivos. Barnumas siūlė jam milijoną dolerių už sutikimą važinėti iš miesto į miestą po visas Jungtines Valstijas, kur jis turėjo būti rodomas it retas gyvulys. Mišelis Ardanas išvadino Barnumą dramblių varovu ir išprašė lankan.

Kadangi jis atsisakė pats patenkinti visuomenės smalsumą, tai jo portretai paplito po visą pasaulį, užimdami garbingą vietą albumuose. Jo atvaizdai buvo leidžiami įvairaus dydžio, pradedant natūraliu ir baigiant mažyčiu pašto ženklo formatu. Kiekvienas galėjo įsigyti herojaus atvaizdą visokių pozų: vieną tik galvą, veidą, iki pusės, visą ūgį, iš priešakio, iš profilio, tris ketvirtis ir net nugarą. Mišelio Ardano portretų skaičius išaugo iki vieno milijono penkių šimtų tūkstančių egzempliorių. Ardanas turėjo puikią progą pasipelnyti relikvijomis: už vieną savo plauką būtų gavęs po dolerį ir būtų surinkęs didžiulį turtą, tačiau ta proga nepasinaudojo.

Tiesą sakant, tas populiarumas nebuvo jam nemalonus. Priešingai, jis mielai bendravo su visuomene ir

susirašinėjo su visu pasauliu. Buvo kartojami jo sąmojai, ypač plito tie, kurių jis nebuvo pasakęs — visi tikėjo Mišelį Ardaną esant jų autorium, nes tikrai jis buvo labai sąmojingas.

Ne tik vyrai žavėjosi Mišeliu Ardanu, ne mažiau jį garbino ir moterys. Jis gavo daugybę vedybinių pasiūlymų — bereikėjo jam tik pasirinkti. Dažniausiai jam piršosi jau persiritusios per keturiasdešimt senos išdžiūvusios misis, kurios dieną naktį dūsavo prie jo atvaizdo.

Be abejonės, jis būtų susiradęs šimtus gyvenimo draugių net ir tada, jei būtų pastatęs joms sąlygą skristi drauge į Mėnulį. Moterys paprastai yra bebaimės, išskyrus tokias, kurios visko bijo. Vis dėlto Mišelis Ardanas neturėjo tikslo sukurti šeimos Mėnulyje ir apgyvendinti tenai prancūzų-amerikiečių rasę. Taigi vesti jis nesutiko.

— Dėkui,— sakė Mišelis Ardanas,— nenoriu ten aukštai vaidinti Adomo su kokia nors Ievos dukterimi! Dar, ko gero, susitiksiu žaltį!

Pagaliau kai jam pavyko pasprukti nuo perdaug įkyrių garbintojų, jis, draugų lydimas, nuėjo apžiūrėti kolumbiados, kurios dėka taip buvo pagarsėjęs. Reikia pripažinti, kad Mišelis Ardanas labai prasilavino balistikos moksle, bendraudamas su Barbikenu, Mastonu ir „tutti quanti". Jo didžiausias malonumas buvo erzinti savo šauniuosius draugus artileristus, kad jie esą labai mandagūs ir mokyti žudikai. Tos rūšies juokams nebuvo galo.

Aplankęs kolumbiadą ir nusileidęs į tos milžiniškos patrankos, turėjusios iššauti jį į Mėnulį, vamzdžio dugną, Mišelis Ardanas labai ja gėrėjosi.

— Ši patranka,— sakė jis,— kad ir kaip nuostabu, nepadarys niekam blogo, tai ne tie jūsų pabūklai, kurie naikina, padega, daužo ir žudo!

Čia reikia paminėti Mastono sumanymą. Kai Patrankos klubo sekretorius išgirdo, kad Barbikenas ir Nikolis priėmė Ardano pasiūlymą, jis nutarė prisidėti prie jų ir keliauti keturiese. Vieną gražią dieną Mastonas paprašė pasiimti jį kartu. Barbikenas, labai susikrimtęs, turėjo jam atsakyti, nes į sviedinį netilpsią tiek daug keleivių. Nusiminęs Mastonas nuėjo pas Ardaną Mišelį, o šis sugebėjo jį nuraminti įrodymais „ad hominem".

— Matai, mano seni,— ėmė aiškinti jis Mastonui,— tik tu nesuprask blogai mano žodžių, bet tu tikrai turi per daug trūkumų, kad galėtum pasirodyti Mėnulyje!

— Trūkumų?! — sušuko nustebęs šaunuolis invalidas.

— Taigi! Mano kilnusis drauge! Pagalvok tik, jeigu mes sutiksime ten aukštai Mėnulio gyventojus, argi tu norėtum jiems parodyti tuos liūdnus dalykus, kurie dedasi Žemėje, ar galėtum jiems paaiškinti, kas yra karas, pasakyti, kad mes eikvojame brangų laiką naikindami ir rydami vienas kitą, laužydami vieni kitiems rankas ir kojas, kad planetoje, kuri galėtų išmaitinti šimtą milijardų gyventojų, tėra vos tūkstantis du šimtai milijonų? Dabar matai, mano mielasis drauge, kad per tave mus gali išprašyti laukan!

— Bet jeigu jūs nuskrisite tenai sudraskyti, atrodysite ne geriau už mane,— atkirto Mastonas.

— Be abejo,— atsakė Mišelis Ardanas,— tačiau mes nebūsime sudraskyti.

Ir tikrai paruošiamasis bandymas spalio 18 dieną davė geriausius rezultatus ir galima buvo tikėtis, kad viskas pavyks kuo puikiausiai. Barbikenas, norėdamas patikrinti, kokia bus atatranka šaunant iš patrankos, parsisiųsdino iš Pensakolos ginklinės trisdešimt dviejų colių (0,75 cm) mortyrą. Ją pastatė Hilsboro reido pakrantėje, kad sviedinys kristų į jūrą ir tuo būdu kritimo

smūgis būtų sušvelnintas. Tačiau svarbiau buvo ištirti atatranką iššaunant, o ne sviediniui krintant. Tam įdomiam bandymui buvo labai kruopščiai paruoštas tuščiaviduris sviedinys su dvigubom sienelėm, kuriose buvo priraizgyta geriausio plieno spyruoklių. Tai buvo tikras vata išklotas lizdelis.

— Kaip gaila, kad ten negalima atsisėsti, — sakė Mastonas, apgailestaudamas, kad sviedinio apimtis trukdo jam leistis į nuotykį.

Į tą puikią hermetiškai uždaromą bombą jie pasodino didelį katiną ir Patrankos klubo sekretoriaus Mastono voveraitę. Buvo įdomu, kaip tas sekretoriaus mylimas žvėrelis, nežinąs, kas yra svaigulys, pakels tą bandomąją kelionę.

Mortyrą jie užtaisė šimtu šešiasdešimt svarų parako ir, įdėję sviedinį, iššovė.

Tą pačią akimirką išlėkęs sviedinys didingai nubrėžė danguje savo parabolę ir, pasiekęs maždaug tūkstanties pėdų aukštį, padarė grakštų lanką ir dingo vilnyse.

Į kritimo vietą, nei valandėlės negaišdama, nuskubėjo valtis. Prityrę narai, nėrę į vandenį, surado sviedinį ir, pririšę virves prie auselių, įkėlė į valtį. Nuo tos akimirkos, kai gyvulėliai buvo uždaryti bomboje iki jos dangtelio atidarymo, nepraėjo nei penkių minučių.

Nesunku suprasti, kad valtyje sėdį Ardanas, Barbikenas Mastonas ir Nikolis labai susidomėję sekė tą operaciją. Vos tik pravėrus bombą, iššoko visas pasišiaušęs, bet gana guvus katinas. Jis neatrodė grįžęs iš kelionės oru.

O voveraitės nebuvo. Ėmė jos ieškoti. Jokių pėdsakų. Pagaliau visi suprato liūdną tiesą: katinas suėdė savo bendrakeleivę.

Mastonas labai gailėjosi vargšės voveraitės ir pasiūlė įtraukti ją į mokslo aukų sąrašą.

Po to bandymo dingo svyravimai ir baimė. Be to, Barbikenas buvo suplanavęs dar patobulinti sviedinį, kad atatrankos beveik visai nebūtų. Beliko tik keliauti.

Po dviejų dienų Mišelis Ardanas gavo iš Jungtinių Valstijų prezidento raštą, ir ta jam suteikta garbe jis buvo labai patenkintas.

Mišeliui Ardanui, kaip ir jo tautiečiui, narsiajam markizui Lafajetui, vyriausybė suteikė Amerikos Jungtinių Valstijų piliečio vardą.

XXIII SKYRIUS

VAGONAS-SVIEDINYS

Kai buvo baigta garsioji kolumbiada, visuomenės dėmesys tučtuojau nukrypo į sviedinį — tą naują vagoną, skirtą nunešti tris drąsius nuotykių ieškotojus į Mėnulį. Visi gerai prisiminė, kad rugsėjo 30 dienos telegramoje Mišelis Ardanas prašė pakeisti komiteto narių priimtą sviedinio formą.

Pirmininkas Barbikenas teisingai galvojo, kad sviedinio forma neturi didelės reikšmės, nes jis, per kelias sekundes perlėkęs Žemės atmosferą, toliau skries tuščioje erdvėje. Todėl komitetas nutarė paleisti apvalią bombą, kad ji, besisukdama aplink save, galėtų lėkti kaip tinkama. Bet kai sviedinys turėjo virsti vagonu, viskas pasikeitė. Mišelis Ardanas nei negalvojo suktis kaip voverė ant rato. Jis norėjo skristi iškėlęs galvą, atsirėmęs kojomis į grindis, oriai, tartum baliono gondoloje, tik, žinoma, daug greičiau ir be vartaliojimosi, nelabai tepritinkančio žmogui.

Todėl Bredvilio ir K° įmonei Olbanyje buvo nusiųsti brėžiniai su užsakymu nedelsiant nuliedinti naujos

formos sviedinį. Toks sviedinys buvo nuliedintas lapkričio 2 dieną ir tučtuojau rytų geležinkeliu išsiųstas į Stonzhilį, o lapkričio 10 dieną — laimingai pristatytas į paskirtą vietą. Mišelis Ardanas, Barbikenas ir Nikolis nekantraudami laukė to vagono-sviedinio, kuriame jie turės skristi naujo pasaulio surasti.

Reikia pripažinti, kad tas sviedinys buvo tikras metalurgijos stebuklas, darąs didelę garbę amerikiečių pramonės genijui. Dar niekad anksčiau nebuvo gauta tokia didelė aliuminio masė, ir tai galima buvo laikyti dideliu technikos laimėjimu. Brangusis sviedinys žėrėjo saulės spinduliuose, jo didinga forma su kūgine viršūne labai priminė masyvius bokštelius, kuriuos viduramžių architektai statė tvirtovių kampuose — betrūko tik ambrazūrų ir vėjarodžių ant stogo.

— Taip ir matau,— sušuko Mišelis Ardanas,— iš jo išeinantį karį su šarvais ir arkebuza rankoje! Mes ten jausimės kaip tikri feodalų senjorai. Ir su keliomis patrankomis nugalėtume visą selenitų armiją, jeigu tik Mėnulyje jų gyvenama.

— Vadinasi, tau mūsų vagonas patinka? — paklausė Barbikenas draugą.

— O taip, labai! — atsakė Mišelis Ardanas, žiūrėdamas į sviedinį menininko akimis.— Man tik norėtųsi, kad jis būtų kiek laibesnis, o kūgis grakštesnis: reikėję jį užbaigti metaliniu ornamentu, pavaizduoti salamandrą ar chimerą, šokančią iš ugnies su išskėstais sparnais ir baisiai išžiotais nasrais.

— Kuriam galui? — paklausė Barbikenas, kurio praktiška prigimtis buvo nejautri meno grožybėms.

— Tu klausi „kuriam galui", drauge Barbikenai? Deja! Kadangi tu klausi, aš bijau, kad niekada nesuprasi atsakymo.

— O tu, mielas drauge, bandyk atsakyti.

— Na gerai. Mano manymu, į kiekvieną darbą reikia įdėti truputį meno. Ar tu žinai indų pjesę „Vaiko ratukai"?

— Net pavadinimo nesu girdėjęs, — atsakė Barbikenas.

— Ir nenuostabu,— tęsė Mišelis Ardanas,— žinok, kad toje pjesėje rodomas vagis, kuris, besiruošdamas pradurti skylę mūrinėje sienoje, svarsto, kokios ji turės būti formos: lyros, gėlės, paukščio ar vazos? Sakyk man, dranguži Barbikene, jeigu tuo metu būtum buvęs teisėjas, ar būtum nuteisęs tą vagį?

— Visai nedvejodamas, — atsakė Patrankos klubo pirmininkas,— ir dargi būčiau pripažinęs sunkinančias aplinkybes: apgalvotas įsilaužimas.

— O aš būčiau jį išteisinęs, mielas drauge! Štai kodėl tu niekados nesuprasi manęs!

— Aš ir nesistengsiu tavęs suprasti, mano karštuoli menininke!

— Kadangi mūsų vagono-sviedinio išorė nėra visai tobula, — kalbėjo Ardanas, — leiskite man nors vidų įrengti pagal savo skonį su tinkama Žemės pasiuntiniams prabanga!

— Čia, šaunusis Mišeli, galėsi pasikliauti savo fantazija,— atsakė Barbikenas,— ir mes tau netrukdysime.

Vis dėlto, prieš pradėdamas menišką vidaus apdailą, Patrankos klubo pirmininkas ėmėsi praktiško darbo ir labai sumaniai pritaikė savo išradimą atatrankai sumažinti.

Barbikenas visai teisingai suprato, kad jokios spyruoklės nesusilpnins smūgio, ir garsaus savo pasivaikščiojimo metu Skersnou miške jis genialiai išsprendė tą problemą, nutaręs pasikviesti į talką vandenį. Ir štai kaip jis padarė.

Į sviedinį supilamas trijų pėdų vandens sluoksnis,

ant kurio padedamas medinis, vandens nepraleidžiąs diskas, galįs laisvai slankioti sviedinio sienomis. Ant to tikro plausto ir susėda keleiviai. Visas vandens sluoksnis padalinamas horizontalinėmis plokštėmis, kurios viena po kitos bus atatrankos sudaužomos. Iš kiekvieno vandens sluoksnio iki sviedinio viršaus nutiesiami vamzdžiai. Atatrankos metu žemutinio sluoksnio vanduo, sulaužęs pertvarą, veršis vamzdžiais aukštyn ir išlėks į viršų. Taip bus ir su kitų sluoksnių vandeniu, taip pat ir viršutinio sluoksnio. Tokiu būdu vanduo atliks spyruoklių vaidmenį, ir medinis diskas su tvirtom spyruoklėm atsimuš į sviedinio dugną tik tada, kai bus sudaužytos visos pertvaros. Kai visas vanduo bus išstumtas iš sviedinio, keleiviai dar bus sutrenkti atatrankos, bet vis dėlto ji bus šitų „vandens spyruoklių" žymiai sušvelninta.

Tiesa, trijų pėdų vandens sluoksnis, kurio paviršius turi penkiasdešimt keturias kvadratines pėdas, svers apie vienuolika tūkstančių penkis šimtus svarų, tačiau dujų spaudimas kolumbiadoje, Barbikeno apskaičiavimu, lengvai įveiks tą pridėtinį svorį, be to, nepraėjus nė vienai sekundei, visas vanduo bus išstumtas, ir sviedinys tučtuojau atgaus savo normalų svorį.

Štai ką sugalvojo Patrankos klubo pirmininkas, tokiu būdu bandydamas išspręsti tą rimtą atatrankos klausimą. Tas darbas, gerai suprastas Bredvilio įmonės inžinierių, buvo puikiai ir įvykdytas. Kai vanduo bus išstumtas, keleiviai galės lengvai surinkti sulūžusias pertvaras ir išmontuoti judantį diską, ant kurio buvo įsitaisę išskridimo metu.

Sviedinio lubos buvo išmuštos stora oda, po kuria buvo išdėstytos geriausio plieno spyruoklės, savo lankstumu prilygstančios laikrodinėms spyruoklėms. Po tais apmušalais buvo nutiesti vamzdžiai vandeniui nutekėti.

Taigi buvo panaudotos visos priemonės atatrankai sumažinti. „Jeigu ir dabar būsime sutraiškyti,— sakė Mišelis Ardanas, — vadinasi, mes patys blogai sukonstruoti."

Sviedinys buvo devynių pėdų pločio ir dvylikos pėdų aukščio. Kad jis neviršytų normalaus svorio, buvo truputį paplonintos jo sienos ir pastorintas dugnas, kuris turėjo atlaikyti visą nuo piroksilino sprogimo atsiradusį dujų spaudimą. Pagaliau visų bombų ir cilindrinių-kūginių šovinių apatinė dalis daroma storesnė.

Į tą metalinį bokštą buvo galima patekti per siaurą angą, panašią į garo katilų angą. Ji buvo hermetiškai uždaroma aliuminio dangčiu, prisuktu iš vidaus stipriais varžtais. Taigi keleiviai, pasiekę Mėnulį, kada tik panorėję galės išeiti iš to skrajojančio kalėjimo.

Tačiau jiems reikėjo ne tik skristi, bet ir stebėti kelyje. Nieko nebuvo lengviau. Po odiniu apmušalu buvo įdėti keturi labai storo stiklo iliuminatoriai: du sviedinio šonuose, trečias — dugne, ir ketvirtas — kūginiame stogelyje. Tokiu būdu keleiviai skrisdami galėjo tuo pačiu metu stebėti Žemę, Mėnulį ir dangaus žvaigždėtas erdves. Nuo atatrankos smūgio tie iliuminatoriai buvo apsaugoti plokštėmis, kurias labai lengva numesti, iš vidaus atsukus veržles. Tokiu būdu oras laikėsi sviedinyje, ir keleiviai galėjo žiūrėti pro langą ir stebėti.

Visi tie mechanizmai, puikiai sumontuoti, veikė tiksliai ir lengvai. Inžinieriai labai sumaniai buvo įrengę vagoną-sviedinį.

Pritvirtinti prie sienų indai buvo skirti trijų keleivių maistui ir vandeniui laikyti. Šviesai ir ugniai įžiebti jie turėjo specialiame balione sutirštintų kelių atmosferų slėgimo dujų. Atsuki tik čiaupą, ir šešias dienas tos dujos apšviečia ir šildo tą ištaigingą vagoną. Taigi, kaip

matome, jiems netrūko reikalingiausių dalykų ir net komforto. Be to, meninių Mišelio Ardano polinkių dėka praktiški daiktai virto meno dirbiniais, ir, jeigu jam būtų užtekę vietos, jis tą sviedinį būtų pavertęs tikra dailininko atelje. Klystume galvodami, kad trims žmonėms bus maža vietos tame metalo bokšte. Jo vidus buvo penkiasdešimt keturių kvadratinių pėdų, aukštis dešimt pėdų, taigi keleviai galėjo laisvai judėti. Jiems čia buvo erdviau, negu ištaigingiausiame Jungtinių Valstijų vagono kupe.

Mitybos ir šviesos klausimą išsprendus, liko dar oro klausimas. Buvo aišku, kad to oro, kurį keleiviai nusiveš uždarame sviedinyje, neužteks keturioms dienoms. Žmogus per valandą sukvėpuoja visą deguonį iš šimto litrų oro. Barbikenas su savo dviem bendrakeleiviais ir dviem šunimis, kuriuos jis norėjo pasiimti, per parą turėjo sukvėpuoti du tūkstančius keturis šimtus litrų deguonies, svorio vienetais pavertus, apie septynis svarus. Taigi reikėjo orą sviediny papildyti. Bet kaip? Ogi visai paprastu Reze ir Renjo būdu, kuriuo rėmėsi Mišelis Ardanas, kalbėdamas mitinge.

Mes žinome, kad oras susideda iš dviejų pagrindinių dalių: iš dvidešimt vienos dalies deguonies ir septyniasdešimt devynių dalių azoto. Kas gi vyksta mums kvėpuojant? Labai paprastas reiškinys. Žmogus suima iš oro deguonį, būtiną gyvybei palaikyti, ir iškvepia nepaliestą azotą. Iškvėptas oras yra nustojęs penkių procentų deguonies ir jo vietoj, susijungus kraujui su deguonimi, atsiranda maždaug tiek pat anglies dvideginio.

Taigi, kvėpuojant uždaroje patalpoje, po kiek laiko deguonis pasikeičia anglies dvideginiu, tai yra nuodingomis dujomis.

Azotui nesikeičiant, klausimą belieka spręsti šitaip: pirma, kaip pripildyti sunaudotą deguonį ir, antra, kaip

pašalinti anglies dvideginį. Tai visai nesunku padaryti kalio chlorato ir natrio šarmo pagalba.

Kalio chloratas yra iš baltų kruopelyčių susidedanti substancija, kuri kaitinama daugiau negu keturių šimtų laipsnių temperatūroje virsta kalio chloridu ir išskiria deguonį. Taigi iš aštuoniolikos svarų kalio chlorato gauname septynis svarus deguonies, tai yra tiek, kiek reikia visiems keleiviams vienai parai. Štai kokiu būdu atgaminamas deguonis.

Natrio šarmas yra tokia substancija, kuri naikina anglies dvideginį ore; jo skiedinį tik suplakus, ir jis pradeda absorbuoti anglies dvideginį, paversdamas jį natrio bikarbonatu. Štai kaip galima panaikinti anglies dvideginį.

Taigi, gaminant deguonį, pašalinant anglies dvideginį, galima pagadintam orui suteikti visas gyvybei reikalingas savybes. Tai labai sėkmingai savo bandymais įrodė chemikai Reze ir Renjo. Tačiau reikia pasakyti, kad iki šiol tie bandymai buvo daromi tik su gyvuliais. Nors jie ir buvo moksliškai pagrįsti, niekas nežinojo, kaip jie paveiks žmones.

Tokios buvo išvados susirinkime, svarstant tą svarbų klausimą.

Mišelis Ardanas norėjo išsklaidyti abejones ir prieš išvykstant pats išbandyti, ar tas dirbtinis oras tinka kvėpavimui. Tačiau Mastonas energingai pareikalavo, kad jam būtų suteikta garbė atlikti tą bandymą.

— Kadangi aš nevažiuoju drauge,— sakė šaunusis artileristas,— leiskite man nors tas aštuonias dienas pagyventi sviedinyje.

Būtų buvę žiauru jam atsakyti. Jo prašymą patenkino. Kartu su maistu aštuonioms dienoms jam buvo duota reikalingas kiekis kalio chlorato ir natrio šarmo.

Lapkričio 12 dieną, šeštą valandą ryto, paspaudęs

draugams rankas ir griežčiausiai uždraudęs, kad neatidarytų jo kalėjimo iki lapkričio 20 dienos šeštos valandos vakaro, Mastonas nusileido į sviedinį, kurio durelės buvo tučtuojau hermetiškai uždarytos.

Kas dėjosi sviedinyje per tas aštuonias dienas? Neįmanoma buvo sužinoti. Per storas sviedinio sienas nesigirdėjo jokio garso iš vidaus.

Lapkričio 20 dieną, lygiai šeštą valandą vakaro, durelės buvo atidarytos. Mastono draugai šiek tiek jaudinosi. Tačiau tučtuojau nurimo, išgirdę iš sviedinio linksmą ir galingą „valio!"

Greitai Patrankos klubo sekretorius pasirodė džiūgaudamas kūgio viršūnėje.

Jis buvo pastorėjęs!

XXIV SKYRIUS

TELESKOPAS ANT UOLĖTŲJŲ KALNŲ

Praėjusių metų spalio 20 dieną, pasibaigus aukų rinkliavai, Patrankos klubo pirmininkas pasiuntė Kembridžo observatorijai tam tikrą sumą naujam dideliam optikos prietaisui sukonstruoti. Tas prietaisas, refraktorius arba teleskopas, turėjo būti toks stiprus, kad būtų galima įžiūrėti Mėnulio paviršiuje objektą, turintį mažiausia devynias pėdas pločio.

Tarp refraktoriaus ir teleskopo yra esminis skirtumas, apie kurį pravartu čia pakalbėti. Refraktorius susideda iš vamzdžio, kurio viršūnėje įstatytas išgaubtas lęšis, vadinamas objektyvu, o apačioje — kitas lęšis, vadinamas okuliaru, per kurį ir žiūri stebėtojas. Šviečiančio daikto spinduliai, eidami per pirmutinį lęšį, lūžta ir židinyje sudaro atvirkščią daikto vaizdą. Stebėdami šį vaizdą per okuliarą, matome jį tarsi lupos padidintą. Tai-

gi refraktoriaus vamzdžio viename gale yra objektyvas, kitame — okuliaras.

Teleskopo vamzdis viršuje atviras. Į tą vamzdį patekę stebimo daikto spinduliai sutinka apačioje įgaubtą metalinį veidrodį, kur jie atsispindėję suartėja. Paskui tie spinduliai sutinka kitą mažesnį veidrodį, kuris juos nukreipia į okuliarą, o šis jau padidina gautą vaizdą.

Taigi refraktoriuj pagrindinis vaidmuo tenka refrakcijai (lūžimui), o teleskope refleksijai (atspindžiui). Todėl pirmasis vadinamas refraktorium, o antrasis — reflektorium. Optikos priemonių gamyboje visų sunkiausia pagaminti objektyvus, tai yra stambius lęšius ir metalinius veidrodžius.

Tačiau toje epochoje, kai Patrankos klubas sumanė savo didįjį eksperimentą, tų optinių prietaisų gamyba buvo jau labai ištobulėjusi ir pasiekusi puikių rezultatų. Jau seniai buvo praėję tie laikai, kai Galilėjus stebėjo žvaigždes savo menku žiūronėliu, padidinančiu tik septynis kartus. Jau nuo šešioliktojo amžiaus optikos aparatai platėjo ir ilgėjo nepaprastai greitai, ir su jais jau galima buvo prasiskverbti į iki šiol nepažįstamus žvaigždynus. Iš tuo metu veikiančių refraktorių buvo žinomi Pulkovo observatorijos Rusijoje refraktorius, kurio objektyvas turėjo penkiolika colių (38 cm) pločio; lygiai tokio pat didumo objektyvo buvo ir prancūzų optiko Lereburo teleskopas ir pagaliau Kembridžo observatorijos refraktorius su devyniolikos colių objektyvu (48 cm).

Iš visų žinomų teleskopų, du pasižymi savo dydžiu ir galinga didinamąja jėga. Pirmasis, sukonstruotas Heršelio, buvo trisdešimt šešių pėdų ilgio ir turėjo keturių su puse pėdų diametro veidrodį, kuris didino šešis tūkstančius kartų. Antrasis buvo pastatytas lordo Roso

Airijoj, Birkastlyje, Parsonstouno parke. Jo vamzdžio ilgis turėjo keturiasdešimt aštuonias pėdas, o veidrodžio diametras šešias pėdas (1 m 93 cm); jis didino šešis tūkstančius keturis šimtus kartų. Reikėjo pastatyti milžinišką mūrinį pastatą tam dvidešimt aštuonis tūkstančius svarų sveriančiam teleskopui su visais jį valdančiais aparatais.

Taigi matome, kad tie milžiniški aparatai, imant apvaliais skaičiais, didino ne daugiau kaip šešis tūkstančius kartų, o toks padidinimas priartina Mėnulį tik iki trisdešimt devynių mylių (16 ljė) ir tokiais optikos prietaisais tegalima pamatyti šešiasdešimt pėdų diametro daiktus, nebent, jie būtų labai ilgi.

Šiuo atveju svarbu buvo įžiūrėti Mėnulyje devynių pėdų pločio ir penkiolikos pėdų ilgio sviedinį, taigi Žemės palydovą reikėjo priartinti bent penkių mylių atstumu (2 ljė), tai yra padidinti Mėnulį keturiasdešimt aštuonis tūkstančius kartų.

Toks uždavinys buvo duotas Kembridžo observatorijai. Dėl pinigų jai varžytis nereikėjo, liko tik techniniai sunkumai.

Pirmiausia svarbu buvo nutarti, ką pasirinkti; refraktorių ar reflektorių. Palyginus su reflektoriais refraktoriai turi kai kurių privalumų. To paties dydžio refraktorių objektyvas ryškiau padidina, nes šviesos spinduliai, perėję lešį, nustoja mažiau ryškumo, negu atsimušdami metaliniame teleskopo — reflektoriaus veidrodyje. Tačiau lęšių negalima daryti labai didelių, nes per storas stiklas nebepraleidžia šviesos spindulių. Antra vertus, didelius lęšius gaminti labai sunku ir daug reikia laiko — net kelių metų.

Tačiau nors per refraktorių matomas vaizdas yra ryškesnis, o tai labai svarbu stebint Mėnulį, kuris tik atspindi saulės šviesą, buvo nutarta panaudoti atspindin-

tį teleskopą, nes jis greičiau pagaminamas ir daug daugiau padidina. Kadangi šviesos spinduliai, eidami per atmosferą, nustoja didelės dalies stiprumo, Patrankos klubas nutarė pastatyti tą instrumentą ant vieno iš aukščiausių Jungtinių Valstijų kalnų, kur oras daug retesnis.

Kaip jau buvo minėta, teleskope padidina vaizdą okuliaras, arba lupa, per kurį žiūri stebėtojas, ir kuo didesnis diametras ir objektyvo židinio atstumas, tuo daugiau padidinama. Taigi, norint padidinti vaizdus keturiasdešimt aštuonis tūkstančius kartų, reikia žymiai didesnio diametro objektyvo, negu Heršelio ir lordo Roso objektyvai. Tai ir buvo sunkiausia, nes tokių veidrodžių gamyba yra labai sudėtingas darbas.

Laimė, prieš kelerius metus Prancūzijos instituto mokslininkas Leonas Fuko padarė išradimą, kuris labai palengvino objektyvų šlifavimą; metalo veidrodžius jis pakeitė stiklo pasidabruotais veidrodžiais. Nuliedinti reikiamo dydžio stiklinį veidrodį ir jį nusidabruoti nebuvo sunku. Šis būdas, susilaukęs gerų rezultatų, ir buvo pavartotas objektyvo gamybai.

Be to, objektyvas turėjo būti įstatytas į teleskopą Heršelio metodu.

Dideliame astronomo Slau aparate daikto vaizdas, atsispindįs įgaubtame veidrodyje, kuris yra vamzdžio apačioje, nukeliamas į vamzdžio viršuje esantį okuliarą. Taigi stebėtojas, užuot stovėjęs teleskopo vamzdžio apačioje, pakyla į viršutinę didžiulio cilindro dalį ir iš ten žiūri į lupą. Tokiu būdu pasidaro nereikalingas mažas veidrodėlis, atspindįs vaizdą į okuliarą. Vaizdas, atspindėtas vieną kartą, yra ryškesnis, negu atspindėtas du kartus, o tai buvo be galo svarbu būsimiems stebėjimams.

Taip viską apsvarsčius, pradėta gaminti teleskopą.

Pagal Kembridžo observatorijos apskaičiavimus naujo reflektoriaus vamzdis turėjo būti du šimtai aštuoniasdešimt pėdų ilgumo, o jo veidrodis šešiolikos pėdų diametro. Kad ir koks didelis atrodė šis aparatas, jo negalima buvo lyginti su dešimt tūkstančių pėdų ilgio (trijų su puse kilometrų) teleskopu, kurį prieš keletą metų siūlė sukonstruoti astronomas Hukas. Tačiau ir Patrankos klubo suprojektuotą teleskopą pastatyti buvo nelengva.

Vieta teleskopui pastatyti buvo greitai išrinkta. Reikėjo surasti aukštą kalną, o aukštų kalnų Jungtinėse Valstijose ne tiek daug.

Ir tikrai tos didelės šalies orografinę sistemą sudaro dvi virtinės vidutinio aukščio kalnų, tarp kurių teka puikioji Misisipė; amerikiečiai tikrai būtų pavadinę ją „Upių karaliene", jeigu būtų pripažinę karaliaus valdžią.

Rytuose yra Apalašų kalnai, kurių aukščiausia viršūnė Niu-Hempširas neviršija penkių tūkstančių šešių šimtų pėdų, o tai labai nedidelis aukštis.

Vakaruose stūkso Uolėtųjų kalnų ilga virtinė, kuri prasideda prie Magelano sąsiaurio ir, Andų ir Kordiljerų vardu, tęsiasi visu vakariniu Pietų Amerikos pakraščiu, pereina Panamos sąsmauką ir driekiasi visu Šiaurinės Amerikos vakarų pakraščiu iki Arkties vandenyno.

Tie kalnai nėra labai aukšti, ir Alpės arba Himalajai iš savo aukštybių žiūrėtų į juos su panieka. Ir tikrai jų pati aukščiausia viršūnė teturi dešimt tūkstančių septynis šimtus ir vieną pėdą, Monblanas turi keturiolika tūkstančių keturis šimtus trisdešimt devynias pėdas, o Kinčindžunga [1] — dvidešimt šešis tūkstančius septynis šimtus septyniasdešimt šešias pėdas virš jūros lygio.

---

[1] Aukščiausia Himalajų viršūnė.

Kadangi Patrankos klubo nariai norėjo, kad teleskopas, kaip ir kolumbiada, būtų pastatyti Jungtinėse Valstijose, teko pasitenkinti Uolėtaisiais kalnais, ir visa reikalinga teleskopui medžiaga buvo nukreipta į Longspiko viršūnę, Misurės valstijos teritorijoje.

Neįmanoma nei apsakyti, nei aprašyti, kokias kliūtis teko nugalėti amerikiečių inžinieriams, kiek drąsos ir atkaklumo jie parodė. Tai buvo tikras žygis! Reikėjo užkelti į kalną milžiniškus akmenis, sunkias geležines sijas, didžiulius latakus, stambias teleskopo vamzdžio dalis, vienas tik objektyvas svėrė trisdešimt tūkstančių svarų — visa tai reikėjo nudanginti už amžinojo sniego linijos į dešimt su viršum tūkstančių pėdų aukštį. Tą medžiagą vežė per tuščias prerijas, neįžengiamus miškus, per kalnų upokšnius, vietas be kelių, toli nuo gyvenamų centrų, kur menkiausias gyvybei palaikyti daiktas buvo beveik neišsprendžiama problema. Vis dėlto tą visą daugybę kliūčių nugalėjo amerikiečių inžinerijos genijus. Nepraėjo nei metų nuo darbų pradžios, ir paskutinėmis rugsėjo dienomis milžiniškas teleskopas-reflektorius stovėjo, iškėlęs savo dviejų šimtų aštuoniasdešimt pėdų aukščio vamzdį. Jis buvo pastatytas ant didžiulės geležinės konstrukcijos, sumaniai padarytu mechanizmu buvo lengva jį sukioti, stebėti bet kokį tašką danguje ir sekti žvaigždes nuo užtekėjimo vienoje horizonto pusėje iki nusileidimo kitoje.

Tas teleskopas kainavo keturis šimtus tūkstančių dolerių. Kai pirmą kartą jis buvo nukreiptas į Mėnulį, susijaudinę stebėtojai pajuto smalsumą ir nerimą. Ką pamatys jie per teleskopą, padidinantį stebimą daiktą keturiasdešimt aštuonis tūkstančius kartų. Gal pamatys Mėnulio gyventojus, būrius žvėrių, miestus, ežerus, vandenynus.

Ne, teleskopas neparodė nieko, kas nebuvo anksčiau

žinoma mokslui, jis tik dar kartą tiksliai patvirtino vulkaninę Mėnulio prigimtį.

Uolėtųjų kalnų teleskopas, dar prieš patarnaudamas Patrankos klubui, atnešė milžinišką naudą astronomijai. Jo stiprumo dėka pasisekė ištirti dangaus sferos tolimuosius kampelius ir tiksliai išmatuoti daugelio žvaigždžių diametrus. Kembridžo observatorijos astronomas Klarkas įžiūrėjo Tauro žvaigždyne „crab nebula" [1], kurio negalima buvo pamatyti su lordo Roso reflektorium.

XXV SKYRIUS

PASKUTINIAI PASIRUOŠIMAI

Atėjo lapkričio 22-oji diena. Iki kelionės į Mėnulį beliko dešimt dienų. Viskas buvo paruošta, liko tik viena labai sudėtinga ir pavojinga operacija, reikalaujanti nepaprasto atsargumo; kad ji nepavyks, kapitonas Nikolis buvo kirtęs trečiąsias lažybas. Reikėjo užtaisyti kolumbiadą,— tai yra sudėti į ją keturis šimtus tūkstančių svarų piroksilino. Nikolis galvojo, ir, gal būt, ne be pagrindo, jog, sukrovus tokią daugybę piroksilino, gali įvykti katastrofa, kad tie sprogmenys gali patys užsidegti, kai tik juos prispaus sunkus sviedinys.

Dar didesnis pavojus grėsė dėl amerikiečių nerūpestingumo ir lengvabūdiškumo — per pilietinį karą jie užtaisinėję bombas, neištraukdami cigaro iš burnos. Perdaug būtų buvę skaudu Barbikenui pralaimėti prie pat tikslo, todėl jis parinko pačius geriausius darbininkus ir nė akimirkos neišleido jų iš akių. Taip protingai ir atsargiai viską tvarkydamas, Barbikenas padarė viską, kas tik reikalinga darbo sėkmei.

---

[1] Vėžio pavidalo ūkas (*angl.*).

Pirmiausia jis pasirūpino, kad visas piroksilinas, supakuotas sandariose dėžėse, po truputį būtų pervežtas į Stonzhilį. Keturi šimtai tūkstančių svarų piroksilino buvo suskirstyta į paketus po penkis šimtus svarų kiekvienas, taip susidarė aštuoni šimtai didelių Pensakolos įgudusių pirotechnikų stropiai paruoštų patronų. Į vieną dėžę buvo dedama dešimt tokių paketų, ir tos dėžės viena po kitos buvo pristatomos traukiniu į Tampą. Taigi Stonzhily niekad nebuvo vienu metu daugiau kaip penki tūkstančiai svarų piroksilino.

Vos tik atvežtą dėžę iškraudavo basi darbininkai, ir kiekvienas paketas atsargiai būdavo nešamas prie kolumbiados angos, paskui jis būdavo nuleidžiamas žmonių rankų sukamu keltuvu. Buvo pašalintos visos garo mašinos ir dviejų mylių spinduliu užgesintos visos ugnys. Be to, reikėjo apsaugoti šitą piroksiliną nuo lapkričio saulės kad ir nekarštų spindulių. Taigi darbininkai dirbo naktį prie elektros šviesos, kuri buvo gaminama Rumkorfo aparatu; visas kolumbiados vidus buvo nušviestas ta dirbtine dienos šviesa. Piroksilino patronai buvo dedami ant dugno lygia eile ir vienas su kitu sujungiami izoliuota metaline viela, kuria elektros srovė turėjo nueiti į kiekvieną patroną.

Ta masė piroksilino turėjo būti padegta elektros degtuvu. Vielos nuo visų patronų, apsuktos izoliacija, buvo sujungtos į bendrą laidą, pravestą per patrankos ketaus sienoje išgręžtą skylę kaip tik toje vietoje, kur turėjo būti įleistas sviedinys, o iš ten jis ėjo pro vieną akmeninės sienos orlaidę, paliktą dujoms išeiti. Nuvestas į Stonzhilio viršūnę, tas laidas buvo toliau tiesiamas stulpais apie dvi mylias ir, pervertas per išjungėją, buvo įjungtas į galingą Bunseno galvaninį elementą. Tik paspaudus pirštu aparato mygtuką, įjungta elektros srovė tą pačią akimirką turėjo uždegti keturis šimtus

tūkstančių svarų piroksilino. Savaime aišku, kad mygtukas bus paspaudžiamas paskutiniu momentu.

Lapkričio 28 dieną aštuoni šimtai patronų piroksilino jau buvo sukrauta kolumbiados dugne. Ši operacijos dalis pavyko sėkmingai. Bet kiek vargo, kiek rūpesčio, kiek nerimo teko pirmininkui Barbikenui! Nors jis ir buvo griežtai uždraudęs įžengti į Stonzhilį, kiekvieną dieną smalsuoliai perlipdavo užtvarą, o kai kurie buvo tokie beprotiškai neatsargūs, kad net imdavo rūkyti, vaikščiodami tarp piroksilino dėžių. Barbikeno pykčiui nebuvo galo. Mastonas kaip sugebėdamas stengėsi jam padėti, įnirtingai gaudydamas įsibrovėlius ir rankiodamas jankių išmėtytas degančias cigarų nuorūkas. Sunki užduotis, nes aplink užtvarą būriuodavosi apie trys šimtai tūkstančių žmonių.

Mišelis Ardanas pasisiūlė lydėti dėžes su piroksilinu iki kolumbiados žiočių. Bet kartą Patrankos klubo pirmininkas pastebėjo patį Mišelį Ardaną, su cigaru dantyse persekiojantį neatsargius rūkorius, kuriems pats buvo davęs tą baisų pavyzdį. Barbikenas suprato, kad negalima pasitikėti tuo nepataisomu rūkoriumi, ir įsakė jį atidžiai sekti.

Kadangi pats dievas globoja artileristus, niekas neišlėkė į orą, ir patranka buvo laimingai užtaisyta. Kapitonas Nikolis buvo bepralaimįs trečias savo lažybas. Beliko įleisti sviedinį į kolumbiadą ant storo piroksilino sluoksnio.

Prieš atliekant tą paskutinę operaciją, į vagonąsviedinį buvo tvarkingai sudėti kelionei reikalingi daiktai. Daiktų prisirinko gana daug, bet jei būtų buvus duota valia Mišeliui Ardanui, tai per daiktus nebūtų likę vietos keleiviams. Sunku ir įsivaizduoti, kiek tas mielasis prancūzas jų norėjo pasiimti į Mėnulį. Tai buvo tikra daiktų daiktelių paroda. Tačiau įsikišo Barbikenas,

ir buvo paimti tik patys reikalingiausi daiktai. Keletas termometrų, barometrų ir žiūronų buvo sudėta į įrankių dėžę.

Norėdami stebėti Mėnulį kelionės metu, o taip pat tyrinėti naujo pasaulio paviršių, jie pasiėmė puikų Bero ir Medlero „Mappa selenographica" [1], atspausdintą ant keturių lapų ir visai teisėtai laikomą tikru tos rūšies šedevru. Jame buvo nuostabiai tiksliai pažymėtos visos Mėnulio matomosios dalies detalės: kalnai, slėniai, cirkai, krateriai, viršukalniai, vagos, jų tikslus dydis, jų pavadinimai, pradedant Derfelio ir Leibnico kalnais, stūksančiais rytinėje Mėnulio dalyje, iki „Mare frigoris" [2], kuri plyti netoli mūsų palydovo šiaurės ašigalio.

Tai buvo brangus dokumentas mūsų keleiviams, nes jie galėjo tyrinėti kraštą, dar į jį neįžengę.

Jie pasiėmė tris paprastus šautuvus ir tris medžioklinius karabinus, užtaisomus sprogstamomis kulkomis, be to, daug parako ir šratų.

„Nežinia, su kuo ten teks susidurti,— sakė Mišelis Ardanas.— Gal tiems žmonėms ar žvėrims nepatiks mūsų apsilankymas! Reikia viskam būti pasiruošusiems."

Pagaliau reikėjo pasiimti dar kirtiklių, kastuvų, rankinių piūklų ir kitų reikalingų įrankių, nekalbant apie rūbus, pritaikytus įvairiai temperatūrai — pradedant ašigalio zonos šalčiais ir baigiant tropikų karščiais.

Mišelis Ardanas norėjo pasiimti kai kuriuos gyvulius, žinoma, jis negalvojo vežtis „kiekvienos rūšies po porą", nes nesirengė užveisti Mėnulyje gyvačių, tigrų, aligatorių ir kitų plėšrūnų.

— Tačiau gerai būtų,— sakė jis Barbikenui,— pasiimti vieną kitą gyvulį, pavyzdžiui, jautį arba karvę,

---

[1] Mėnulio žemėlapis (*lot.*).
[2] Šalčio jūra (*lot.*).

arklį arba asilą, jie pagražintų Mėnulio peizažą ir būtų mums labai naudingi.

— Aš sutinku, mano brangus Ardanai,— atsakė jam Patrankos klubo pirmininkas,— tačiau mūsų vagonas-sviedinys ne Nojaus laivas. Jo visai kitokia talpa, na ir paskirtis kita. Taigi neperženkime galimų ribų.

Pagaliau po ilgų ginčų buvo nutarta pasiimti Nikolio puikią medžioklinę kalę ir stiprų niufaundlendą. Kaip reikalingiausi daiktai buvo paimta ir dėžės su naudingiausių augalų sėklomis. Jeigu nebūtų sulaikę Mišelio Ardano, jis būtų pasiėmęs kelis maišus žemės toms sėkloms pasėti. Vis dėlto jis vežėsi dvylika sodinukų, kurie buvo rūpestingai apvynioti šiaudais ir pastatyti vagono-sviedinio kampe.

Liko dar labai svarbus mitybos klausimas, reikėjo numatyti dar ir tokį atvejį, kad, nusileidę Mėnulyje, jie gali nerasti nei žvėrių, nei augalų. Barbikenui pavyko pasiimti maisto atsargų visiems metams. Suprantama, kad tas maistas buvo mėsos ir daržovių konservai, supresuoti hidrauliniu presu taip, kad mažame kiekyje liko visas maistingumas. Tas maistas nebuvo labai įvairus, tačiau sunku būti išrankiems tokioje ekspedicijoje. Tarp maisto atsargų jie turėjo ir spirito, kurį galima buvo padauginti iki penkiasdešimt galonų degtinės.

Vandens buvo paimta tik dviem mėnesiams, nes po paskutiniųjų astronomų stebėjimų, niekas neabejojo, kad Mėnulyje yra tam tikras kiekis vandens. Be to, tikėtasi, kad Žemės gyventojai vis jau ras kokį nors būdą prasimaitinti Mėnulyje. Mišelis Ardanas visai tuo neabejojo. Jeigu jis būtų abejojęs, nebūtų pasiryžęs keliauti.

— Pagaliau,— pasakė jis kartą savo draugams,— aš manau, kad mūsų bičiuliai, likę žemėje, pasirūpins mumis.

— Na, žinoma! — sušuko Mastonas.

— Ką jūs tuo norite pasakyti? — paklausė Nikolis.

— Tai visai paprasta,— atsakė Ardanas,— argi nepasilieka kolumbiada? Taigi dabar aišku! Kiekvieną kartą, kai Mėnulis atsiras zenite, kad ir ne perigėjuje, o tai bus maždaug kartą per metus, bus galima pasiųsti mums bombą, prikrautą maisto, kurio mes lauktumėme paskirtą dieną.

— Valio! Valio! — ėmė šaukti Mastonas, nudžiugęs, kad žinos, ką daryti.— Tai bent gerai sugalvota! Žinoma, mielieji, mes jūsų nepamiršime.

— Aš jumis pasitikiu! Tokiu būdu mes reguliariai gausime žinias iš savo planetos ir būsime tikri kvaišos, jei savo ruožtu nesurasime būdo susižinoti su savo draugais Žemėje.

Mišelio Ardano žodžiai buvo tokie įtikiną, jo išvaizda tokia ryžtinga, jis taip pasitikėjo savimi, kad būtų lengvai galėjęs prikalbinti visą Patrankos klubą vykti drauge. Visa tai, ką jis sakė, atrodė taip paprasta, aišku, suprantama ir lengvai pasiekiama, jog tikrai reikėjo būti labai neprotingai prisirišusiam prie to menko žemės rutulio, kad nekiltų noras lėkti paskui tuos tris drąsuolius į Mėnulį.

Kai vagone-sviedinyje buvo sudėti įvairūs daiktai, tarp sviedinio dugno ir grindų buvo įpilta vandens, atstojančio spyruokles atatrankai sumažinti, o į balionus pripumpuota dujų, skirtų šviesai. Barbikenas, bijodamas, kad dėl nenumatytų priežasčių gali tekti užtrukti kelyje, paėmė kalio chlorato ir natrio šarmo tiek, kad per du mėnesius galėtų regeneruoti deguonį ir absorbuoti anglies dvideginį. Orui valyti ir deguoniui gauti buvo įrengtas labai tobulas automatas. Taigi viskas buvo paruošta, beliko nuleisti sviedinį į kolumbiadą. Tai buvo labai sunkus ir pavojingas uždavinys.

Milžiniškas vagonas-sviedinys buvo atvežtas į Stonzhilio viršūnę. Čia jį sugriebė galingi kranai, pakėlė ir laikė pakabinę ties metaliniu šuliniu.

Tai buvo tikrai jaudinanti akimirka. O jei grandinės ims ir neišlaikys milžiniško svorio ir nutruks, o tada sviedinys, nukritęs į patrankos dugną, tikrai uždegs piroksiliną.

Bet viskas baigėsi laimingai, ir po poros valandų vagonas-sviedinys palengva nusileido į patrankos vamzdį ant piroksilino sluoksnio, nelyginant ant detonuojančio patalo. Sviedinys tik dar geriau supresavo kolumbiados užtaisą.

— Aš pralošiau,— pasakė kapitonas, įteikdamas Barbikenui tris tūkstančius dolerių.

Barbikenas nenorėjo imti tų pinigų iš savo kelionės draugo, bet jis turėjo nusileisti užsispyrusiam Nikoliui, kuris, prieš palikdamas žemę, nenorėjo likti niekam skolingas.

— Taigi man belieka tik vieno daikto jums palinkėti, mano šaunusis kapitone,— tarė Mišelis Ardanas.

— Kokio? — paklausė Nikolis.

— Kad jūs pralaimėtumėt ir dvi paskutines lažybas! Tada mes būsime tikri, kad pasieksime tikslą.

XXVI SKYRIUS

UGNIS!

Pagaliau atėjo gruodžio pirmoji, ta lemiamoji diena, nes, jei sviedinys nebus paleistas tą vakarą, dešimtą valandą keturiasdešimt šešios minutės ir keturiasdešimt sekundžių, reikės laukti aštuoniolika metų, kol pasikartos palankios paleidimui sąlygos, kai Mėnulio zenitas sutaps su perigėjumi.

Oras buvo puikus. Nors jau artinosi žiema, saulė skaisčiai švietė ir maudė savo spinduliuose tą Žemę, kurią trys jos gyventojai ruošėsi palikti, išlėkdami į naują pasaulį.

Kiek žmonių neramiai miegojo prieš tą ilgai svajotą dieną! Kiek krūtinių slėgė sunki laukimo našta. Visų širdys neramiai plakė, tik Mišelio Ardano širdis buvo rami. Šis šaltakraujis žmogus kaip paprastai buvo gyvas ir veiklus, ir nė šešėlio nerimo ar susirūpinimo nebuvo matyti jo veide. Jo miegas buvo gilus ir ramus. Taip miegojo Tiurenas ant patrankos lafeto prieš mūšį.

Nuo pat ryto nesuskaitoma minia užtvindė bekraštę lygumą aplink Stonzhilį. Kas ketvirtis valandos traukinys atveždavo iš Tampos naujus smalsuolius. Žmonių antplūdis buvo pasakiškas. Jei patikėsim „Tampa-Town Observer" tą atmintiną dieną į Floridą suvažiavo penki milijonai žmonių.

Jau prieš mėnesį didesnioji tos minios dalis stovyklavo prie Stonzhilio užtvaros ir padėjo pagrindus miestui, kuris buvo pavadintas Ardans Taun. Visa lyguma buvo nustatyta barakais, lūšnelėm, palapinėm, ir tuose laikinuose pastatuose prisiglaudė toks didelis skaičius žmonių, kokio galėjo pavydėti net ir didieji Europos miestai.

Čia susibūrė viso pasaulio tautų atstovai. Čia galėjai išgirsti įvairiausias tarmes. Susimaišė žmonių kalbos, nelyginant biblijos laikais, kai buvo statomas Babelio bokštas. Čia susimaišė įvairiausios amerikiečių visuomenės klasės, lyg absoliučiai lygios. Bankininkai, žemdirbiai, jūrininkai, verteivos, komisionieriai, medvilnės plantatoriai, pirkliai, laivų savininkai ir valdininkai stumdė vienas kitą minioje. Kreolai iš Luizianos broliavosi su Indianos fermeriais. Kentukio ir Tenesio džentelmenai, elegantiški ir išdidūs virginiečiai šnekučiavosi

su pusiaulaukiniais Didžiųjų ežerų žvėrių gaudytojais ir Sinsinačio jaučių pirkliais. Ypatingai skyrėsi iš kitų kreolai ir ispanų kilmės pietiečiai. Visi jie dėvėjo plačiabryles balto kastoro skrybėles ar klasiškas panamas, kelnės jų buvo mėlynos medvilnės, austos Opelusaso fabrike, o ant prašmatnių nebalytos drobės palaidinukių buvo užrišti elegantiški batistiniai žabo. Jie avėjo ryškių spalvų batais, o jų marškinių rankogaliuose, jų ausyse, ant jų kaklaraiščių ir ant visų dešimt pirštų žėrėjo brangenybės — tai buvo tikras labai brangių ir neskoningų žiedų, sagčių, auskarų, grandinėlių rinkinys. Jų žmonos, vaikai bei tarnai, taip pat prabangiai pasipuošę, sekiojo būriu savo vyrus, tėvus bei šeimininkus, kurie priminė pirmykštės genties vadus, apsuptus savo gausios giminės.

Reikėjo tik pamatyti, kaip tie žmonės, susirinkę valgyti, puldavo pietų krašto patiekalus ir rydavo su apetitu, kuris buvo tikra grėsmė Floridos maisto atsargoms. Tiesą sakant, europiečiui būtų pasidarę bloga nuo tokių valgių, kaip antai: varlių frikasė, troškintos beždžionienos, žuvų mišinio, keptų sterblinių, kraujuotų oposumo muštinių ir meškėno maltinių.

O kokia daugybė įvairiausių likerių ir kitų gėrimų ėjo į talką tam blogai virškinamam maistui! Koks triukšmas, kokie šauksmai skardėjo iš barų ir smuklių, kurių stalai buvo nustatyti įvairaus dydžio bei formos stiklinėmis, bokalais, ropinėmis, buteliais, grūstuvėmis cukrui smulkinti bei šiaudų pundeliais.

— Štai gaivinantis mėtų gėrimas! — šaukė vienas pardavėjas skardžiu balsu.

— Sangari su Bordo vynu! — spiegė kitas.

— Džinas, nuo kojų verčiantis džinas! — klykė pirmasis.

— Ir kokteilis! Ir svaiginantis brendis! — rėkė antrasis.

— Kas nori naujausiu būdu pagaminto mėtų gėrimo!? — plyšojo apsukrūs pardavėjai ir vikriai, tartum fokusininkai, iš vienos stiklinės į kitą mėtė cukraus, citrinos, grūsto ledo gabalėlius, pylė mėtų antpilą, konjako, ananaso sulčių ir vandens, ruošdami tą gaivinantį gėrimą.

Paprastomis dienomis tie gėrimų pardavėjų riksmai, beraginą aštrių prieskonių ištroškintus girtuoklius, pynėsi ore, kėlė kurtinantį triukšmą. Bet gruodžio pirmąją tų šauksmų beveik nebuvo girdėti. Gėrimų pardavėjai būtų tik užkimę, veltui besiūlydami savo prekę. Niekas negalvojo nei apie valgį, nei apie gėrimą, ir ketvirtą valandą daugelis žiūrovų slankiojo minioje, pamiršę net savo įprastus priešpiečius! O dar nuostabiau, kad amerikiečių smalsumas ir susijaudinimas nustelbė lošimų aistrą. Kėgliai voliojosi žolėje, lošimo kauleliai ilsėjosi savo puodukuose, ruletės stovėjo be darbo, kortos, kuriomis visada buvo įnirtingai lošiama kribidžo visto „dvidešimt vienas", „raudona ir juoda", „monte" ir „faro", buvo užklijuotose kaladėse — dienos įvykiai taip buvo visus sudominę, kad niekas negalvojo apie pramogas.

Iki pat vakaro tylus nerimas, tartum didelės katastrofos nujautimas, buvo apėmęs išgąsdintą minią. Visus užgulė slogutis, skaudžiai spausdamas širdį. Kiekvienas norėjo, „kad viskas kuo greičiau baigtųsi".

Tačiau apie septintą valandą slogi tyla buvo staiga sudrumsta. Virš horizonto pakilo Mėnulis. Griausmingas „valio!", išsiveržęs iš kelių milijonų krūtinių, sutiko jo pasirodymą. Mėnulis nepasivėlino į pasimatymą. Nenutilstą šauksmai kilo į dangų, iš visų pusių aidėjo

aplodismentai, o geltonplaukė Febė ramiai sau švietė nuostabiame danguje ir savo švelniais spinduliais meiliai glostė įaudrintą minią.

Tą akimirką pasirodė trys išvykti pasiruošę drąsuoliai. Juos pamačiusi, minia pratrūko dar garsesniais valiavimais. Vienu metu iš sujaudintų krūtinių išsiveržė Jungtinių Valstijų himnas, ir „Jankes doodle" garsai, pagauti penkių milijonų balsų choro, pakilo kaip skambanti audra į beribę erdvę.

Po to nesuvaldomo pakilimo himnas nutilo, nuaidėjo paskutinieji melodijos garsai, minia aprimo, ir tik tyliai šnabždėjosi tie giliai susijaudinę žmonės.

Tuo metu prancūzas ir du amerikiečiai įėjo į užtvarą, aplink kurią grūdosi milžiniška minia. Juos lydėjo Patrankos klubo nariai ir Europos observatorijų delegatai. Barbikenas, šaltas ir ramus, iš lėto davinėjo paskutiniuosius įsakymus. Paskui jį tvirtas ir neskubiais žingsniais ėjo Nikolis, sučiaupęs lūpas, susinėręs už nugaros rankas. Mišelis Ardanas žygiavo su cigaru dantyse, spausdamas visiems rankas iš dešinės ir iš kairės su tikru karališku dosnumu. Apsivilkęs jis buvo plačiu rudo aksomo kelioniniu kostiumu, užsimovęs odines getras ir medžioklinį krepšelį persimetęs per petį. Jisai kaip visuomet buvo sąmojingas, krėtė pokštus, juokėsi ir tartum vaikas erzino garbingąjį Mastoną. Ardanas Mišelis iki paskutinės akimirkos išliko tikru prancūzu, net daugiau — tikru paryžiečiu.

Išmušė dešimta valanda. Jau reikėjo užimti vietas vagone-sviedinyje, nes turėjo dar likti laiko nusileisti į kolumbiados dugną, uždaryti ir užsukti sraigtais angos dangtį ir nuimti keltą, pastatytą prie kolumbiados žiočių.

Savo chronometrą Barbikenas nustatė pagal inžinieriaus Merčisono chronometrą vienos dešimtosios se-

kundės tikslumu. Merčisonui buvo pavesta uždegti paraką elektros degtuvu. Tokiu būdu keleiviai galėjo sekti akimis ramią strėlę, kuri turėjo parodyti jų išvykimo tikslų laiką.

Atėjo atsisveikinimo valanda. Buvo tikrai graudi scena. Mišelis Ardanas, nors ir atrodė karštligiškai linksmas, pasijuto susijaudinęs. Iš po Mastono sausų vokų ištryško ašara, matyt, ilgai saugota šiai progai. Jis išliejo ją ant savo mylimo, tauriojo pirmininko kaktos.

— O jeigu aš irgi skrisčiau? — paklausė jis,— juk dar nevėlu...

— Neįmanoma, mano seni,— atsakė jam Barbikenas.

Kelioms minutėms praėjus, trys kelionės draugai jau sėdėjo sviedinyje, užsukę sraigtais iš vidaus jo dureles, ir kolumbiados vamzdis, nuėmus keltą ir pastolius, žiūrėjo stačiai į dangų.

Nikolis, Barbikenas ir Mišelis Ardanas buvo visai uždaryti metalo vagone.

Kas galėtų pavaizduoti tą žiūrovų susijaudinimą, pasiekusį aukščiausio laipsnio?

Mėnulis palengva kilo skaidriame dangaus skliaute, savo šviesa stelbdamas žvaigždžių mirgėjimą, jis dar dabar plaukė pro Dvynių žvaigždyną, beveik pusiaukelėje nuo horizonto iki zenito. Kiekvienas suprato, kad šaunama bus ne stačiai į taikinį, bet šiek tiek aukščiau, kaip medžiotojas taiko ne tiesiai į bėgantį kiškį, bet kiek pirma jo.

Stojo gūdi tyla. Nuščiuvo vėjelis! Nė vieno atodūsio iš krūtinių! Širdis nebedrįso plakti. Visų išgąsdintos akys buvo nukreiptos į kolumbiados žiotis.

Merčisonas sekė savo chronometro rodyklę. Iki išvykimo liko keturiasdešimt sekundžių, ir kiekviena iš jų atrodė tikra amžinybė.

Dvidešimtą sekundę minia suvirpėjo, ir daug kas pagalvojo, kad ir ten, sviedinyje, narsūs keliautojai skaičiuoja tas baisias sekundes! Pasigirdo pavieniai balsai.

„Trisdešimt penki! — trisdešimt šeši! — trisdešimt septyni! — trisdešimt aštuoni! — trisdešimt devyni! — keturiasdešimt! Ugnis!!!

Merčisonas paspaudė jungiklio mygtuką, įjungė srovę ir paleido elektros kibirkštį į kolumbiados gilumą.

Įvyko baisus, siaubingas, neįsivaizduojamas sprogimas, kurio negalima palyginti nei su perkūno griaudėjimu, nei su ugnikalnio išsiveržimo trenksmu. Iš žemės gelmių tartum iš kraterio pakilo milžiniškas ugnies stulpas. Žemė sudrebėjo, ir gal tik keli žmonės pro liepsnojančius garus įžiūrėjo sviedinį, galingai skrodžiantį orą.

XXVII SKYRIUS

DANGUS APSINIAUKIA

Kai iš kolumbiados į dangų iškilo ugnies puokštė, tas liepsnos blykstelėjimas apšvietė visą Floridą, ir vieną akimirką plačios prerijos aplink Stonzhilį nušvito tartum dieną. Šis milžiniškas ugnies stulpas buvo matomas Atlanto vandenyne ir Meksikos įlankoj per šimtą mylių, ir daugelis kapitonų pažymėjo laivo dienyne milžiniško meteoro pasirodymą.

Sulig kolumbiados šūviu sudrebėjo žemė. Florida buvo sukrėsta iki žemės gelmių. Piroksilino dujos, besiverždamos iš kolumbiados, su nepaprasta jėga sukrėtė atmosferos sluoksnius, ir tas sukeltas uraganas pralėkė ore šimtą kartų greičiau už šėlstantį cikloną.

Nė vienas žiūrovas neišsilaikė ant kojų: vyrai, moterys, vaikai sukrito ant žemės kaip audros priplaktos

varpos. Kilo baisus sąmyšis, daug kas buvo sunkiai sužeistas. Mastonas, kuris, nieko nepaisydamas, išlindo per daug į priekį, buvo nublokštas per dvidešimt tuazų ir tartum sviedinys, nulėkęs virš savo tautiečių galvų, nukrito žemėn. Trys šimtai tūkstančių žmonių akimirką apkurto ir atrodė kaip stabo ištikti.

Oro srovė, išvertus barakus, sugriovė darbininkų namelius, išrovė medžius per dvidešimt mylių aplinkui, nuvarė vagonus bėgiais iki pat Tampos, ir užvirtus kaip kokia griūtis ant to miesto, sugriovė apie šimtą namų, tarp kitų dievo motinos bažnyčią, o naująjį Biržos pastatą perskėlė išilgai. Uoste susidūrė keletas laivų ir nugarmėjo į dugną. Apie dešimt laivų, stovėjusių reide, nutraukė inkaro grandines, tartum paprastas medvilnines virvutes, ir staiga atsidūrė ant kranto.

Naikinanti banga ėjo dar toliau, už Jungtinių Valstijų teritorijos. Tas viesulas, vakarų vėjo sustiprintas, nuūžė į Atlanto vandenyną — tris šimtus mylių nuo Amerikos krantų. Pratrūko baisi audra, kurios negalėjo numatyti ir admirolas Fric-Roi. Baisi vėtra netikėtai savo sūkuriais pagavo kelis laivus, kurie, nespėję net burių nuleisti, nugarmėjo į dugną, tarp kitų paskendo ir „Childe-Harold" iš Liverpulio, tai buvo tikrai nelemta katastrofa, dėl kurios labai priekaištavo Anglija.

Pagaliau, norėdami išskaičiuoti visus audros padarinius, turime paminėti, kad, pusvalandžiui praėjus po kolumbiados šūvio, Gorės ir Siera-Leonės gyventojai tvirtino girdėję kurtų trenksmą — tai buvo paskutinė garso banga, kuri nuo Floridos iki Afrikos nuvilnijo per visą Atlantą.

Bet grįžkime į Floridą. Pirmam sąmyšiui praėjus, visi sužeistieji, apkurtintieji, visa nesuskaitoma minia atsipeikėjo, ir į erdvę pakilo galingi šūkiai: „Tegyvuoja

Ardanas! Tegyvuoja Barbikenas! Tegyvuoja Nikolis!" Keli milijonai žmonių su teleskopais, žiūronais, binokliais tyrinėjo erdvę ir, užmiršę visas žaizdas, visą jaudinimąsi, stengėsi pamatyti išskridusį sviedinį. Tačiau veltui jo ieškojo. Sviedinio nematė, beliko laukti telegramos iš Longspiko. Kembridžo observatorijos direktorius Dž. Belfastas buvo jau savo sekykloj Uolėtuosiuose kalnuose, nes jam, kaip prityrusiam ir labai gabiam astronomui, buvo pavesta stebėti sviedinio skridimą.

Tačiau visai netikėtas reiškinys, kurį galima buvo numatyti, bet su kuriuo kovoti visai neįmanoma, ėmė žiauriai bandyti stebėtojų kantrybę.

Kelias dienas trukęs gražus oras staiga pasikeitė, sutemo, ir dangų aptraukė tiršti debesys. Ar galėjo būti kitaip po tokio atmosferos sluoksnių sumaišymo, kai, sprogus keturiems šimtams tūkstančių svarų piroksilino, išsiveržė begalės dujų ir garų? Nenuostabu, kad gamtos jėgų pusiausvyra buvo sutrikdyta, nes jau anksčiau per jūros mūšius buvo pastebėta oro pasikeitimas nuo artilerijos salvių.

Kitą dieną, kai saulė patekėjo, visas dangus buvo užtrauktas storų ir tirštų debesų, ir jie lyg sunki užuolaida iki pat Uolėtųjų kalnų atskyrė žemę nuo dangaus. Tai buvo likimo patyčios. Iš visų pasaulio kampų pasipylė protestai. Tačiau gamta dėl to nesijaudino — žmonės kolumbiados šūviu sudrumstė atmosferą ir dabar turėjo kentėti savo darbo pasekmes.

Visą pirmąją dieną visi žiūrėjo į dangų, laukdami išsisklaidant storo debesų sluoksnio, tačiau sviedinio niekas negalėjo pamatyti, nes Žemė jau buvo pasisukusi, ir jis galėjo būti matomas tik kitoje žemės rutulio pusėje.

Naktis apgaubė žemę, o Mėnulis nesirodė. Jis turėjo

būti patekėjęs virš horizonto, bet per storus debesis buvo nematomas; atrodė, kad jis tyčia slepiasi nuo akiplėšų, išdrįsusių šauti į jį. Nebebuvo galima jo stebėti, ir telegrama iš Longspiko tik patvirtino tą nelemtą kliūtį.

Vis dėlto, jei bandymas pavyko, keliautojai, išskridę gruodžio pirmą dieną dešimtą valandą keturiasdešimt šešios minutės ir keturiasdešimt sekundžių vakaro, turėjo atvykti į Mėnulį gruodžio ketvirtos dienos vidurnaktį. Taigi visi nutarė kantriai laukti, nes pagaliau suprato, kad, dangui apsiniaukus, neįmanoma pamatyti tokio mažo sviedinio.

Gruodžio ketvirtą dieną, giedram orui esant, nuo aštuntos valandos vakaro iki vidurnakčio, jau galima būtų buvę įžiūrėti sviedinį — mažytį juodą taškelį blizgančio Mėnulio fone. Tačiau dangus buvo baisiai apsiniaukęs, ir stebėtojų minia tiesiog įsiuto ant Mėnulio. Kai kurie ėmė keikti, ko jis nesirodo. Liūdnas šioj žemėj žmonių nepastovumo pavyzdys.

Mastonas, visiškai nusivylęs, išvyko į Longspiką. Jis norėjo pats stebėti Mėnulį, nes neabejojo, kad jo draugai baigę visą savo kelią. Nebuvo žinios, kad sviedinys būtų nukritęs kokioje nors saloje ar kontinente, o kad jis galėjo nukristi į vandenyną, kuris sudaro tris ketvirtadalius žemės rutulio, Mastonas net nepagalvojo.

Atėjo gruodžio penktoji, oras nepasikeitė. Europoje buvo giedra, ir visi Senojo pasaulio didieji teleskopai — Heršelio, Roso, Fuko — visą laiką stebėjo Mėnulį, tačiau jų instrumentai buvo per silpni, ir jie negalėjo įžiūrėti sviedinio.

Gruodžio 6 dieną — tas pats oras. Nerimas kankino tris ketvirtadalius žemės rutulio gyventojų. Buvo daromi įvairiausi beprotiški pasiūlymai susitelkusiems debesims išsklaidyti.

Gruodžio 7 dieną dangus šiek tiek pragiedrėjo. Grįžo viltis, bet neilgam — vakare stori debesys vėl užtraukė žvaigždėtą skliautą.

Padėtis darėsi rimta, nes gruodžio 11 dieną devintą valandą vienuolika minučių ryto turėjo prasidėti delčia. Mėnulis turėjo pradėti dilti, ir, net pragiedrėjus orui, stebėjimo sąlygos labai pablogėtų. Diena iš dienos Mėnulis vis eis mažyn, kol pagaliau pavirs jaunu, tada jis leisis ir tekės drauge su saule, ir jos spinduliai jį padarys visai nematomu. Tik sausio trečią dieną dvyliktą valandą ir keturiasdešimt keturios minutės prasidės pilnatis, ir tada vėl galima bus pradėti stebėjimus.

Laikraščiai spausdino tuos samprotavimus su daugybe paaiškinimų ir perspėjo amerikiečių visuomenę, kad jai teks apsišarvuoti šventa kantrybe.

Gruodžio 8 dieną tas pats. Devintą dieną saulė pasirodė tik vieną akimirksnį, tartum pasityčiodama iš amerikiečių. Ji buvo sutikta barniu ir, be abejo, įsižeidusi vėl pasislėpė už debesų.

Gruodžio 10 diena — be pasikeitimų. Mastonas vos neišėjo iš proto. Draugai ėmė nuogąstauti dėl to garbingo vyro smegenų, iki šiol taip gerai užkonservuotų gutaperčiniame kauše.

Tačiau 11 dieną kilo baisus uraganas, taip gerai žinomas tropikų kraštuose. Smarkus rytų vėjas nušlavė ilgai kybojusius debesis, ir, kai atėjo vakaras, pusiau sumažėjęs Mėnulio diskas iškilmingai išplaukė tarp dangaus skliauto žvaigždynų.

XXVIII SKYRIUS

NAUJA ŽVAIGŽDĖ

Tą pačią naktį ilgai ir nekantriai laukta žinia sugriaudėjo kaip perkūnijos trenksmas Jungtinėse Valstijose,

o iš ten, perlėkus vandenyną, telegrafo vielomis apskriejo visą Žemę. Sviedinys pastebėtas milžinišku Longspiko teleskopu-reflektorium.

Štai Kembridžo observatorijos direktoriaus smulkaus pranešimo tekstas. Jame duodama mokslinė didžiojo Patrankos klubo bandymo išvada.

Longspikas, gruodžio 12 diena.

Ponams Kembridžo observatorijos tarybos nariams.

Sviedinys, paleistas iš kolumbiados Stonzhily, buvo Belfasto ir Mastono pastebėtas gruodžio dvyliktą dieną aštuntą valandą keturiasdešimt septynios minutės vakaro, kai Mėnulis buvo paskutinėj savo fazėj.

Sviedinys nepasiekė tikslo. Jis praskriejo pro Mėnulį, tačiau taip arti, kad pakliuvo į Mėnulio traukos sferą.

Čia jo judėjimas tiesiąja pasikeitė kreive ir įgavo neįtikėtinai didelį greitį. Dabar jis keliauja aplink Mėnulį elipsine orbita, tokiu būdu tapęs jo palydovu.

Tos naujos žvaigždės savybės kol kas negali būti nusakytos. Dar nežinome, per kiek laiko tas naujasis palydovas apskrieja Mėnulį, nei per kiek laiko apsisuka aplink savo ašį. Nuotolis, skiriantis jį nuo Mėnulio, šiuo metu lygus maždaug 2833 mylioms (4500 ljė).

Dabar yra susidariusios dvi hipotezės dėl kolumbiados sviedinio judėjimo: arba Mėnulio trauka jį nugalės ir tada keleiviai pasieks savo tikslą, arba, keliaudamas ta pačia orbita, sviedinys amžinai suksis aplink Mėnulį.

Kokia bus sviedinio judėjimo kryptis, stebėtojai sužinos kurią nors dieną, tuo tarpu galime tik pasakyti, kad, Patrankos klubo bandymo dėka Saulės sistemoje atsirado nauja žvaigždė.

J. Belfastas.

Kiek klausimų sukėlė ta netikėta atomazga. Kiek dar paslapčių teks mokslui ištirti ateityje! Trijų vyrų drąsos ir atsidavimo mokslui dėka tas iš paviršiaus gana lengvabūdiškas sumanymas paleisti sviedinį į Mėnulį turėjo milžinišką reikšmę su daugybe nenumatytų padarinių. Keleiviai naujame palydovė nors ir nepasiekė tikslo, vis dėlto buvo jau Mėnulio pasaulyje, jie sukosi apie tą mūsų nakties šviesulį, ir pirmą kartą žmogaus akis galėjo stebėti jo paslaptis. Nikolio, Barbikeno ir Mišelio Ardano vardai turėjo likti amžiams įrašyti į astronomijos metraščius, nes tie bebaimiai tyrinėtojai, siekdami praplėsti žmonijos žinojimo akiratį, drąsiai išlėkė į dangaus erdves ir atidavė gyvybę už nuostabiausią naujų laikų bandymą.

Vis dėlto pranešimas iš Longspiko sukrėtė ir išgąsdino visą Žemės rutulį. Ar įmanoma išgelbėti tuos drąsius Žemės gyventojus? Ne, nes jie peržengė paties dievo nubrėžtas ribas Žemės padarams. Jie galėjo pasigaminti oro dviem mėnesiams. Jie turėjo maisto metams. O paskui? Ir net kietos širdys sudrebėdavo nuo to baisaus klausimo.

Tik vienas žmogus nenorėjo sutikti, kad padėtis buvo tragiška. Tik jis vienas nenustojo vilties, tas žmogus buvo ištikimas didvyrių draugas, drąsus ir ryžtingas kaip ir jie — tai Patrankos klubo sekretorius — Mastonas.

Visą tą laiką jis nenuleido nuo sviedinio akių. Nuo dabar jo namai tapo Longspiko sekykla, jo akiratis — milžiniško reflektoriaus veidrodis. Vos tik Mėnulis pakildavo virš horizonto, Mastonas tuoj nukreipdavo į jį teleskopo vamzdį ir, nei akimirkai neišleisdamas iš akių, sekė ištvermingai jo kelią žvaigždėtoje erdvėje. Su neišsenkama kantrybe jis laukė praskriejančio sviedinio per sidabrinį jo diską. Tokiu būdu kilnusis vyras

nenutraukė ryšio su savo trimis draugais ir neprarado vilties kurią dieną juos pamatyti.

— Kai tik leis aplinkybės, mes susižinosime su jais,— sakė jis visiems, kurie norėjo jo klausytis.— Mes gausime iš jų žinias ir jiems nusiųsime savas. Aš juos gerai pažįstu — tai žmonės išradingi. Jie trys išsivežė į erdvę neišsenkamus meno, mokslo ir technikos šaltinius! Su tokiomis žiniomis galima viską pasiekti, ir jūs pamatysite — jie ras išeitį.

TURINYS

I skyrius. Patrankos klubas 3
II skyrius. Pirmininko Barbikeno pranešimas 11
III skyrius. Įspūdis, kurį padarė Barbikeno pranešimas .. 19
IV skyrius. Kembridžo observatorijos atsakymas 23
V skyrius. Sakmė apie Mėnulį 28
VI skyrius. Tai, ko negalima nežinoti, ir tai, kuo nebeleidžiama tikėti Jungtinėse Valstijose 34
VII skyrius. Himnas sviediniui 40
VIII skyrius. Patrankos istorija 50
IX skyrius. Parako klausimas 56
X skyrius. Vienas priešas ir dvidešimt penki milijonai draugų 63
XI skyrius. Florida ir Techasas 69
XII skyrius. Urbi et orbi 75
XIII skyrius. Stonzhilis 82
XIV skyrius. Kirstuvas ir mentelė 88
XV skyrius. Patrankos liejimo šventė 95
XVI skyrius. Kolumbiada 99
XVII skyrius. Telegrama 106
XVIII skyrius. „Atlantos" keleivis 107
XIX skyrius. Mitingas 117
XX skyrius. Puolimas ir atkirtis 126
XXI skyrius. Kaip prancūzas tvarko reikalą 136
XXII skyrius. Naujasis Jungtinių Valstijų pilietis 145
XXIII skyrius. Vagonas-sviedinys 151
XXIV skyrius. Teleskopas ant Uolėtųjų Kalnų 158
XXV skyrius. Paskutiniai pasiruošimai 164
XXVI skyrius. Ugnis! 170
XXVII skyrius. Dangus apsiniaukia 176
XXVIII skyrius. Nauja žvaigždė 180

ЖЮЛЬ ВЕРН
С ЗЕМЛИ НА ЛУНУ
На литовском языке

Redaktorė A. Kašinskaitė
Viršelis dail. B. Leonavičiaus
Techn. redaktorius J. Dargis
Korektorė M. Sakalauskaitė

Pasirašyta spaudai 1964.VIII.18. Leidinio Nr. 4188. Tiražas 25 000 egz. Popierius 84×108[1]/32 — 2,875 pop. l. = 9,43 sp. l.; 8,5 leid. l. Spaudė Valstybinė V. Kapsuko-Mickevičiaus v. spaustuvė Kaune, Lenino pr. 23. Užsak. Nr. 1183.

Kaina 36 kp
7 — 11